“MİSAFİR”LİKTEN “ÖTEKİ”LİĞE SURİYELİ MÜLTECİLER VE İNSAN HAKLARI: SULTANBEYLİ ÖRNEĞİ

Ezgi Akbulut
17 11 28 102

YÜKSEK LİSANS TEZİ
İnsan Hakları Anabilim Dalı
İnsan Hakları Yüksek Lisans Programı
Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Neşe Şahin Taşğın

İstanbul
T.C. Maltepe Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Ocak, 2021

“MİSAFİR”LİKTEN “ÖTEKİ”LİĞE SURİYELİ MÜLTECİLER VE İNSAN HAKLARI: SULTANBEYLİ ÖRNEĞİ

Ezgi Akbulut
17 11 28 102
Orcid: 0000-0002-1072-0883

YÜKSEK LİSANS TEZİ
İnsan Hakları Anabilim Dalı
İnsan Hakları Yüksek Lisans Programı
Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Neşe Şahin Taşğın

İstanbul
T.C. Maltepe Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Ocak, 2021

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Bu belge, Yükseköğretim Kuruluu tarafından 19.01.2021 tarihli "*Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*" ile bildirilen 6689 Sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu kapsamında gizlenmiştir.

ETİK İLKE VE KURALLARA UYUM BEYANI

Bu belge, Yükseköğretim Kuruluu tarafından 19.01.2021 tarihli "*Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*" ile bildirilen 6689 Sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu kapsamında gizlenmiştir.

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitimi süresi boyunca, öğrencisi olduğum için kendimi çok şanslı bulduğum, ufkumu açan hocam Prof. Dr. İoanna Kuçuradi'ye, desteği ve gösterdiği yol için tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Neşe Şahin Taşğın'a, hayatım boyunca maddi ve manevi destekçilerim olan annem Nurten Akbulut, babam Hasan Akbulut'a, bu yorucu ve stresli süreçte beni motive eden sohbetleri için Aslı Gökçek'e, kendi yoğun mesaisine rağmen alan araştırmamda bana destek veren, her zaman yanımda olduğunu hissettiren hayat arkadaşım Olcay Camuz'a ve alan araştırmama içtenlikle verdikleri cevaplarıyla katkıda bulunan tüm araştırma katılımcılarına teşekkür ederim.

Ezgi Akbulut
Ocak, 2021

ÖZ

"MİSAFİR"LİKTEN "ÖTEKİ"LİĞE SURİYELİ MÜLTECİLER VE İNSAN HAKLARI: SULTANBEYLİ ÖRNEĞİ

Ezgi Akbulut
Yüksek Lisans Tezi
İnsan Hakları Anabilim Dalı
İnsan Hakları Yüksek Lisans Programı
Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Neşe Şahin Taşğın
Maltepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, 2020

Bu tezin amacı, insanın değerinin bilgisinin mülteci haklarının korunmasında nasıl bir öneme sahip olduğunu Suriyeli mültecilerin yaşadıkları ayrımcı-dışlayıcı deneyimler ve hak ihlallerini tespit eden alan araştırması ile ortaya koymaktır.

Bu araştırmanın ortaya çıkmasına neden olan problem, insan hakları ihlal edildiği için göç etmek zorunda olan mültecilerin korunmasında insan haklarının temel alınmamasıdır. Misafir söyleminin Suriyeli mültecilerin kalıcılığı karşısında ötekileştirmeye yol açmasına sunduğu zeminin, Suriyeli mültecilerin gündelik yaşamda ve kamusal alanda temel hizmetlere erişimlerinde hak ihlallerine maruz kalmasına neden olabileceği problem edinilen bu tezde misafir söyleminin gündelik hayata nasıl yansıdığı araştırılmıştır.

Bu tezde mültecilerin yaşadıkları insan hakları ihlalleri, Kuçuradi'nin insan hakları görüşü temel alınarak, insanın değeri ve onurunu korumayı amaçlayan insan olanaklarının gerçekleşebileceği koşulların korunmasının gerektirdikleri ortaya konarak ele alınmıştır.

Tez kapsamında, Suriyeli mültecilerin insan hakları sorunlarının yansımalarını görmek için Sultanbeyli'de alan araştırması yapılmıştır. Yapılan derinlemesine görüşmelerde, Türkiye'de siyasilerin misafir söylemini sorumluluk almaktan kaçınmak için gündeme getirdikleri ve kalıcılık ile birlikte misafir söyleminin anlamını yitirdiği bulguları elde edilmiştir. Bulgular arasında misafir söyleminin yerel halkın Suriyeli mültecileri tanımlama şeklini de belirlediği görülmüştür.

Araştırmada misafir söyleminin oluşturduğu zeminden dolayı sosyo-ekonomik, kültürel ve mekânsal problemlerin kaynağı olarak Suriyeli mültecilerin görülmesinin toplumsal yaşamda bir "Suriyeli" yargısının oluşmasına sebebiyet verdiği görülmüştür. Etnik bir ayrımcılığa da işaret eden bu yargının misafirperverliğin perde arkasında inşa edilen etnik-kültürel bir hiyerarşinin oluşmasına neden olduğu tespit edilmiştir. Bu hiyerarşinin izleri gündelik yaşamda oluşturulan stereotipler, dışlayıcı söylem ve tahammülsüzlük örnekleri gibi farklı şekillerde görülmektedir.

Elde edilen bulgulardan biri de Suriyeli mültecilerin temel haklara erişimlerinde "Suriyeli" yargısı ile karşılaşmalarıdır. İş piyasasında Suriyeli mültecilerin yerel halkı işlerinden etmekle suçlanmaları, ucuz işgücü olarak görülmeleri ve kayıtdışı çalışmaları; barınma imkanlarına erişimde yerel halkın Suriyeli mültecilere kiralık ev vermek istememeleri, yüksek ev kiraları talep etmeleri; eğitim hizmetlerine erişimde, dil sorunu, "Suriyeli" yargısı nedeniyle kimliği inkar veya gizleme ve önyargılar elde edilen bulgular arasındadır. Araştırmada sağlık hakkı görece en ulaşılabilir hak olarak ortaya çıkmış olsa da bu alanda da "Suriyeli" yargısı ile karşılaşılmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Ötekilik, Suriyeli mülteciler, insan hakları.

ABSTRACT

THE TRANSFORMATION OF SYRIAN REFUGEES FROM "GUEST" TO "THE OTHERS" IN THE LIGHT OF HUMAN RIGHTS (THE CASE OF SULTANBEYLİ)

Ezgi Akbulut
Master Thesis
The Human Rights Department
Human Rights Programme
Advisor: Asst. Prof. Neşe Şahin Taşğın
Maltepe University Graduate School, 2020

This thesis aims to reveal the importance of the knowledge of human value in the protection of refugee rights through a field study that identifies the discriminatory-exclusionary experiences and rights violations experienced by Syrian refugees.

The problem that has led to the emergence of this research is that the protection of refugees who have to migrate due to the violation of their human rights is not based on human rights. The problem that the ground provided by guest discourse to marginalize Syrian refugees against their permanence may cause Syrian refugees to be exposed to rights violations in daily life and in accessing basic services in the public sphere.

In this thesis, the human rights violations experienced by the refugees are discussed based on the human rights view of Kuçuradi, and the necessities of protecting the conditions in which human resources can be realized which aim to protect the value and dignity of the human being.

Within the scope of the thesis, a field study was conducted in Sultanbeyli to see the reflections of the human rights problems of Syrian refugees. Use in-depth interviews carried out by Turkey Syrian refugees as a political trump card, the visitors came on the agenda to avoid taking responsibility for finding that the statements were obtained and lost their meaning with persistence. Among the findings, it has been observed that the guest discourse also determines the way local people define Syrian refugees.

In the research, it has been observed that seeing Syrian refugees as the source of socio-economic, cultural, and spatial problems due to the ground formed by the guest discourse causes the formation of a "Syrian" judgment in social life. It has been determined that this judgment, which also points to ethnic discrimination, has led to the formation of an ethnocultural hierarchy built behind the scenes of hospitality. The traces of this hierarchy are seen in different ways such as stereotypes formed in daily life, exclusionary discourse, and examples of intolerance.

One of the findings is that Syrian refugees encounter the judgment of "Syrian" in their access to fundamental rights. Syrian refugees being accused of dismissing local people in the labor market, being seen as cheap labor and working informally; the local people not wanting to rent houses to Syrian refugees in accessing accommodation opportunities, demanding high house rents, language problems, denial or concealment of identity due to the "Syrian" judgment and prejudices in access to educational services are among the findings. Although the right to healthcare has emerged as the most accessible right in attachment, there is also a "Syrian" judgment in this area.

Keywords: Otherness, Syrian Refugees, Human Rights.

İÇİNDEKİLER

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI ii
ETİK İLKE VE KURALLARA UYUM BEYANI iii
TEŞEKKÜR iv
ÖZ v
ABSTRACT vii
İÇİNDEKİLER ix
TABLOLAR LİSTESİ xi
KISALTMALAR xii
ÖZGEÇMİŞ xiii
BÖLÜM 1. GİRİŞ 1
BÖLÜM 2. İNSAN HAKLARI VE MÜLTECİ HUKUKU 5
2.1. İnsan Hakları ve Mülteciler 5
2.2. Mülteci Hukuku 11
2.2.1. Uluslararası Mülteci Hukuku 11
2.2.2. Türkiye'de Mülteci Hukuku 13
2.2.3. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) ve Geçici Koruma Yönetmeliği (GKY) 15
BÖLÜM 3. "MİSAFİR"LİKTEN "ÖTEKİ"LİĞE SURİYELİ MÜLTECİLER 19
3.1. Türkiye'ye Yönelen Uluslararası Göç Hareketleri 19
3.2. Türkiye'ye Yönelen Suriyeli Mülteciler 20
3.3. Türkiye'nin Suriyeli Mültecileri Tanımlama Sorunu: Misafir Söylemi 24
3.4. Bir Ötekileştirme Biçimi Olarak "Misafir" Söylemi 27
3.5. "Suriyeli" Yargısının İnşası 31
3.5.1. Ekonomik Sıkıntıların ve İşsizliğin Sebebi Olarak "Suriyeliler" 32
3.5.2. Siyasi Argüman Olarak "Suriyeliler" 33
3.5.3. "Suriyeliler"in Medyada Temsili ve Ayrımcı Dil 35
3.5.4. Kalıcılık Tartışmaları 37
3.6. Suriyeli Mülteciler ve İnsan Hakları 39
BÖLÜM 4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ 42
4.1. Araştırma Modeli 42
4.2. Araştırma Katılımcıları 43
4.3. Verilerin Toplanması 44
4.4. Verilerin Çözümlenmesi ve Analizi 46
4.5. Sultanbeyli 47
BÖLÜM 5. BULGULAR VE YORUM 50
5.1. Türkiye'nin Suriyeli Mülteci Politikasının Yerel Halka Yansımaları 50
5.1.1. Poltikasız Bir Göç Politikası: "İnsan Hakları Bunun Neresinde?" 50
5.1.2. Politik Dışlama: "*Misafirlik de Bir Yere Kadar*" 51
5.2. Misafirperverliğin Perde Arkası: Etnik-Kültürel Hiyerarşinin İnşası 55
5.2.1. Stereotipler, Dışlayıcı Söylem ve Kirlilik Metaforu 60
5.2.2. Karşılaşmalar, Tahammül ve Topluma Dışardan Bakış 64
5.3. Temel Hizmetlere Erişim 70
5.3.1. Çalışma İmkanlarına Erişim 70
5.3.2. Barınma İmkanlarına Erişim 75
5.3.3. Eğitim İmkanlarına Erişim 79
5.3.4. Sağlık İmkanlarına Erişim 85

BÖLÜM 6. SONUÇ 88
EK'LER 94
EK 1: Etik Kurul Kararı 94
EK 2: Görüşme Formu 95
EK 3: Görüşme Formu 98
Ek 4: Onam Formu 100
KAYNAKÇA 102

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. Saha Görüşme Tablosu ……..…. 44

KISALTMALAR

AB : Avrupa Birliği

AÇSHB : Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı

AFAD : Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı

AİHM : Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi

AKP : Adalet ve Kalkınma Partisi

ASPB : Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı

BM : Birleşmiş Milletler

BMMYK : Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği

CHP : Cumhuriyet Halk Partisi

ESHİD : Eşit Haklar İzleme Derneği

GKY : Geçici Koruma Yönetmeliği

IOM : Uluslararası Göç Örgütü

İHEB : İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi

MEB : Milli Eğitim Bakanlığı

TEPAV : Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı

TÜİK : Türkiye İstatistik Kurumu

YUKK : Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

ÖZGEÇMİŞ

Ezgi Akbulut
İnsan Hakları Anabilim Dalı

Eğitim

Derece	*Yıl*	*Üniversite, Enstitü, Anabilim/Anasanat Dalı*
Ls.	2011	İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji
Lise	2006	Fatin Rüştü Zorlu Anadolu Lisesi

İş/İstihdam

Yıl	*Görev*
2019-2020	Proje Asistanı. UNHCR – The UN Refugee Agency / Maltepe Kaymakamlığı Dış İlişkiler ve AB Proje Ofisi.
2018	Saha Çalışanı. Columbia Üniversitesi / İstanbul Aydın Üniversitesi.
2017-2017	Felsefe Grubu Dersleri Öğretmeni. Atacan Eğitim Kurumları.
2016-2017	Felsefe Grubu Dersleri Öğretmeni. Doğa Koleji.
2014-2015	Özel Eğitim Öğretmeni. Öğretmen Selma Akay İlköğretim Okulu.
2011-2013	Editör. Minel Medya Yayıncılık.

Yayınlar ve Diğer Bilimsel/Sanatsal Faaliyetler

"Evrensel ve Bölgesel Düzenlemeler Arasında Bir Yer Edinme Çabası: Mülteci Hakları," **Sosyal Hizmet Kongresi 2018: Mültecilerle Sosyal Hizmet.** 1:33-43, 2019.

Kişisel Bilgiler

Doğum yeri ve yılı : İstanbul, 1988 Cinsiyet: K
Yabancı diller : İngilizce (iyi)
e-posta : ezgiaakbulut@gmail.com

BÖLÜM 1. GİRİŞ

Mültecilik olgusunu insan hakları perspektifi ile ele alan bu tezin konusu, Türkiye'de yaşayan Suriyeli mültecilerin[1] insanın değerinin bilgisinden uzak yaklaşımlar nedeniyle maruz kaldıkları öteki algısı ve bu algının neden olduğu insan hakları ihlalleridir. Bu tezde insanın değerinin bilgisinin insan haklarının ve dolayısıyla mülteci haklarının korunmasında nasıl bir öneme sahip olduğunu ve misafir söyleminin gündelik hayata yansımalarını ortaya koymak amaçlanmıştır.

Dünyada ve Türkiye'de yaşanan mülteci hareketliliği göz önüne alındığında savaş, etnik veya dinsel çatışmalar gibi nedenlerle yaşanan göçlerin insan hakları ihlalleri nedeniyle gerçekleştiği görülmektedir. Ancak, bu hareketlilikte ulusal sınırların aşılması söz konusu olduğunda yer değiştirme bir hak tartışmasından çıkıp ulus-devletlerin göç politikasının alanına geçmeye başlamaktadır (İçduygu, Erder ve Gençkaya, 2014, s. 80). Ulus-devletleşme süreci ile birlikte temel insan hakkı olan sığınma hakkı, devletlerin güvenlik kaygısı, sınır yönetimi, yurttaş-devlet temelli politikalarının kıskacında kalmakta; bu da insan haklarının vatandaşlık hakları şeklinde algılanmasına neden olmaktadır. Tepe'ye göre mülteci hakları ulus-devletin bağımsızlık ilkesi ile sığınma hakkının evrenselliği arasında kalmıştır (Tepe, 2018, s. 79). İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 1. Maddesinde bütün insanların haklar bakımından eşit olması ile mültecilerin haklarının devletlerin iç hukukuna bırakılması mültecileri problemetik bir alanın içerisine sürüklemektedir. İnsana, insan olmasından dolayı sahip olduğu özel yeri nedeniyle bakmak yerine yurttaş veya bir devlete tabii kişi olarak bakılması insan onuruna ve değerine zarar vermekte, insansal olanakların geliştirilmesine engel olmakta ve kişileri etik eylemlerde bulunma noktasından çok uzağa sürüklemektedir. Dolayısıyla insan hakları ihlalleri nedeniyle başka ülkelere sığınan mültecileri yeni insan hakları ihlalleri beklemektedir.

[1]Türkiye'deki göç mevzuatına göre Suriyeliler "geçici koruma" statüsündedirler ve "geçici koruma altındaki Suriyeliler" olarak adlandırılmaktadırlar. Oysa, Suriyeliler insan hakları perspektifinden bakıldığında mülteci statüsüne girmektedir. Bu nedenle, bu tezde geçici koruma altındaki Suriyeliler yerine "Suriyeli mülteciler" tanımı kullanılmıştır.

2011 yılında başlayan Suriye iç savaşı sonrasında yaşanan Suriyeli mülteci hareketliliğinde Türkiye, ülkeye sığınmak isteyen Suriye halkına açık kapı politikası uygulayarak ülke sınırlarını açmıştır. Ancak Türkiye hem ensar düşüncesinin etkisiyle hem de kısa sürede geri dönüş beklentisi ile Suriye halkı için uluslararası ve hukuki bağlamdan uzak bir şekilde misafir söyleminde bulunmuştur. Misafir söylemi karşısında geri dönüşün gerçekleşeceğini bekleyen ve ilk etapta "misafirleri" sessizlik ile karşılayan yerel halk, Suriyeli mültecilere geçici koruma statüsünün tanınması, eğitim, iş piyasası ve sağlık hizmetlere erişim sağlamaları ile birlikte kalış sürelerinin uzadığını görerek rahatsızlığını belli etmeye başlamıştır. Bu rahatsızlığın yerini kısa sürede yerel halkta "Suriyeli" yargısı, her şeyin günah keçisi olarak Suriyeli mültecilerin görülmesi almıştır. Sosyal, ekonomik veya siyasal sorunların sebebi olarak görülmeye başlayan Suriyeli mülteciler toplumda ötekileştirilmeye başlamıştır. Bu tezde, misafir söyleminin Suriyeli mültecilerin kalıcılığı karşısında ötekileştirmeye yol açmasına sunduğu zeminin gündelik yaşamda ve kamusal alanda temel hizmetlere erişimde Suriyeli mülcecilerin hak ihlallerine maruz kalmasına neden olabileceği problem edinilmiş ve bunun alan araştırmasıyla ortaya konulması amaçlanmıştır.

Misafir söylemi yerel halkın Suriyeli mültecileri tanımlama şeklinde belirleyici olmuştur. Misafir söyleminin vurguladığı "biz", yerel halkın Suriyeli mülteciler ile olan ilişkisinde kendisini kurulan hiyerarşik ilişkide en üstte görmesine sebep olurken, Suriyeli mülteciler homojenliği ve saflığı kirleten unsurlar olarak görülmeye başlamıştır.

Bu tezin amacı, misafir söyleminin zemin hazırladığı ötekileştirmenin boyutunu tespit ederek yaşanan ayrışmanın ve ayrımcılığın sebeplerini araştırmak ve insanın değeri ve açıkça kavranmış insan hakları bilgisinden uzak göç uygulamalarının ne gibi hak ihlallerine sebebiyet verdiğini ortaya koymaktır. Bu amaçla İstanbul Sultanbeyli ilçesinde yapılan alan araştırmasında; Türkiye'nin mülteci hukukunun Suriyeli mültecilere nasıl yansıdığı, misafir söyleminin yerel halk ile Suriyeli mülteciler arasındaki ilişkiyi nasıl etkilediği, yerel halkın Suriyeli mülteci algısının ne olduğu, Suriyeli mültecilerin ötekileştirilmesinin temel hizmetlere erişimlerini engelleyip engellemediği ve Suriyeli mültecilerin deneyimledikleri ayrımcılığın neler olduğu sorularına yanıt aranmıştır. Araştırmanın Sultanbeyli'de yapılma nedeni, İstanbul'un

Anadolu yakasında en yoğun mülteci nüfusu barındıran ilçe olması ve bu ilçede yerel halk ile mülteciler arasındaki gerilimin görece diğer ilçelere görece daha düşük olmasıdır.

Uluslararası göç, yerel halk ile mültecilerin arasında karşılıklı bir ilişki başlatmaktadır. Bu noktada hedef ülkede mültecilerin karşılanma şekli topluma entegrasyonun boyutunu da belirlemektedir. İnsanın değeri ve insan onurunu koruyan yasal düzenlemelerin yapılması insan haklarının korunmasında elzemdir. Bu anlayışla araştırmadan elde edilecek sonuçların açıkça kavranmış insan hakları bilgisinin önemine ve mültecilerin yaşadığı hak ihallerine dikkat çekmesi amaçlanmaktadır. Tezin ve tez kapsamında yapılan alan araştırmasının, Suriyeli mültecilerin sadece insan olmalarından dolayı sahip oldukları değer nedeniyle insan haklarının korunması gerektiği düşüncesinin yerleşmesine ve yerel halkta bu konuda bir bilinç oluşmasına katkıda bulunması ümit edilmektedir.

Tezin birinci bölümünde, temel bir insan hakkı olarak iltica hakkının korunmasının gerektirdikleri ve bu hakkın diğer insan haklarıyla ilişkisi, insan haklarına ilişkin belirli bir insan hakları kavramlaştırmasından hareketle tartışılmıştır. İnsan haklarını insanın değerini ve onurunu korumayı amaçlayan, insan olanaklarının gerçekleşebileceği koşulları talep eden ilkeler olarak kavramlaştıran Kuçuradi'nin insan hakları görüşünden hareketle mültecilerin insan haklarının korunmasının gerektirdikleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Birinci bölümde, ayrıca, mülteci hakları konusunda devletlerin yasa ve uygulamalarının önemi nedeniyle uluslararası mülteci (iltica) hukuku ve Türkiye'deki ulusal mevzuatta Suriyeli mültecilere verilen geçici koruma statüsü insan hakları açısından değerlendirilmiştir.

İkinci bölümde, Türkiye'ye yönelen uluslararası göç hareketleri, Suriyeli mültecilerin Türkiye'ye geliş süreçleri, Türkiye'nin Suriyeli mültcileri tanımlama sorunu, misafir söyleminin ortaya çıkışı ve çıkışının ardındaki nedenler ile bir ötekileştirme biçimi olarak misafir söylemi ele alınmıştır. Ayrıca, misafir söylemi sonrasında kalıcılık ile beraber ekonomik sıkıntılar ve işsizliğin sebebi olarak Suriyeli mültecilerin görülmesi, siyasilerin Suriyeli mültecileri siyasi malzeme haline getirmesi, Suriyeli mültecilerle ilgili medyada çıkan ayrımcı dil ile yazılmış haberler ile beraber Suriyeli mültecilerin misafirlikten nasıl ötekiliğe evrildiği tartışılmıştır.

Üçüncü bölümde, araştırma modeli, evren ve örneklem, verilerin toplanması çözümleme ve analiz ile araştırma sahasına ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

Dördüncü bölümde ise, Sultanbeyli ilçesinde yerel halk ve Suriyeli mültecilerle yapılan nitel araştırmanın bulguları birinci ve ikinci bölümde geliştirilen kavramsal çerçeveden hareketle yorumlanmıştır.

BÖLÜM 2. İNSAN HAKLARI VE MÜLTECİ HUKUKU

Bu bölümde bir insan hakkı olarak sığınma (iltica) hakkı ve mültecilerin insan hakları, mültecilerin korunmasına ilişkin uluslararası mülteci hukukunun genel çerçevesi ve Türkiye'nin uluslararası göç mevzuatı ele alınacaktır.

2.1. İnsan Hakları ve Mülteciler

Sığınma insanlık tarihinin her döneminde görülen bir olgudur. Eski dönemlerde sığınma kutsal mekanlar tarafından kabul edilirken, monarşinin ortaya çıkmasıyla devletlerin yetkileri arasına girmiştir (Kılıç, 2010, s. 3). İnsan hakları perspektifi ile dünya tarihine bakıldığında sığınma ve mülteciliğin insan haklarının korunup korunmamasına bağlı olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Bu nedenle 20. yüzyıla gelindiğinde sığınma hakkı temel bir hak olarak İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin (İHEB) 14. Maddesinde "Herkesin, sürekli baskı altında tutulduğunda, başka ülkelere sığınma ve kabul edilme hakkı vardır." ifadesiyle kabul edilmiştir. Wellman'a göre 14. Maddede birden çok hak söz konusudur: "takipten kurtulmak için sığınma arama, başka bir ülkeye kaçma hakkı ve takipten kurtulmak için sığınmadan yararlanma yani kendisini takip eden ülkeye dönmeyi reddetme hakkı" (Akt. Tepe, 2018, s.78). Hakların bölünemezliği ilkesi ile sığınma hakkının korunabilmesi diğer hakların korunmasıyla mümkün olmaktadır. Hakların korunmaması veya ihlal edilmesi kişileri sığınma aramaya yöneltmektedir. Bu nedenle insan hakları ve mültecilik iç içe geçmiş, birbirini doğrudan ilgilendiren konulardır.

Sığınma temel bir insan hakkı ve mülteciler de insan hakları ihlal edilen ya da ihlal edilme riski altında olan insanlar olduğuna göre, mültecilere yönelik politikaların insan hakları temelinde yürütülmesi gerekmektedir. Ancak günümüzde, gerek uluslararası gerekse ulusal düzeyde mültecilik konusuna yaklaşımda, insan hakları gözardı edilmekte, hatta insan haklarına aykırı uygulamalar yaygınlaşmaktadır. Bunun çok çeşitli nedenleri bulunmaktadır.

Dünyada ulus-devlet düzeninin kurumsallaşması ülke sınırlarının belirginleşmesine; sınırın içindekiler ile dışındakiler arasında keskin bir ayrıma neden olmuştur. Ulus-devletlerin, bölgedeki güç savaşları, hakimiyet kurma güdüleri, ülke içi

güvenliği sağlamak, ekonomik çıkarlar veya yaşanan savaşlar nedeniyle mülteci hareketlerine olan etkileri yadsınamaz. Mülteci hareketlerine birincil konumda etkileri olan, hatta bu hareketi yönetebilen ulus-devletlerin göç politikaları mülteciler için önem arz etmektedir. Ulus-devletler mülteci politikalarını belirlerken genellikle homojen toplumu muhafaza etme isteği ile birlikte ülke güvenliğini ve ülke çıkarlarını insan haklarının önünde tutmaktadırlar. Bu sorunlu alan, ulus-devletlerin insan haklarını yurttaş-devlet ilişkisi temelinde ele almalarından kaynaklanmaktadır. Mültecilerin ulus-devlet ve yurttaşlık kıskacında ele alınması hedef ülkedeki gündelik yaşamdan kamusal alanda haklara erişime kadar bir çok alanda hak ihlallerine sebebiyet vermektedir. Diğer bir deyişle, bu problematik alan, insan hakları ihlalleri nedeniyle ülkelerini terk eden mültecilerin yeni insan hakları ihlallerine maruz kalmalarına neden olmaktadır. Diğer yandan Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme (1951 Cenevre Sözleşmesi)'nin devletlerin iç hukukunda söz sahibi olmaması ulus-devletlere kimin yurttaş olup kimin olmayacağını, kimin yabancı, misafir, göçmen olacağını belirleme hakkını vermektedir. İHEB'e göre bütün insanların haklar bakımından eşit olması ile mülteci haklarının ulus-devletlerin insafına bırakılması mülteciler için başka bir problemli alan anlamına gelmektedir.

Devletler küreselleşme ile birlikte teknolojinin gelişmesinden de payını alarak siyasal, ekonomik ve sosyal alanlarda büyük değişim ve dönüşümler geçirmişlerdir. Bu dönüşüm devletlerin diğer devletlerle olan ilişkilerin boyutlarını ve niteliklerini, devletlerin politikalarını, insanların sosyal hayatını ve birçok dinamiği etkilediği gibi insan haklarını da etkilemiştir. Küreselleşmenin görünen örneklerinden biri olarak gösterebileceğimiz Birleşmiş Milletler (BM) veya Avrupa Birliği (AB) gibi oluşumlar, kişisel hak ve özgürlükler adına çalışmalar yürütseler de kimi zaman kendi çıkarlarını insan haklarının önünde tutmaktadırlar. Küreselleşmenin ilerlemesiyle devletlerin yurttaşların haklarına sınırlamalar getirmesi, yoksulluğun artması, grup haklarının kısıtlanması, sosyal adaletsizliğin yükselmesi gibi bir zeminde insan hakları kendi varlığını muhafaza etmeye çalışmaktadır. Hem ekonomik hem de siyasi bir sorun olan sosyal adaletsizlik insan haklarına aykırı uygulamaların çoğalmasına neden olmaktadır. Diğer yandan insan hakları ile ilgisi bakımından etik bir soruna işaret etmektedir. Kuçuradi'ye göre adaletsizlik kişilerin insansal olanaklarını gerçekleştirmelerine engel oluşturan bir durumdur (Kuçuradi, 2016, s.27). Siyasal bir olgu olarak sosyal

adaletsizlik devletlerin yurttaşlara tanıdığı veya tanımadığı haklar, sağlanan veya sağlanmayan olanaklarla ilgili bir olgudur. Devletler tarafından insan hakları ile ilgisi kurulmadan çıkarılan yasalar, sosyal adaletsizliğe neden olduğu gibi insan haklarına zarar verebilmektedir (Kuçuradi, 2016, s.14-15).

Devletlerin insan haklarını ele alış şekli mültecilerin kırılgan hayatlarını daha da zorlaştırmaktadır. Mültecilere yönelik bu yaklaşımların gerisinde, insan haklarının ne olduğu ve neden korunması gerektiğiyle ilgili bilgi eksikliği de vardır. Bu nedenle insan hakları yeterince iyi tanımlanmalı ve sınırları iyi çizilmelidir. Kuçuradi bu eksikliği "açıkça kavranmış insan hakları bilgisinin eksikliği" şeklinde ifade eder. Kuçuradi'ye göre insan hakları, her insanla ilgili yalnızca insan oldukları için bazı koruma istemlerini dile getirir. Bu istemlerin temeli ise bütün insanları eşit kılan insanın onuru veya insanın değeridir (Kuçuradi, 2016, s. 1).

Kuçuradi'ye göre insan hakları insanın değerli ve onurlu bir varlık olduğu düşüncesini taşır. İnsanın değeri ise insanın diğer varlıklar arasındaki özel yerinden gelmektedir. Ona bu yeri kazandıran ve onu diğer canlılardan ayıran insanın olanaklarıdır. Bu olanaklar tamamen insan türünün etkinlikleri ve bu etkinliklerin ürünüdür. Bu nedenle, insanın olanaklarını koruma isteminde bulunan insan hakları herhangi bir sebeple sınırlandırılamaz veya çiğnenemez. "İnsan olan herkesin ödevi" olan insan hakları, insan türünün üyesi olan istisnasız her tekin hakkı olmaktadır (Kuçuradi, 2016, s. 2).

Bu çalışmada, insan haklarına ve mültecilerin yaşadıkları insan hakları sorunlarına bu kavramsal temelden bakılarak tartışma yürütülecektir. Günümüzde mülteciler ve sığınma arayanlar daha çok insan hakları ihlal edilme riski altında olan grupların başında gelirler, kırılgan ve tehlikeye açıktırlar. Sosyal, siyasal, ekonomik haklardan yeterince yararlanamamalarının yanısıra statüsüzlük, misafir gibi söylemler insan hakları ihlallerinin daha da artmasına neden olmaktadır. Mültecilerin yeni geldikleri ülkelerdeki statüsüzlük halleri barınma, beslenme, sağlık, eğitim gibi temel haklara erişimlerini zorlaştırmakta ya da engellemektedir. Aynı zamanda mültecilerin karşılaştıkları kültürel, etnik, dini farklılıklara dayandırılan ötekileştirme, ayrımcılık, yabancı düşmanlığı, geri gönderme, uzun gözaltı süreleri insan onurunu korumanın ve onurlu bir yaşam sürmenin oldukça güç olduğu koşullar doğurmaktadır. Mültecilerin

statüsüzlükleri ya da çerçevesi insan hakları gözardı edilerek çizilen statüleri nedeniyle temel hizmetlere erişimlerinde ciddi sorunlar yaşanmaktadır. Çoğunlukla da bir dizi insan hakları ihlal edilmekte ve bu da kişiler olarak insan olanaklarını gerçekleştirebilmelerini tehlikeye atmaktadır.

İnsan haklarına ilişkin bildirge ve sözleşmelerin uygulayıcısı olarak devletlerin kendi varlıklarını sürdürebilme adına taşıdıkları güvenlik kaygısı, sınır yönetimi, yurttaş-devlet temelli devlet politikaları, insanın değeri ve insan onurunu hiçe sayan göç politikaları ve uygulamaları mültecilerin bir çok hak ihlali yaşamalarına sebep olmaktadır. Devletler, mülteci haklarının korunması noktasında asgari sorumlulukları yerine getirmek zorunda olsalar da iç hukukun 1951 Cenevre Sözleşmesi'ni yorumlaması ve yaygın bir şekilde devletlerin insan haklarını yurttaş-devlet ekseninde ele almaları mültecileri başka bir promlematik alana dahil etmektedir.

Mültecilerin yaşadığı hak ihlalleri ile devletlerin İHEB'nin 1. Maddesinde "tüm insanların haklar bakımından eşit olduğu" ve insanların bu haklara doğar doğmaz kavuşması arasında bir çelişki bulunmaktadır. Devletler bu çelişki karşısında kendi tasavvurlarıyla başbaşa bırakılmışlardır. Tepe'nin (2018, s. 79) tasvir ettiği "Devletlerin bağımsızlık ilkesiyle sığınma hakkının evrenselliği arasında sıkışmış gibi olan görüntü" bu çelişkiyi tanımlamaktadır. Arendt'in (2016, s. 304) dediği gibi "haklara sahip olma hakkı" ihtiyacı doğuran bu durum, insanlara sırf insan olmalarından dolayı haklara sahip olan kişiler olarak değil, "yurttaş", "ulus-devlete tabii kişi" olarak bakmaktan kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla, insan hakları ihlalleri nedeniyle sığınma arayan kişiler, göç yolunda ve sığındıkları ülkelerde yeni insan hakları ihlalleriyle karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu nedenle insan hakları ihlalleri göç konusunda hem sebep hem de sonuçtur.

İnsanların ülkelerinde kalmalarını ve başta yaşam hakkı olmak üzere bir dizi insan haklarını tehlikeye sokan birçok sebep bulunmaktadır. Şiddet, savaş, açlık, şiddetli yoksulluk, zulüm, işkence gibi olguların yanısıra cinsel yönelimleri, cinsiyet kimlikleri, etnik aidiyetleri, dini inançları, siyasi düşünceleri nedeniyle insanlar ülkelerinde hedef alınabilmektedir. Günümüzde Suriye gibi bir çok çatışma bölgesinde hak ihlalleri ve bireysel-kişiye özgü krizler devam etmektedir.

İnsan hakları ihlallerine maruz kalan ve bu sebeple başka ülkelerde sığınma arayan insanların maruz kaldıkları hak ihlalleri göç yolunda da devam etmektedir. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK)'nin 2018 yılında yayınladığı "Çaresiz Yolculuklar" isimli raporuna göre Akdeniz rotası üzerinden Avrupa'ya, özellikle İtalya, Yunanistan ve İspanya'ya geçişlerde 2017 yılının sonları itibariyle yüksek artışlar görülmüştür. Zorlu şartlar içinde tehlikeli yolculukları atlatıp hayatta kalabilen ve Avrupa'ya ulaşabilen sığınmacıları vardıkları noktalarda kalabalık ve uzun süren bekleme süreçleri karşılamaktadır (BMMYK, 2018, s.3). Rapor, bu şekilde yapılan deniz yolculuklarında hayatını kaybeden veya kaybolan 2015 yılında 3.100 kişinin üzerinde, 2016 yılında 5.100 kişinin olduğunu söylemektedir (BMMYK, 2018, s.3-4). Diğer yandan, mülteciler göç yolunda insan tacircileri, kaçakçıları veya silahlı grupların şiddetine maruz kalma riski ile; özellikle yalnız seyahat eden kadınlar ve refakatsiz çocuklar cinsel istismar ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet riski ile karşılaşmaktadırlar.

Kara veya deniz yoluyla tehlikeli yolculukları aşan mültecileri hedef ülkelerde de çok sayıda problemli alan beklemektedir: Irkçılık, ayrımcılık, yabancı düşmanlığına dayalı şiddet, haklara erişim konusunda yaşanan sorunlar (eğitim, sağlık, iş piyasasına erişim, ucuz işgücü, kadınların haklara erişimi, sosyal yardımlara erişim). Sosyal yaşamda yaşadıkları problemlerin yanı sıra, hedef ülkenin iç hukuku ve göç politikası da hak ihlallerine neden olmaktadır: yasal statü edinememe, zorla gözaltına alınma, zorla geri gönderme gibi.

Günümüzde çatışma ve zulüm gibi olaylar nedeniyle zorla yerinden edilmiş insan nüfusu dünya tarihinde kaydedilen en yüksek düzeye ulaşmıştır. BMMYK'nin 2020 Haziran ayında yayınladığı Küresel Eğilimler Raporu 2019, yıl sonu itibariyle 79,5 milyon insanın yerinden edildiğini göstermektedir (BMMYK, 2020, s. 2). Rapor'a göre, 79,5 milyon insanın 45,7 milyonu kendi ülkeleri içinde yerinden edilirken, 4,2 milyonu sığınma taleplerinin sonuçlarını bekliyor, 29,6 milyonu ise mülteciler veya kendi ülkesini terk eden diğer insanlar (s. 3-4). Günümüzde vatandaşlık verilmeyen, eğitim, sağlık hizmetlerine erişimi olmayan milyonlarca insan olduğu ve her iki saniyede bir kişinin zorla yerinden edildiği tahmin edilmektedir (s. 2).

BMMYK Küresel Eğilimler Raporu'na göre bugün 26 milyon mültecinin yüzde 68'ini Suriye, Venezuela, Afganistan, Kuzey Zahran ve Mynmar'da yerinden edilmiş kişiler oluşturmaktadır (BMMYK, 2020, s.3). Farklı ülkelere sığınan ve kayıtlı olan mülteciler arasında en çok nüfus Suriyeli mültecilerindir. Dünyada 5.586.328[2] kayıtlı Suriyeli mülteci olduğu raporlansa da sayının çok daha fazla olduğu tahmin edilmektedir. Suriye iç savaşı 6,7 milyon Suriyeli halkın evlerini terk edip komşu ve diğer ülkelere sığınmalarına ve 150-200 bin kişinin ölümüne neden olmuştur (Erdoğan, 2018, s. 2).

Göç etmek, kişilerin bir yerelden başka bir yerele gidip hayatlarını yeni toplumsal kabuller içerisinde devam ettirmeleri anlamına gelmektedir. Mülteciler geldikleri yeni yerlerde yeni bir dil, yaşam tarzı ve kültürle karşılaşarak yerel halk ile birlikte bir entegrasyon sürecine girerler. Ancak, bu süreç çok sayıda sorunla karşılaşan mülteciler için oldukça zahmetli ve zor bir süreçtir. Diğer yandan, mültecilerin sorunları sadece insan hakları/temel haklar noktasında değil, aynı zamanda sosyal-ekonomik-siyasal haklar noktasında da görülmektedir.

1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'nin devlete getirdiği yükümlülükler, ülkelerin göç ile ilgili yasal düzenlemeleri gerekli ve önemli olsa da konunun devlet-yurttaş ilişkisi çerçevesinde ele alınması, iç güvenlik gibi konulara takıldığından tek tek bireyler için büyük adımların atılamadığı, bireysel-kişiye özgü krizlere cevap verilemediği görülmektedir. Kara yoluyla ve deniz aşırı göç yollarında hayatlarını tehlikeye atan mültecilerin temel haklarını korumak için göç olgusunun yurttaşlık ekseninde veya mültecileri birer tehdit olarak görerek değil, konuya insan hakları perspektifi ile yaklaşılması gerekmektedir. Bunun için devletlerin değer bilgisi ve insanın onurunu koruyan yasal düzenlemeler yapmaları, konuya hak temelli yaklaşmaları ve uygulayıcıların etik muameleler göstermeleri gerekmektedir. Bu yaklaşım, mültecilere yurttaşlık, misafirlik, yardımseverlik ile yaklaşmanın getirdiği sorunlu alandan konuyu uzaklaştıracak, tek tek kişilere, sadece insan oldukları için, insanın sahip olduğu özel yerinden dolayı haklarının korunmasını sağlayacaktır.

[2]https://data2.unhcr.org/en/situations/syria#_ga=2.38041121.389540814.1599218897-1478627086.1552142692 15.12.2020.

2.2. Mülteci Hukuku

Mülteciler çoğunlukla hedef ülkelerdeki devletlerin yasal düzenlemeleri ve evrensel düzenlemeler arasındaki tezat veya uyuşmayan uygulamaların kurbanı olmaktadırlar. Mülteci haklarının devletlerin güvenlik kaygıları, uluslararası hukukun yaptırımlarından kaçınmak istemeleri veya mültecileri uluslararası siyasette pazarlık konusu olarak ele almaları gibi nedenlerle hiçe sayıldığı görülmektedir. Bu tezin konusu olan Suriyeli mülteciler ile yerel halk arasındaki ilişkileri anlamak için öncelikle bu ilişkinin belirlenmesinde payı olan evrensel ve bölgesel düzenlemeleri, Türkiye'deki mülteci hukukunu ve güncel uygulamaları tespit etmek gerekmektedir.

2.2.1. Uluslararası Mülteci Hukuku

Mültecilere uluslararası hukukta insan hakları perspektiyle yaklaşma çabaları I. ve II. Dünya Savaşları'nın yarattığı kıyımlar sonrasında başlamıştır. 1945'de imzalanan Birleşmiş Milletler Antlaşması'nda "insanlara tarif olunmaz acılar getiren savaş felaketinden gelecek kuşakları korumaya, temel insan haklarına, insan kişiliğinin onur ve değerine olan inanç" ilan edilmiş ve "uluslararası barış ve güvenliği korumak" amaçlanmıştır (Birleşmiş Milletler Antlaşması, 1945). 1948'de ise BM İnsan Hakları Komisyonu tarafından imzalanan İHEB ilan edilmiştir. İHEB'de sığınma hakkı bir insan hakkı olarak kabul edilmiş ancak mülteci kavramının bir tanımı yapılmamıştır. Genel bir tanım getirmek gerekir ise mülteci; "yaşamlarına ve özgürlüklerine yönelik ciddi tehditlerden dolayı ülkelerinden ayrılmak ya da ülkeleri dışında kalmak zorunda bulunan insanlar" olarak tanımlanmaktadır (Peker ve Sancar, 2005, s. 7).

Avrupa'da yükselen milliyetçilik ve ulus-devletlerin inşaası ile birlikte dünyada etnik ve dinsel homojenleştirme politikalarının revaçta olduğu dönemde çoğunluk baskısına dayanamayan azınlıklar çareyi ülkelerinden kaçmakta bulmuştur. 20. yüzyıl başlarında kitlesel zorunlu göçleri başlatan azınlıkların bu hareketi uluslararası diplomasiyi devreye sokmuş ve çözüm olarak uluslararası bir mülteci hukuku ihtiyacı gündeme gelmiştir (Erder, 2018, s. 74). 14 Aralık 1950 tarihli BM Genel Kurulu'nda II. Dünya Savaşı'ndan sonra evlerinden kaçan milyonlarca Avrupalıya yardım etmek amacıyla kurulan ancak günümüzde dünya genelinde mültecileri koruyan ve tüm

mültecilerle ilgili uygulamaları gerçekleştiren kurum olarak BMMYK kurulmuştur.[3] Aynı genel kurulda kabul edilen "1951 Cenevre Sözleşmesi" olarak bilinen "Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme" 1951 yılında imzanlanmış ve 1954 yılında yürürlüğe girmiştir.

BM Genel Kurulu, 319 A (IV) sayılı ve 3 Aralık 1949 tarihli karar doğrultusunda 14 Aralık 1950 tarihli BMMYK tüzüğünde yer alan mülteci tanımı 1951 Cenevre Sözleşmesi'ndeki tanıma temel sağlamıştır**.** Tüzükte olduğu gibi 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne de bir tarih sınırlaması getirilmiştir. Buna göre "1 Ocak 1951'den önce gerçekleşen olaylar" nedeniyle mülteci durumuna düşen kişiler mülteci olarak kabul edilmekteydi ve şu şekilde tanımlanmaktaydı:

> 1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar sonucunda ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen; yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen kişi.(md.1 A-2)

Tarih sınırlamasının yanısıra taraf ülkelere coğrafi sınırlama seçeneği sunularak "Avrupa'daki olaylar nedeniyle" veya "Avrupa ve başka yerlerdeki olaylar nedeniyle" ifadelerinden biri ile sözleşmeye taraf olabilecekleri bildirilmiş; mülteci tanımına getirilen coğrafi ve tarih sınırlamaları sözleşmeyi imzalayan taraf devletlerin takdirlerine bırakılmıştır.[4] Tarih sınırlaması nedeniyle yeni mülteci hareketleri karşısında etkisiz kalan 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne ek olarak Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü getirilmiştir. "1 Ocak 1951'den önce gerçekleşen olaylar" ibaresi kaldırılmış; tarih sınırlaması olmaksızın mülteci tanımındaki şartlara uyan herkes mülteci statüsüne hak kazanabilecek duruma getirilmiştir.[5]

[3] https://www.unhcr.org/tr/unhcrnin-tarihcesi 10.11.2019.
[4] https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/10898.pdf 03.11.2019.
[5] https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/22127.pdf 03.11.2019.

2.2.2. Türkiye'de Mülteci Hukuku

Türkiye iç ve dış göç konularında oldukça deneyimli bir ülke olmasına rağmen yıllarca göç ile ilgili yasal bir düzenlemeye sahip olmaması dikkat çekmektedir. Türkiye'nin göçe ilişkin yasal düzenlemelerin eksikliği daha çok kaynak ülke durumundan hem kaynak hem de hedef ülke durumuna geçmesiyle hissedilmiş ve çalışmalar başlamıştır. Türkiye'nin göç politikalarında üç değişim döneminden bahsedilmektedir; 1994 öncesi görmezlikten gelme dönemi, 1994 - 2001 uluslararası normlara geçiş dönemi ve 2001 sonrası değişimlerin Avrupalılaşması dönemi (İçduygu, Erder ve Gençkaya, 2014, s. 242).

Türkiye 1950'li yıllara kadar iç-dış göç uygulamalarını esasında devlet-insan-toprak ilişkilerini düzenleyen iskân kurumuna göre yapmıştır. 1923 ve 2006 yılları arasında sürekli değişim ve dönüşüme uğrayan kurumu Erder, "yönetmek için karıştıran, ayıklayan ve benzeştiren" zorunlu göç ve yerleştirme örgütü olarak tanımlamaktadır (Erder, 2018, s. 114). İskân Kanunu'nun ruhunu oluşturan 3. Maddeye göre dış göç ile Türkiye'ye gelme hakkı sadece "Türk soyundan ve Türk kültüründen olanlar"ındır (Erder, 2018, s. 117). Henüz kurulmuş Türkiye Cumhuriyeti'nin homojen bir nüfusa sahip olarak ulus-devletin güçlendirilmesi amacına hizmet eden İskân Kurumu ruhu günümüzde Türkiye'nin güncel göç politikalarına ve yarattığı sorunlara yansıyarak varlığını hissettirmektedir. "Türk" olmanın yüceltilmesi ve üstünlüğü, Türklerin birbirine bağlılığının sürekli vurgulanması ve toplumun davranışlarının da bu anlayışa göre şekillenmesi ayrımcılık, dışlanma, ötekileştirme, uyum sağlama sorunu, Türk soyundan olmama gerekçesiyle geri göndermeme ilkesinin çiğnenmesi bu konuya örnek verilebilir. İskan kurumunun yansımalarını en son olarak Türkiye'nin Suriyeli mültecileri "misafir" olarak tanımlamasında görmek mümkündür.

1950'li yıllara gelindiğinde II. Dünya Savaşı sonrası ile birlikte mültecilere dair uluslararası koruma mekanizmaları kurma çabalarına Türkiye de dahil olmuştur. Türkiye, 1951 Cenevre Sözleşmesi'ni 24 Ağustos 1951'de imzalamış, onay kanunu ise

5 Eylül 1961'de resmi gazetede yayınlanmıştır.[6] Türkiye 1. Maddenin b fıkrasındaki "1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar" ibaresini, "1 Ocak 1951'den önce Avrupa'da meydana gelen olaylar" şeklinde anladığını belirterek Sözleşmeye coğrafi sınırlama ile taraf olmuştur. Buna göre, Türkiye'ye sığınan kişiye mülteci statüsü verilebilmesi için "Avrupa Konseyi üyesi ülkeleri"nden gelmesi gerekmektedir. Türkiye, 1967 Ek Protokolü ile zaman kısıtlamasını kaldırsa da coğrafi sınırlama günümüzde de devam etmektedir.

1990'lı yılların sonlarına doğru Türkiye'nin dış dünya ile kurduğu ilişkilerin artması, küreselleşme, yeni nüfus hareketleri gibi faktörler, artık İskan Kanunu'nun dışa kapalı göç politikalarının sürdürülmesinde yeterli olmadığı anlaşılmıştır (İçduygu, Erder ve Gençkaya, 2014, s. 159). 1990'lı yıllara kadar mültecilere dair hiçbir yasal düzenleme yapmayan Türkiye, 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin 35 ve 36. Maddelerinde düzenlenen "sözleşmenin uygulanması ilgili yasa ve düzenlemelerin BM'ye bildirilmesi" yükümlülüğüne karşın göç ile ilgili ilk yönetmeliği ancak 1994'te çıkarmıştır. "Türkiyeye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiyeden İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılara ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik" kısaca 1994 Yönetmeliği olarak bilinmektedir.[7] 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Ek Protokülü'nü esas alan yönetmelik bir boşluğu doldurmakla birlikte içinde barındırdığı çelişkiler yeni sorunları doğurmuştur. Yönetmeliğe göre Türkiye sadece Avrupa'dan gelip sığınma talebinde bulunanlara mülteci statüsü verirken Avrupa dışı ülkelerden gelenleri üçüncü ülkeye yerleştirilmek üzere sığınmacı olarak tanımlamıştır. Bu nedenle yönetmelikteki coğrafi sınırlama ile getirilen sığınmacı tanımı oldukça sorunlu bir tanımdır. Diğer yandan sığınmacıların Türkiye sınırından girdikten sonra yapmaları gereken başvuru sürelerinin çok kısa olması ve sürenin kaçırılmasının hak düşürücü sebep olarak görülmesi, Türkiye'nin sığınmacılara geçici olarak kalma izni verdiği süre içerisinde barınma, beslenme, sağlık, eğitim gibi temel ihtiyaçları karşılamaması, BMMYK aracılığıyla üçüncü ülkelerde

[6] http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/10898.pdf 13.07.2019.
[7] Yönetmelik kısaca "1994 Yönetmeliği" olarak bilindiğinden bu tez çalışmasında kısa ismiyle bahsedilecektir.

sığınma hakkı elde eden ancak valiliğin on günlük başvuru süresini kaçırdığı için sınır dışı edilen sığınmacıların yaşadıkları hak ihlalleri ve Türkiye'nin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) tarafından cezalandırılması göç konusunda ulusal bir yasal düzenleme ihtiyacını bir kez daha açığa çıkarmıştır (Ergüven ve Özturanlı, 2013, s. 1026-1027).

2000'li yıllar ile birlikte Türkiye-Avrupa Birliği üyelik müzakereleri görüşmelerinin başlaması Türkiye'nin göç politikalarına yeni bir boyut kazandırsa da Türkiye dış göç politikasını "Türk Soyu"ndan olup olmamaya bağlama anlayışını devam ettirmiştir. AB tarafından hazırlanan Katılım Ortaklık Belgeleri'nin ilkini 2001 yılında imzalayan Türkiye yine müzarekeler çerçevesinde 2003 yılında "İltica ve Göç Ulusal Eylem Planı" hazırlamış ve 2012 yılına kadar göç yasası hazırlayacağını taahhüt eden ve göç yasası çıkarması beklenirken Türkiye yasa çıkarmak yerine 2006 yılında İskan Kanunu'nu revize etmiştir (Erder, 2018, s. 196).

İskan kurumunun işlevsizliği, 1994 Yönetmeliği'nin barındırdığı çelişkiler, AİHM cezaları, AB ile üyelik müzarekelerinin etkisi ve 2011'de Türkiye'ye yönelen Suriyeli mülteci hareketi karşısında bir göç yasası ihtiyacı iyiden iyiye hissedilmiş ve yasa çalışmalarına hız verilmiştir.

2.2.3. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) ve Geçici Koruma Yönetmeliği (GKY)

Türkiye'nin 2003 yılında AB müzakereleri sırasında en geç 2012 yılına kadar çıkaracağını taahhüt ettiği kanun, 6458 sayılı "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu" (YUKK) ismiyle 2013 yılında kabul edilmiştir. YUKK yabancıların Türkiye'ye girişleri, Türkiye'de kalışları ve Türkiye'den çıkışları ile Türkiye'den koruma talep eden kişilere sağlanacak korumanın uygulanmasına ilişkin esasları düzenlemeyi hedeflemektedir. Geri göndermeme ilkesi, sınır dışı etme yasağı, 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Ek Protokolü'ndeki coğrafi sınırlama YUKK'de de korunmuş ve dolayısıyla bu sınırlama iç hukukta yeni uluslararası koruma statüleri gerektirmiştir. YUKK'de tanımlamaları yapılan bu statülere göre; "mülteci" statüsü sadece Avrupa Konseyi üyesi ülkelerinden gelen sığınmacılara verilen bir statü iken

(md. 61), üçüncü ülkeye yerleştirilmek üzere Türkiye'de kalabilen sığınmacılara "şartlı mülteci" statüsü verilmektedir (md. 62). Mülteci veya şartlı mülteci olarak değerlendirilemeyen ancak ülkesine geri gönderilmesi durumunda yaşam tehlikesi söz konusu olan bireysel başvurucular ise "ikincil koruma" altına alınmaktadır (md. 63).

2011 yılında Suriye'den gelen kitlesel sığınma hareketi ile birlikte bu hareketi yönetme ihtiyacı ortaya çıkmış ve ilk sığınmadan on bir ay sonra, 2012'de "Türkiye'ye Sığınma Amacıyla Gelen Suriye Arap Cumhuriyeti Vatandaşlarının ve Suriye Arap Cumhuriyetinde İkamet Eden Vatansız Kişilerin Kabulüne ve Barındırılmasına İlişkin Yönerge" çıkarılmıştır (Çiçekli, 2016, s. 13). YUKK'nin 91. Maddesinde kitlesel olarak Türkiye'ye gelen yabancılara acil olarak sağlanacak geçici korumanın içeriğine dair işlemlerin bir yönetmelik tarafından belirleneceği ifade edilmiştir. YUKK'nin 11 Nisan 2014'te yürürlüğe girmesinden sonra Geçici Koruma Yönetmeliği (GKY) 22 Ekim 2014'te Resmi Gazete'de yayınlanmıştır (Erdoğan, 2018, s. 54). Yönetmelikte geçici koruma şu şekilde tanımlanmıştır:

> Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak veya bu kitlesel akın döneminde bireysel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen ve uluslararası koruma talebi bireysel olarak değerlendirmeye alınamayan yabancılara sağlanan koruma. (md. 7)

GKY ile "geçici koruma" hukuki bir karşılık bulsa da geçici korunanlar, kanuna göre, uluslararası koruma statülerinden herhangi birini elde etmiş sayılmazlar (md. 7). Geçici korumanın başlangıç, bitiş tarihlerini, kimler için hangi bölgelerde geçerli olacağı, gerektiğinde geçici korumayı iptal etme gibi konularda söz hakkı Bakanlar Kurulu[8]'ndadır; geçicilik süresi ise belirlenmemiştir (Erdoğan, 2018, s. 55). Yönetmeliğin altıncı bölümünde geçici koruma altındaki yabancılara sağlanacak sağlık, barınma, eğitim, iş piyasasına erişim, sosyal yardım ve tercümanlık hizmetlerinin ilgili bakanlıklarca düzenleneceği belirtilmiştir (md. 26). Hepsi için ilgili bakanlıkların ek

[8]25/12/2019 tarihli ve 30989 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 1851 sayılı Cumhurbaşkanı Kararının 5. Maddesiyle, birinci fıkrada yer alan "Bakanlar Kurulu" ibaresi "Cumhurbaşkanı" şeklinde değiştirilmiş, aynı fıkranın (d) bendinde yer alan "Kanunun 105. Maddesi kapsamında" ibaresi madde metninden çıkarılmıştır. https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/evraklar/mevzuat/Gecici-Koruma.pdf

düzenlemeler yapması ihtiyacı doğmuştur. GKY'de mültecilerin "hak"larından çok devletin vereceği "hizmet"ler sıralanmıştır (Erdoğan, 2018, s. 57). Bu nedenle, GKY insan hakları perspektifinden, hak temelli bir anlayıştan uzak kalmıştır.

Geçici korumanın Türkiye'de gündeme gelmesini sağlayan Suriyeli mültecilere bireysel başvuru hakkı tanınmamış ve statülerin hiçbir uluslararası karşılığı olmamıştır. Geçici koruma modeli sadece Suriyeli mültecilere "Türkiye'de sınırsız kalış, zorla geri göndermeye karşı koruma, acil ihtiyaçlara yanıt veren düzenlemeler, acil yardım" sağlamaktadır. Geçici koruma altındaki kişilerin ikincil koruma, şartlı mültecilik veya bireysel uluslararası koruma başvuruları işleme konulmamaktadır (Özer, 2015, s. 42).

Geçici korumanın ilk örnekleri 1970'li yıllarda Asya'da görülse de, asıl olarak 1990'larda Yugoslavya ve Kosova'da yaşanan iç savaşlar ile Avrupa'da gündeme gelmiştir. Bu statü, insan hakları ihlalleri yaşanan savaş gibi olayların görüldüğü bölgelerden kaçan insanlara, bireysel koruma başvurusu olanağı olmayan durumlarda uluslararası koruma statüsü belirlemeden tanınan bir koruma çeşididir. Geçici koruma, AB ile hukuki bir boyut kazanarak 20 Temmuz 2001 tarihinde AB içinde "Yerinden Edilmiş Kişilerin Kitlesel Akını Halinde Sağlanacak Geçici Korumanın Asgari Standartları ve Bu Kişilerin Kabul Edilmesi ve Kabulün Sonuçlarının Üstlenilmesi Konusunda Üye Devletler Arasında Bir Gayret Dengesinin Sağlanmasına İlişkin Önlemler Hakkında Yönerge" (AB Geçici Koruma Yönergesi) ile kabul edilmiştir. Buna göre geçici koruma "silahlı çatışma ya da iç savaş halleri nedeniyle ülkesini terk eden kişiler ve sığınılan üye ülkenin uygun şartlar altında geçici olarak kabul etmeye hazır olduğu kişiler" için uygulanmaktadır (Kaya ve Y. Eren , 2015, s. 35-37).

Geçici koruma kitlesel sığınmalarda uygulanabilecekken; kitlesel sığınma, ülkeye sığınan kişi sayısının önemli ölçüde çok olması ve bu varışın çok hızlı bir şekilde gerçekleşmesi, sığınılan ülkenin sığınmacıları barındırmak için yeterli kapasitesi olmaması ve tüm sığınmacılar için bireysel sığınma başvurularını alma konusunda sığınılan ülkenin yetersiz olması gibi durumlar için kullanılmaktadır (Kaya ve Y. Eren , 2015, s. 40).

AB Geçici Koruma Yönergesi'nin 4. Maddesi geçici korumayı bir yıl ile sınırlandırmış ve bu sürenin altı aylık periyotlar halinde bir yıl daha (veya iki yıla

değin) uzatılabileceğini belirtmiştir (ASPB, 2015, s. 24). Ancak AB hukukunda geçici bir çözüm olarak tasvir edilen geçici koruma modeli Türkiye tarafından sürekli bir devlet politikası haline getirilmiştir. Bu politika, Suriyeli mültecilerin statü sorununu çözümsüz bırakmaktadır. AB Direktifi'ne göre geçici koruma altındaki kişilere zamanla uluslararası korumadan yararlanmak için bireysel başvuru hakları tanınmalıdır. Ancak, Geçici Koruma Yönetmeliğinin 16. Maddesi geçici koruma altındaki kişilerin bireysel uluslararası koruma başvurularının geçici korumanın uygulandığı süre içinde işleme konulmayacağını belirtmektedir (ASPB, 2015, s. 25).

Geçici korumanın Suriyeli mülteciler için belirsiz bir süreliğine tanınması, bu korumanın her an geri çekilebileceği riskini de yaratmaktadır. GKY'nin "Bakanlar Kurulu Kararı ile geçici korumanın sonlandırılmasının ardından geçici korunanların Türkiye'den çıkış yapmaları esastır" (md. 14) ifadesi yer almaktadır. Ancak unutulmamalıdır ki Suriyeli mülteciler İHEB kapsamında sığınma hakkına sahip olmaya devam edecektir. GKY'nin bu şekilde insan hakları perspektifinden uzak bir anlayışı temel alması Suriyeli mültecilerin insansal olanaklarının her an tehlike altına girebileceğini göstermektedir. Suriyeli mültecilerin statüsüzlük sorunu barınma, eğitim ve sağlık haklarına erişimlerde sorunlar yaşamalarına sebep olabildiği gibi gündelik yaşamda yerel halk ile ilişkilerini de olumsuz etkilemektedir. Bu sorunlar ikinci bölümde ayrıntılı bir şekilde tartışılacaktır.

BÖLÜM 3. "MİSAFİR"LİKTEN "ÖTEKİ"LİĞE SURİYELİ MÜLTECİLER

2011 yılında Suriyeli mültecilerin iç savaştan kaynaklı insan hakları ihlalleri nedeniyle Türkiye'ye sığınmalarıyla birlikte, Türkiye'nin sınır illerinde kurulan çadırkentlerde ve şehirlerde kurdukları yeni yaşamlar ile kalıcılığın gözlenmesiyle birlikte yerel halkın misafirperver duygularında farklılıklar olmuştur. Bu bölümde, Suriyeli mültecilere yönelik misafirperver duyguların nasıl düşmanca tutumlara dönüştüğü, bu tutuma zemin hazırlayan Türkiye'nin "Suriyeli misafirlerimiz" söyleminin ekonomide, siyasette ve medyada yeniden üretilen ayrımcı ve dışlayıcı söylem ile beslenerek herşeyin sorumlusu olan günah keçisi "Suriyeli" yargısının nasıl oluştuğu, gündelik yaşamda ve kamusal alanda Suriyeli mültecilerin misafirlikten ötekiliğe nasıl evrildikleri ortaya konmaya çalışılmıştır.

3.1. Türkiye'ye Yönelen Uluslararası Göç Hareketleri

Türkiye'ye yönelen göçlerde ve kitlesel sığınmalarda Türkiye'nin verdiği tepki, bakış açısı ve sorunlara getirdiği çözümler her defasında farklı ve genellikle spontane olmuştur. Türkiye'nin konuyla ilgili nasıl bir tavır takındığını ortaya koyabilmek adına önceki deneyimlere başvurmak gerekmektedir. Türkiye coğrafi konumu nedeniyle mülteciler bakımından Asya, Afrika ve Avrupa kıtaları arasında önemli bir geçit noktasındadır. Türkiye'de yıllara göre tespit edilen düzensiz göçmen sayısı 2000'li yıllardan itibaren her yıl 50.000'leri, 2015 yılından itibaren ise her yıl 150.000'leri bulmaktadır.[9] Günümüz Türkiye coğrafyası Osmanlı İmparatorluğu döneminden itibaren göç hareketleri konusunda oldukça zengin bir tarihe sahiptir. İspanya'dan kaçan Museviler, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'ndan kaçan Macar mülteciler, Kafkaslar ve Kırım'dan kaçan Çerkes ve Tatar mülteciler, Bolşevik Devrimi'nden sonra Türkiye'ye yönelen Ruslar ve yine değişik bölgelerden İstanbul'a sığınan Rum ve Ermeniler bu coğrafyaya yönelen dönemin mülteci hareketleridir (Kılıç, 2010, s. 4). Bu göç hareketlilikleri içinde nüfus mübadelelerinin farklı bir konumu bulunmaktadır. 1923

[9]https://www.goc.gov.tr/icerik6/duzensiz-goc_363_378_4710_icerik 15.07.2019.

yılında başlayan Türkiye ve Yunanistan arasındaki nüfus mübadelesi ile Yunanistan'daki Müslümanlar Anadolu'ya, Anadolu'daki Rumlar Yunanistan'a gönderilmeye başlamıştır. Nüfus mübadeleleri ile devletlerin nüfuslarını kovulabilir, değiş-tokuş edilebilir bir meta olarak görmeleri fikri ortaya çıkmıştır (Macar, 2015, s. 188).

Kirişçi ve Karaca'nın dikkat çektiği gibi, Türkiye hükümeti kitlesel sığınmalar karşısında farklı kamusal yönetim anlayışları benimsemiştir. 1989'da Bulgaristan'dan 300.000'den fazla Türk ve Pomak kökenlinin Türkiye'ye sığınması ile 1991'de yarım milyon Kürdün Irak'tan Türkiye'ye kitlesel sığınması karşısında Türkiye'nin tavrı iki gruba da aynı olmamıştır. Bulgar Türkleri Türkiye hükümeti tarafından mülteci olarak değil soydaş olarak görülürken, Kürt kitlesel göçü ulusal kimlik ve güvenliğe yönelik bir tehdit olarak algılanmıştır (Kirişçi ve Karaca, 2015, s. 297-298). Türkiye'nin iki sığınma hareketi karşısındaki farklı reaksiyon göstermesinin İskân kurumu gibi yasal bir dayanağı da bulunmaktadır.

Yukarıda özetlenen Türkiye'ye yönelik göç hareketleri karşısında Türkiye'nin farklı tavırlar takınmasında uluslararası hukuk ve 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin de kısmen payı vardır. Sözleşme devletlere mültecilik konusunda bir takım yükümlülükler ve haklar bakımından asgari ölçütler getirmektedir. Sözleşmenin uygulamadaki karşılıkları ancak iç hukuktaki düzenlemelerde görülebilmektedir. Bu da insan hakları perspektifiyle ele alınması gereken mültecilik konusunu ülke siyasetine, güvenlik gerekçelerine ve vatandaşlık politikalarına bağımlı hale getirmektedir. Bu bağımlılık 2011 yılında Türkiye'ye sığınma süreçleri başlayan Suriyeli mülteciler örneğinde görülmeye devam etmektedir.

3.2. Türkiye'ye Yönelen Suriyeli Mülteciler

Göç tamamen itme-çekme faktörlerine göre belirlenir (Sert, 2018, s. 31). İnsanların ülkeden ayrılmasına neden olanlar itme faktörleri; yeni bir ülkeye gitmelerini cazip kılan nedenler çekme faktörleridir (IOM, 2009, s. 50). Suriyeli mültecilerin durumunda ise bir tercih ya da çekim söz konusu olmadığı için ülkelerinden ayrılmalarında sadece itici-sert etkenlerin payı vardır. Bu nedenle Suriyeli mülteciler

kendilerini kabul eden ilk sınır ülkeye ya da Suriye'ye en yakın ülkelere yönelmişlerdir. Bu durum göçün niteliğinden varılan ülkenin yerel halkıyla olan deneyimlere kadar birçok konuya etki etmektedir. Örneğin, ülkelerinden ayrılan mültecilerin hedef ülke seçiminde coğrafi yakınlık ve daha önceki akrabalık bağları çekme sebebi oluşturarak belirleyici olmuştur (Sert, 2018, s. 37-38). Göç, bir kere başladığında devam etmektedir ve hedef ülkede kurulan sosyal-ekonomik ağlar, menşe ülkedeki akrabaları hedef yere gelmekle ilgili motivasyonlarını arttırmaktadır (Sert, 2018, s. 40). Suriyeli mültecileri Türkiye'ye yönelten en önemli faktör, Türkiye ile Suriye arasındaki coğrafi yakınlıktır. Yapılan alan araştırmaları da göstermektedir ki Suriyeli mültecilerin çoğunlukla Türkiye'ye yönelmelerinin sebeplerinde "mesafe faktörü" ön plana çıkmıştır (Çağlar, Ekinci ve Hülür, 2016, s. 21).

Suriyeli mültecilerin kitlesel olarak Türkiye'ye sığınmaları, geçmiş mülteci hareketlerinden daha geniş bir zamana yayılması, Türkiye'nin Suriye içindeki çatışmalarda bir taraf haline gelmesi ve mültecilerin dini referanslara gönderme yapılarak misafir kabul edilmeleri bakımından diğer kitlesel göç hareketlerinden farklıdır (Kirişçi ve Karaca, 2015, s. 306-308). Danış'a göre, 2011'de başlayan Suriyeli mülteci hareketi ile birlikte Türkiye'nin izlediği göç politikası göz önüne alınırsa, Suriyeli mültecilerin gelişiyle başlayan yeni dönem şu şekilde tanımlanmaktadır: "Osmanlıcı ve Müslüman-muhafazakar söylemlerle desteklenen "post-milliyetçi neo-Osmanlı" dönem" (Danış, 2016, s. 9).

2010'da Tunus'da başlayan ve devamında Cezayir, Lübnan, Ürdün, Sudan, Umman, Yemen, Mısır, Suriye gibi ülkelere de yayılan otoriter rejimlere karşı başlayan halk ayaklanmaları "Arap Baharı" olarak tanımlanmaktaydı. Dönemin en büyük uluslararası gelişmesi sayılan ayaklanmalar için ekonomik sıkıntılar, işsizlik, gelir dağılımındaki adaletsizlik gibi ekonomik sebepler dışında saltanat kültürü ve kayırmacılık da önemli sebeplerdi. Bazı ülkelerde halk ayaklanmalarının olumlu sonuçları ve siyasal kazanımları oldu ancak Suriye'de farklı bir manzara ortaya çıktı. Elli yıl boyunca olağanüstü hal yönetimiyle yaşayan Suriye halkı, hukuki baskı, toplantı, gösteri haklarının olmaması, kötü muamele ve işkence, uzun yargılama süreçleri, bağımsız bir medyanın olmayışı gibi nedenlerle 2010 yılı Ocak ayında gösterilere başlamıştı (Alpman, 2019, s. 7). İlk ayaklanmanın başladığı Dera

kentindenden sonra ayaklanma tüm ülkeye yayılmıştı. Ayaklanmaların başlaması ve hızlıca yayılmasında yoksulluk, sınır kenti olması nedeniyle artan baskıcı güvenlik uygulamaları ve devlet hizmetlerinin azalması belileyici olmuştu. Dera'da duvarlara yazılama yapan gençlerin başına gelenler ile ayaklanma tüm ülkeye yayılmıştı (Taştekin, 2016, s. 62).[10] Ayaklanmaların iç savaşa dönüşmesiyle birlikte, Suriye halkının bir kısmı kalıp savaşın bir tarafı haline gelirken, bir kısmı da diğer ülkelere sığındı. 5.6 milyonu aşan Suriyeli nüfus komşu ülkelere sığınmak veya ötesine geçmek için ülkelerini bırakıp sınırları aştı. 6.6 milyon insan Suriye içinde yerinden edilirken ülkedeki savaşın devam etmesi nedeniyle 2.98 milyon insan kuşatılmış ve ulaşılması zor bölgelerde yaşamını devam ettirmeye çalışmaktadır.[11]

Günümüzde 3.641,503 kayıtlı Suriyeli mültecinin yaşadığı[12] Türkiye, Suriye'den gelen kitlesel sığınma karşısında kilit bir rol oynamaktadır. 2011 yılına kadar Türkiye ile Suriye arasında hem siyaseten hem de dönemin Türkiye Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan ve Suriye Devlet Başkanı Beşar Esad'ın kişisel ilişkileri nedeniyle komşuluk ve işbirliği ilişkisi hakimdi. Suriye'deki yönetim karşıtı eylemler sonrasında iki ülke arasındaki yakın ilişki yerini siyasi çatışmaya ve karşılıklı suçlamalara bırakmıştı (Erdoğan, 2018, s. 71). İki ülke arasındaki "model dostluk" ilişkisi kısa sürede düşmanlığa dönüşmüş ve 2011'de Türkiye'nin Suriye politikalarında gözle görülür bir değişim olmuştu. Türkiye Hükümeti Esad'ın iktidarının "Arap Baharı"nın rüzgarından etkilenen diğer liderler gibi sonlanacağı öngörüsüyle bir Suriye stratejisi inşa etmişti (Erdoğan, 2018, s. 73). Suriyeli mülteciler, Türkiye'nin Suriye'deki ayaklanmaları desteklemesi, Esad karşıtı açıklamaları, Suriye'deki silahlı muhalefete verdiği cesaret ve savaştan sonra kurulan Özgür Suriye Ordusu gibi silahlı güçleri desteklemesi gibi bir konjonktürde Türkiye'ye gelmişlerdi (Alpman, 2019, s. 8).

[10]Arap Baharı'ndan aldıkları ilhamla okullarının duvarına hükümetin düşmesine yönelik slogan yazmakla suçlanan 15 genç tutuklanmış ve günlerce sistematik işkence görmüşlerdi. Tepki olarak gerçekleştirilen protestolarda gözaltına alınanların, sistematik işkence sonucu ölenlerin sayısı net olarak bilinmiyor.https://www.hrw.org/report/2011/06/01/weve-never-seen-such-horror/crimes-against-humanity-syrian-security-forces 26.11.2020.

[11] https://www.unhcr.org/syria-emergency.html 01.12.2019.

[12] https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638 11.12.2020.

Türkiye'ye yönelik ilk kitlesel sığınma 29 Nisan 2011'de 252 Suriye vatandaşının Hatay Cilvegözü sınır kapısından geçmesiyle başlamıştır. İlk gelen Suriyeli mülteciler için Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) ve Türk Kızılayı aracılığıyla Hatay'da "barınma merkezleri" denilen kamplar kurulmaya başlanmıştır. Kamplar kısa sürede dolunca Kilis ve Gaziantep'te çadır ve konteyner kentler kurulmuştur (Erdoğan, 2018, s. 34). Suriye vatandaşlarının ülkeye girişi, sürekliliği ve sayısal boyutları Türkiye hükümetinin beklentisinin çok üzerinde olmuş; bir sene içinde Suriyeli mülteci nüfusu 133 bine çıkmış; ilk üç buçuk yıl içinde ise 1 milyon 650 bine ulaşmıştır (Erdoğan, 2018, s. 8). Bu çalışmalar ile birlikte BM ve AB tarafından Türkiye'nin doğu sınırındaki açık kapı politikasının takdire şayan görülmesiyle birlikte batı sınırında sınır denetiminin artırılması ve Suriyeli mültecilere geçici koruma sağlanması konusunda talepler dile getirilmeye başlamıştı (Erdoğan, 2018, s. 12).

2014'de Irak ve Şam İslam Devleti gibi örgütlerin sürece dahil olmasıyla Türkiye ve Suriye arasındaki düşmanlık derinleşmiş ve Türkiye hükümetinin Suriye politikasını sürekli iç siyasette gündem haline getirmesi, Türkiye'deki Suriyeli mültecilere olan bakışın farklı bir boyut kazanmasına sebebiyet vermiştir (Erdoğan, 2018, s. 72). Muhalefet partilerinin Suriyeli mülteciler konusunu "Başbakan Erdoğan'ın dış politikada izlediği yanlış politikalar" (Erdoğan, 2018, s. 76) olarak okuması göçün siyasallaşmasına neden olmakla birlikte konunun insani boyutundan daha da uzaklaşmasına neden olmuştur. Erdoğan'a göre, 11 Mayıs 2013'te yaşanan Reyhanlı saldırısından sonra Başbakan'ın yapmış olduğu "53 sunni vatandaşımızın katledilmesi" yorumu Suriyeli mülteciler politikasını mezhepsel ve siyasi bağlamda insani yardım alanından uzaklaştırıp siyasi kutuplaşmaya itmiştir. Bu gerginlik Suriyeli mültecilerin toplumsal kabulünde de bir kırılma yaratmıştır (Erdoğan, 2018, s. 78). Bu konjonktürde Türkiye'ye sığınan ve yaşamlarını devam ettirmeye çalışan Suriyeli mültecilerin "misafir" söylemi ile anılması yasal statüden mahrum kalmalarına neden olmuş ve bu statüsüzlük hali bir mülteci hakkı olan entegrasyonu da olumsuz etkilemiştir.

3.3. Türkiye'nin Suriyeli Mültecileri Tanımlama Sorunu: Misafir Söylemi

Türkiye 2011 yılında Suriye'den gelen kitlesel sığınma karşısında uluslararası koruma ilkelerine göre açık kapı politikası uygulamış ve geri göndermeme ilkesine uygun davranmış; diğer yandan "kalıcılık" beklentisi içinde olmadıklarını ilk günden belli ederek Suriyeli mültecileri hiçbir yasal karşılığı olmayan misafir söylemiyle tanımlamıştır.[13] Suriyeli mülteciler ile ilgili "zulüm ve savaştan kaçan "misafirler" için sınırların açık olduğu ve öyle kalacağı, gelenlerin Türkiye'deki temel ihtiyaçlarının karşılanacağı ve kimsenin zorla geri gönderilmeyeceği" açıklamaları yapılmıştır (Erdoğan, 2018, s. 5).

Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) grup toplantılarında sıkça dile getirilen muhacir ve ensar metaforu, dönemin AKP Genel Başkanı ve Başbakan Ahmet Davutoğlu tarafından 14 Kasım 2014 tarihli Türkiye Büyük Millet Meclisi AKP grup toplantısında, Türkiye'nin Suriyeli mülteciler için ensar rolü oynadığı ve açık kapı politikası uygulamalarının sebebinin inançları gereği olduğunu dile getirmiştir:

> Biz şunu bir ilke olarak benimsedik: Nasıl evimizde hani Anadolu'nun her bir köşesinde, doğusunda-batısında, kuzeyinde-güneyinde ortak kullandığımız kavramlardan biri Tanrı misafiridir. Kapımızı biri çaldı mı biz senin kimliğin nedir demeyiz, sen nereden geliyorsun demeyiz. Açarız kapımızı, gönlümüzü, aynı Ahi Evran'ın dediği gibi, "Kapını, elini daima açık tut." Açarız kapımızı, gönlümüzü ve her şeyimizi paylaşırız. Tarih ileride bunu yazacak, tarih bu aziz milletin Suriye'den gelen kardeşlerine nasıl bir ensar rolü olduğunu yazacaklar.[14]

İslam tarihinden öğeler üzerine kurulan mültecilik ve göçmenlik anlayışı kendini misafir söylemi ile açığa çıkarmaktadır. Bu anlayışın izleri 2014'te Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın Hatay'da yaptığı konuşmasında daha açık görülmektedir:

> Dost, zor zamanda belli olur. Bombalardan kaçan bu insanlara, eğer biz kapımızı açmazsak, yarın aynı şeyle biz baş başa olursak ne olacak? Biz öyle bir ecdadın torunlarıyız ki ta Hint yarımadasında zulme uğrayan bir avuç insan için donanma

[13]https://t24.com.tr/haber/erdogan-200-bine-yakin-suriyeli-kardesimizi-misafir-ediyoruz,218698 01.12.2019.

[14] https://meclishaber.tbmm.gov.tr/develop/owa/haber_portal.aciklama?p1=130639 14.12.2019.

> göndermiş bir ecdadın torunlarıyız. Yaserlı'nın torunu olmak kolay değil. Kardeşlerim, tarihi bir sorumluluğumuz var, bunun gereğini yerine getiriyoruz. Kardeşlik işte bu zor zamanlarda ortaya çıkıyor. Ensar olmak fedakarlık demektir. Ensar olmak sofrasındaki ekmeği muhacirle paylaşmak demektir. Suriye'deki bu zulüm ilelebet devam etmeyecek. Er ya da geç Suriyeli misafirler evlerine dönecekler. İşte o zaman bize, Ensar olmanın gururu kalacak. Yüzyıllarca devam edecek bir kardeşliğin temelleri daha da güçlenmiş olacak.(İHA İhlas Haber Ajansı, 2014)

Misafir kavramı, Ensar'ı temel alan anlamı dışında sıklıkla dile getirilen ve Türkiye halklarına özgü bir özellik olarak kabul gören "misafirperverlik" ile de açıklanmaktadır. Erdoğan'a (2018) göre, Türkiye'nin göçmenlere ve mültecilere yönelik misafir söylemi duygusal tercihlerden de etkilenmektedir. Ancak bu duygusal bağ mültecilerin yasal hakları konusunda bir garanti sağlamaz (s. 61). "Suriyeli kardeşlerimiz", "misafirlerimiz" gibi tanımlamalar, "iyi niyetli" görünen ancak tehlikeli tanımlamalardır. Dönemin AFAD başkanı Fuat Oktay'ın gazeteye verdiği bir demeç bu duygusal bağdan ne kastedildiğine iyi bir örnektir: "Türk milletinin misafirperverliğini anlatması için sığınmacı kelimesini kullanmadık. Onları misafir olarak görüyoruz. Millet olarak kucağımızı ve yüreğimizi açtık."[15] Bu tanımlar kendi içinde çeşitli sorunlar barındırmaktadır. Mültecilerin haklarının "ev sahibinin iyi niyetine ve vicdanına" bırakılmasını çağrıştırmaktadır (Erdoğan, 2018, s. 61). Çünkü, misafirlik kendine verilenle yetinmeyi gerektirir, misafir sadece verileni alabilir; hak sahipliğini içermez. Tam tersine mültecileri haklarından ve hukuki zeminden uzaklaştırır.

Türkiye'nin Cenevre Sözleşmesi'ni coğrafi sınırlama ile kabul etmesi nedeniyle Suriyeli mülteciler hukuken "mülteci" statüsünde değildir. Ancak, insan hakları bağlamında düşünüldüğünde Türkiye'deki Suriyeliler mültecidir. Günlük dilde göçmen, mülteci, sığınmacı, geçici koruma veya Türkiye'nin geliştirdiği "misafir" gibi farklı kavramların kullanılmasında Türkiye'nin göç mevzuatındaki farklı kabullerin de payı vardır. Tanımlama sorunu nedeniyle Suriyeli mültecilerin statüleri konusunda "mülteci", "kardeş" ve "misafir" gibi farklı tanımların kullanılması hukuki anlamları göz ardı edilerek bir kafa karışıklığı ve belirsizlik ortaya çıkarmıştır (Dinçer, Federici,

[15] https://www.yenisafak.com/politika/cok-oluyorsunuz!-690612 08.09.2019.

Ferris, Karaca, Kirişçi ve Özmenek Çarmıklı, 2013, s. 31). Özden'e göre başlarda empati ve kabulü temsil eden misafir kavramı, Suriyeli mültecilerin Türkiye'de kalış sürelerinin uzamasıyla bir dışlama ve sınırlama nitelemesi olarak anlam değiştirmiştir. Suriyeli mültecilerin ülkelerine geri dönme isteğini besleyen misafir kavramı, toplumsal kabul ve sosyal içerme-dışlama bağlamında çok önemli bir rol oynamaktadır. Değişen yasalar nedeniyle bilgiye erişimde sorun yaşayan ve hakları konusunda bilgisi olmayan Suriyeli mülteciler arasında misafirliği bir söylem olmaktan ziyade yasal bir statü olarak algılama veya Türkiye'de hiçbir yasal koruma altında olmadıkları gibi düşünceler yaygın hale gelmiştir. 2018'de Suriyeli mültecilerin kayıtlı oldukları illerin dışına çıkarken aldıkları seyahat izinlerinin durdurulması gibi uygulamalar ve uzun vadeli olamayacak olan geçici koruma statüsünün Suriyeli mültecileri güvenlik sorunu olarak tanımlayan onur kırıcı bir statü olması, misafirliğin Suriyeli mültecilerin hayatlarını zorlaştıran bir söylem olduğunu göstermektedir (Özden, 2018, s. 107-108). Misafir söylemi Suriyeli mültecilere birçok yasal zorluk da yaşatmaktadır.

Toplumsal kabule oldukça önemli etkileri olan misafir kavramı iki yönlü bir kavramdır; olumlu-pozitif ve olumsuz-negatif anlamlar taşımaktadır. Gelenlerin içinde bulundukları zor koşulları empati yoluyla tarif eden olumlu-pozitif misafir kavramı ev sahibine "Türk milletinin misafirperverliği" sorumluluğunu yüklemektedir (Erdoğan, 2018, s. 182). Ancak, olumsuz-negatif misafir kavramı ile düşünülen misafirliğin bir sınırın ve süresinin olması ev sahibi toplum tarafından "had bildirme", "sınırını bilme" ve "ev sahibinin verdikleriyle yetinme" olarak tanımlanmaktadır. "Mültecilerin birşeyi yok, yazık. …yardımcı olmaya çalışıyoruz, olmamalıyız aslında, ama kıyamıyoruz." gibi sözlerle "acıma" duygusu; kimi zaman "…misafirse misafirliğini bilmeli." gibi "had bildirme"ye dönüşmektedir (Tolay, 2011, s. 205).

"Ev sahibi" ve "misafir" arasında kurulan ilişkinin niteliği hem "mülteci" ve "yerel halk" tanımlamalarını hem de bu interaktif ilişkideki güç mücadelesininin nasıl şekilleneceğini ve düzenleneceğini belirlemektedir. Türkiye'de "ev sahipliği" karşılığının "Türk milli kimliği" ve "Sunni-İslam din kimliği" çerçevesinde inşa edildiği dikkate alındığında, bu kimliğe uymayan ve hiçbir zaman ev sahibi olamayacak olan "misafir" de her zaman ikincilleştirmeye mahkum kalacaktır (Yarcı, 2019, s. 41).

3.4. Bir Ötekileştirme Biçimi Olarak "Misafir" Söylemi

Göç, mülteciler ile yerel halk arasında tek yönlü olmayan, etkileşimli bir ilişki başlatır. Yeni kurulan ve sürekliliği olan bu ilişkinin yapısında yerel halkın refleksleri belirleyici olabilmektedir. Bu nedenle yerel halk, mülteciler ile ilişkinin belirlenmesinde aktiftir. Suriyeli mülteciler konusunda Türkiye'nin geliştirdiği "misafir" söylemi "misafir – ev sahibi" ilişkisinin niteliğinde, "misafir"in ve "ev sahibi"nin tanımında belirleyici olmuştur. Suriyeli mültecilere yasal olarak geçici koruma statüsü verilse de yerel halk ile karşılıklı ilişkisinde "misafir"dir. Günlük hayatta bu ilişki eşitsizlik üzerine kuruludur. Mültecinin her hak talebi eşitliği bozmaya yönelik bir suç olarak karşılanarak mülteciler hem bir tehdite dönüşüyor hem de yavaş yavaş sosyal hayatın dışına itiliyor. Tüm sorunların sebepleri de "öteki" üzerine inşa edilmektedir (Yarcı, 2019, s. 42). Önemli olan nokta ötekileştirmenin ortaya çıkmasına neden olan koşullardır. "Misafir" söylemi bu koşulların ortaya çıkmasında belirleyici olmuştur.

"Misafir" söylemi ile yüceltilen "biz", ötekini tehdit olarak görerek duyulan korku nedeniyle daha çok sahiplenilmektedir. "Biz"in yüceltilmesi biz/ev sahibi/aynı ile ötekiler/misafir/farklı arasındaki eşitsizliği daha da derinleştirmektedir. Ötekiler/misafir/farklı olan tehlikelidir ve kontrol altında tutulmak zorundadır. Paker, "biz"in "öteki"lerin varlığını tehdit olarak kabul edişini "biz"in otoriter bir şekilde inşa edilmesine, özgüven eksikliğine ve kendi içindeki öteki potansiyelinin farkında olmayışına ya da reddedişine bağlamaktadır. Burada verilen en hafif tepki görmezden gelme, daha ağır tepki kendine benzetmeye çalışma, en ağır tepki ise "tehlikeli düşman" olarak kodlayıp ona saldırmaktır (Paker, 2017). Tehlikeli düşman olarak kabul edilen öteki orada olmaması gerekendir ve orada olmaması gerekenle bağlantı kurmaktan genellikle "kirlenme korkusu" nedeniyle sakınılmaktadır: Yabancıların bitli pireli oldukları, bulaşıcı hastalıkları olduğu, hijyen kurallarına uymadıkları, ahlaksızlık yaydıkları düşünülür (Bauman, 2018, s. 82). Elias'ın "Yerleşikler – Dışarlılıklar" teorisine göre yerleşiklerin algısında kendileri saygın, medeni, temiz ve kibar olarak nitelenmiş; hariciler ise kaba, kirli ve barbar olarak damgalanmıştır (Akt. Çağlar, Ekinci ve Hülür, 2016, s. 39). Dışarlılıklar sadece yabancı olarak görülmez, aynı zamanda orada olmayı haketmemiş "işgalci", "istilacı" olarak görülmektedirler (Bauman, 2018, s. 67).

Benhabib (2016) her ulusun bir ötekisinin olmasını devletlerin üyelik pratikleri yoluyla yaptığı kimlik kontrolüne bağlamaktadır (s. 27). Devletler ideolojik olarak homojen bir toplum yaratma isteği güderler. Mülteciler homojen halka dahil olamadıkları için de azınlık haline gelir (Benhabib, 2016, s. 65). Elias ve Scotson'ın II. Dünya Savaşı sonrası mülteciler ve yerel halkın yaşadığı Winston Parva adlı kasaba üzerinde yaptığı araştırmaya göre yerli halkın sahip olduğu akrabalık bağları "biz"i beslerken yeni geleni yabancı olarak görmeyi kolaylaştırmıştır. Yerel halkın bölgede geçirdiği zamandan kaynaklı "eski" oluşu üstünlük ve prestij sağlarken, mültecinin "yeni" oluşu utanç verici ve aşağılık bir özelliktir. Yerel halk tarihselliğini akrabalık, cemaat ilişkilerinin, milli birliğinin sağlamlığına yaslamaktadır (Akt. Çağlar, Ekinci ve Hülür, 2016, s. 39). Kolektif bilinci ve milli birliği temsil eden her halk Bourse'a göre, diğerine bazı kusurlar yüklemektedir. Bu durum kişilerin kendilerini güvende hissetmelerini sağlarken ötekini keşfetmeyi engeller ve bu süreç stereotipleştirme süreci olarak tanımlanmaktadır (Bourse, 2009, s. 116-118).

Stereotiplerin oluşumu üç farklı süreci gerektirir. Birinci aşama kategorileştirmedir: bir grubun bir gruptan farklı olduğunun anlaşılmasıyla başlar. Bu grup üyeleri kendi aralarında benzer algılanır. İkinci aşama basitleştirmedir: Grup özellikle seçilmiş bazı özelliklerine indirgenir. Üçüncü aşama ise genellemedir: Grup üyeleri birey olarak algılanmaz ve tüm davranış, zihniyet ve nitelikler hedef grubun tüm üyelerine genellenir. Bunlar değişmez gerçekler haline gelir ve tüm değişimlere karşı direnç gösterir (Bourse, 2009, s. 116-118). Örneğin, "Suriyeli" olarak damgalanan Suriyeli mülteciler "kavgacı", "pis", "ahlaksız" gibi özelliklere indirgenebilmektedir. "Suriyeliler…" diye başlayan her cümlede de bütün gruba yönelik genellemeler yapılır: "Suriyeliler çok gürültücü ve kavgacılar.", "Suriyeliler sabaha kadar uyumuyorlar." "Suriyeliler kokuyor.", "Suriyeliler suça yatkın", "Suriyeli kadınlar fuhuş yapıyorlar", "Suriyeliler çocuklarına terbiye veremiyorlar". Bu stereotipler toplumda sosyal çevre, her türlü lider ve medya aracılığıyla öğrenilmektedir. En önemli taşıyıcıları dil ve medyadır. Elias ve Scotson tarafından "dışlayıcı dedikodu" olarak kavramsallaştırılan bu ifadeler "biz"i yücelterek dışlamayı beslemektedir (Çağlar, Ekinci ve Hülür, 2016, s. 50).

Bu dışlayıcı söylemler Suriyeli mültecilerin sosyal dışlanmasına neden olurken "Suriyeli" olmak ile bağdaştırıldığı için aynı zamanda etnik bir ötekileştirmeye de neden olmaktadır. Konuya Suriyeli mülteciler ve yerel halk özelinde bakıldığında bir çok konuda fikir ayrılığı yaşayan yerel halkın Suriyeli mülteciler konusunda ayrımcı davranışlar sergileyerek "biz"in etnik-kültürel hiyerarşideki konumunu da güçlendirmekte ve "biz"in üyelerini birbirine bağlamaktadır. Mülteciler tarafında ise sosyal yaşamı zorlaştırmakta, temel hizmetlere erişimi ve entegrasyon süreçlerini olumsuz etkilemektedir.

Yıllarca ayrımcılığa neden olan farklılıklar sadece etnik köken ve ırk farkı ile açıklanmıştır (Castles ve Miller, 2008, s. 19). Ancak ırkçılığın günümüzde görüntüsü değişmiştir. Bourse'a benzer şekilde Bauman da insanların tam anlayamadıkları, kolayca iletişim kuramadıkları, alışılmış ve bildik tarzda olmayan insanlarla karşılaşmalarındaki rahatsızlık ve gerginliğin sebebinin ırkçılıktan değil, heterofobiden (öteki – farklı korkusu) kaynaklandığı tezini savunmaktadır (Bauman, 1997, s. 93).

"Öteki"nin yabancı olarak kurulması ve öteki kavramının mülteci ile beden kazanması konunun yabancı ve onunla kurulan ilişki boyutunun önemini ortaya çıkarmaktadır. Bauman'a (2011) göre yabancılar toplumsal olarak uzak ama fiziksel olarak yakın olan kişilerdir (s. 188). Yabancının varlığı ilk olarak görüntüsüyle belirginleşir: sesi, ten rengi, sureti ile. Görüntüsü varlığına ek olarak işaret edilir. Bu noktada yabancı hem merak edilen hem de reddedilendir. Kristeva bunu "büyülenme ve reddetme ikilemi" ile açıklamaktadır. Burada kişi istediği kadar ve istediği zaman üzerinde tahakküm kurabileceği bir yabancı ile karşı kaşıyadır bu nedende yabancı ile ilişki efendi-köle ilişkisine benzemektedir (Akt. Güngör, 2018, s. 29). Sahiplik/yabancılık sorununun "merkez"in her zaman "eksen"leri yönettiğini savunan Batı düşüncesinin bir mirası olduğunu söyleyen Derrida, yabancının merkeze yani yurda girmesiyle hiyerarşinin başladığını söyler. İkisi arasındaki ilişkiye ise konukseverlik denilemez çünkü ev sahibi her seferinde sahipliğini yabancıya hatırlatmaktadır, dikkat telkin etmektedir. Bu ilişki türü etikten uzak politika ve hukukun yönlendirdiği bir ilişkidir (Akt. Güngör, 2018, s. 36-38). Başka yerlerden gelmeyi "burada" değil "orada" olarak hem içerde hem de dışarda kalmak şeklinde yorumlayan Chambers, misafirin sürekli meydan okunan bir kimliği yaşadığını ancak böyle bir yabancıdan hep evinde

hissetmesinin beklendiğini söyleyerek misafir-ev sahibi arasındaki ilişkinin dinamiklerini özetlemektedir (Chambers, 2014, s. 19). Simmel bu ilişkiyi bir ilişkisizlik hali olarak tanımlarken yabancı kavramından da olumsuz bir anlam çıkarmaktadır.

> …bir ülkeye, şehre, ırka ve benzerine yabancı olan biri için vurgulanan, yine, bireysel bir şey değildir, pek çok diğer yabancıyla ortaklaştığı ya da ortaklaşabileceği bir nitelik olarak kökeninin yabancı oluşudur. Bu nedenle, yabancılar birey olarak algılanmazlar pek, belirli bir tipte yabancılar olarak algılanırlar (Simmel, 2016, s. 33).

Bourse'a göre insanın gelişimi tam da bu "yabancı"ya bağlıdır. Çünkü ötekini kabul kendini kabulle başlar ve bu da insanı geliştiren bir süreçtir (Bourse, 2009, s. 113). Öteki imgesi, başkasını nasıl gördüğümüzdür. Öteki ile ilişki aktif bir süreçtir. Bu süreçte öteki imgesi sadece ötekinin nasıl göründüğü değil, nasıl tanındığı, nasıl bilindiği, nasıl hayal edildiğidir. Bu şekilde her kültürün farklı dünya görüşleri oluşmuştur. Ötekiyle ilişkinin, kültürlerarası ilişkinin kozu kimliktir. Kimlik oluşumu da ayrımcılıkla kendini gösterir ve önyargılar da buradan doğar. Ancak, kültürlerarası diyalogta ortak yaşam ortak birşeylerin olduğunu varsayar. Diyalog koşulu ise ötekinin de "ben" diyebilmesidir (Bourse, 2009, s. 26-31).

Ev sahibi-misafir ilişkisini hukuki açıdan ele alan Kant, misafirlikten bahsederken her yabancının geldiği yerde düşmanca muamele görmemesi hakkının olduğu söyler ve ona göre yabancıya huzuru kaçırmadığı sürece düşmanca davranılamaz (Kant, 1960, s. 26). Ancak biz-onlar hiyerarşisinde ayrımcı söylemin oluşması kaçınılmaz görülmektedir.

Yerel halkın Suriyeli mülteciler algısını problem edinen araştırmalar göz önüne alınınca yerel halkın Suriyeli mültecileri ötekileştirmesinin dinamikleri keskin bir şekilde resmedilmektedir. Örneğin, Eşit Haklar İzleme Derneği'nin (ESHİD) Türkiye'de Ayrımcılık Algısı Araştırması (2018)'na göre yerel katılımcıların yüzde 75,85'i mültecilerle komşu olmak istemediklerini, mültecilerin savaşmaktan korkup Türkiye'ye kaçtıklarını, Suriyeli mültecilerin vatanlarını sattıklarını dile getirmişlerdir. (ESHİD, 2018, s.20). Suriyeli mültecilerin savaşmak yerine vatanlarını satıp Türkiye'ye sığınmaları, Türkiye'de işsizliğe ve ekonomik krize sebep olmaları, temel hizmetlerden ve sosyal yardımlardan yerel halktan daha çok yararlanmaları gibi gerekçelerle öteki'den duyulan rahatsızlığın dile getirilmesi Suriyeli mültecilerin birçok temel hak ve

hizmete ulaşamamasına ve toplumda bir "Suriyeli" yargısının oluşmasına neden olmaktadır.

3.5. "Suriyeli" Yargısının İnşası

Portes ve Rumbaut'a göre mültecilerin göç süreçlerini etkileyen hedef ülkenin kabul etme şekilleridir. Bu süreçte hedef ülkenin sahip olduğu göç politikası ve yasal düzenlemeler belirleyici olmaktadır. Bu noktada genellikle üç farklı uygulama gözlenmektedir: kabul etmeme, pasif kabul etme, aktif olarak kabul etme (Akt. Ciğerci, 2018, s.112-113). Türkiye, Suriyeli mülteciler konusunda açık kapı politikası uygulayarak, çeşitli yasal düzenlemeler yaparak ve insani yardım desteği sağlayarak mültecileri aktif olarak kabul etmiştir. Ancak, hedef ülkeye ulaşan mültecileri geldikleri yerde bekleyen mücadeleler bazı "hayatta kalma stratejileri" olarak tanımlanan önlemler almalarını gerektirmektedir. Bu da mültecilerin içine girdikleri sosyal dışlanma sürecinde edilgen kalmadıklarını; başaçıkma mekanizmaları bulduklarını gösterse de uzun vadede bu mekanizmaların kendileri de sosyal yaşamdan dışlanma için bir sebep olabilmektedir (Yükseker, 2018, s. 213-214).

"Misafir" söyleminin günümüzde de ısrarla devam ettirilmesine Türkiye'de yaşanan ekonomik kriz, işsizlik, Suriyeli mültecilerin kamusal hizmetlerden yararlanmaya başlamaları, siyasilerin ötekileştirici söylemleri, konunun siyasallaşması, medyanın ötekileştirici dili ve medya üzerinden Suriyeli mülteciler hakkında doğru bilinen yanlışların yayılması eklenince yerel halkın uzun süreli sessizliği bozulmuş ve olumsuz tutum ve davranışlar kendini göstermeye başlamıştır (Özer, 2015, s. 60). Kalış süreleri uzadıkça yerel halkın başta verdiği "gözardı etme" tepkisi ya da yanıtı yerini paniğe bırakmıştır. İş kayıpları, kira artışları, ticari kayıplar, güvenlik kaygıları ve Suriyeli mülteci nüfusunun günden güne artıyor oluşu yerel halkta paniğe yol açmıştır (Erdoğan, 2018, s. 23).

Suriyeli mültecilerin sosyal hayatta aktif olmaları, temel hizmetlerin bir kısmına erişebiliyor olmaları ve sosyal yardımlar almaları, kamusal alanda yerel halk ile karşılaşmalarında, sosyal ilişkilerin örülmesinde ve hayatın içindeki bir çok alanda problemli bir alana girmelerine sebep olmuştur. Bu alanı problemli yapan birçok faktör

vardır. Türkiye'nin göç politikalarının İskan Kurumu'nun gölgesinde olması, Suriyeli mülteciler için yasal statü belirlemek yerine misafir söyleminde bulunulması, siyasi argüman olarak kullanılmaları ve medyada ayrımcı dil ile verilen haberler Suriyeli mültecilere aşılması güç sorunlar yaratmıştır. Yerel halkın her gün yüzleştiği ekonomik krizin yansımalarına her gün artan işsizliliğin eklenmesi ile birlikte gitmeleri beklenen Suriyeli mültecilerin kalıcı olup iş piyasasında daha çok yer edinmeleri günah keçisi olarak bir "Suriyeli" yargısının oluşmasına neden olmuştur. Oluşan "Suriyeli" yargısı gündelik yaşamda ve kamusal alanda mültecilerin ötekileştirilmelerine sebebiyet vermiştir.

3.5.1. Ekonomik Sıkıntıların ve İşsizliğin Sebebi Olarak "Suriyeliler"

Mülteciler yeni gelinen yerde yaşam kurabilmek, barınmak, beslenmek için işgücü piyasasına girmek zorunda kalmaktadırlar. Göç hareketlerinin ortaya çıkar çıkmaz hızla emek göçüne dönüşmesi nedeniyle Suriyeli mültecilerin niceliksel olarak yüksek nüfusa sahip olmaları ilk olarak işgücü piyasasını etkilemiştir. Bu durum, Türkiye'de çalışma izni alarak işgücü piyasasına giren Suriyeli mültecilerin sayısında ani bir artış yaşanmasına neden olmuştur. Türkiye'de çalışan Suriyeli mülteci sayısı 2012'de 219 kişiyken 2017'de 20.966 kişiye ulaşmıştır (AÇSHB, 2017). Günümüzde ise bu sayı 31.185'i bulmuştur (AÇSHB, 2019). Bunlar resmi olarak çalışma izni verilen Suriyeli mülteci sayılarıdır ancak çalışma izni olmadan kayıtdışı çalışan çok sayıda Suriyeli mülteci olduğu bilinmektedir.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)' nun 10 Aralık 2020 tarihinde yayınladığı Eylül 2020 İşgücü İstatistikleri'ne göre Türkiye'de işsizlik oranı %12,7'ye ulaşmıştır (TUİK, 2020). Türkiye'nin işgücü piyasasına dahil olamayan kesimi Suriyeli mültecileri sorumlu tutarak hedef haline getirme eğilimindedir. Erdoğan'ın "Türkiye'deki Suriyeliler Algısı" kamuoyu araştırmasına göre yerel halkın yüzde 56.1'i "Suriyeliler işlerimizi elimizden almaktadırlar." önermesine destek verirken, yüzde 47,4'ü Suriyeli mültecilere kesinlikle çalışma izni verilmemesi gerektiğini düşünmektedir (Erdoğan, 2018, s. 130-131). Suriyeli mültecilerin kendi ekonomik ağlarını kurmaya başlamaları, ülkelerindeki mesleklerini Türkiye'de devam ettirmeleri, Arap turizmi, dükkanlarda Arapça levhalar ve ilanlar, lokantalardaki Arapça menüler yerel halk tarafından "fazla

görünür" bulunmaya başlanmış ve yerel halkta huzursuzluk yaratmıştır. Yerel halkın Suriyeli mülteciler ile refaha ulaşma noktasındaki rekabeti, mültecilerin kendi konumlarına bir tehdit olarak kabul edilmesi bir yönlendirme sonucudur (Güngör, 2018, s. 59). Siyasi söylemlerin medya haberleriyle desteklenmesi ile oluşan yönlendirmeler toplumdaki yabancı düşmanlığını artırarak mültecilerin yaşamlarını devam ettirecek asgari ölçüde mali kazancı elde etmelerini zorlaştırmakta veya engel olmaktadır.

3.5.2. Siyasi Argüman Olarak "Suriyeliler"

Yerel halkın Suriyeli mültecilerden rahatsızlık duymaya başlamalarında ekonomi ve işsizlik kadar göçün siyasallaşması da etkili olmuştur. Türkiye'deki siyasi partilerin ve liderlerin Suriyeli mültecilere verilen hak ve hizmetler üzerinden siyaset yapmaları ve konuyu dış politikada bir enstrüman olarak kullanmaları ile birlikte mültecilere haklar bağlamında değil "yardım edilecek muhtaç kişileri misafir etmek" şeklinde insan hakları perspektifinden uzak bir noktada ele almaları, Suriyeli mültecilerin en başından beri politik bir nesne olarak görüldüğünü göstermektedir. Muhalefet partilerinin hükümeti eleştirmek amacıyla mültecileri araç olarak kullanarak sosyo-ekonomik haklar ve ekonomik kriz üzerinden ırkçı, ayrımcı söylemler üretmeleri ve bu söylemlerin medya üzerinden topluma ulaşması, ırkçı-ayrımcı söylemlerin yeniden üretilmesine, mültecilerin tehlike unsuru olarak algılanmasına ve kutuplaşmanın derinleşmesine neden olmaktadır.

Siyasilerin söylemlerinin önemli bir kısmı Türkiye'nin üstlendiği sorumluluğun mali boyutu, Suriyeli mülteciler için sosyal yardımlar, işsizlik, vatandaşlık hakkı, üniversiteye sınavsız giriş gibi konuları içermektedir. Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) milletvekili Umut Oran'ın 2014 yılında mültecileri tüm olumsuzlukların sorumlusu tutarak göçmen karşıtlığı ve ayrımcı söylem içeren açıklaması en büyük örneklerdendir:

> Konteynerkent ve çadırkentlerde; ülkemize giriş yapan Suriye vatandaşlarına günlük olarak 3 öğün sıcak yemek veriliyor. Suriyelilere günlük harcamaları aylık 400 dolar harcama limitli kredi kartları veriliyor. Türkiye nüfusunun 21.5

> milyonluk bir bölümü göreli yoksulluk sınırının altında bulunurken, Türkiye'de ağırlanan Suriyeli muhalifler adeta 5 yıldızlı konfor yaşıyor.[16]

CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu'nun da hükümeti eleştirmek için yaptığı konuşmalarda Suriyeli mültecileri bir yük olarak gören ve göçmen karşıtlığı içeren görüşleri bulunmaktadır: "Dünya kadar derdimiz var. Sanki bizim dertlerimiz yetmiyormuş gibi 2 milyon 200 bin Suriyeli Türkiye'ye geldi. Ne olacaklar bunlar. Bizim çocuklarımız işsiz. Şimdi onlara nasıl iş bulacağız diye uğraşıp duruyorlar."[17] Kılıçdaroğlu'nun 14 Nisan 2017'de anayasa değişikliği referandumu öncesinde basın toplantısında yaptığı konuşmasında geçen "Neden? Bizim evlatlarımız Arap çöllerinde şehit olurken, Suriyeli'ye sınavsız üniversite hakkı veriliyor. Neden?" ifadesi gibi açıklamalar ile siyasilerin sıklıkla toplumdaki milliyetçi duygulara seslendiği görülmektedir.

Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkanı Devlet Bahçeli ise Suriyeli mülteci "yığılması"nın sosyal, ekonomik ve kültürel sorunlara yol açtığını şu şekilde dile getirmektedir:

> Milletimizin alın teri, insanımızın el emeği Başbakan ve hükümeti tarafından çarçur ve heba edilmektedir. Milyonlarca yoksulumuz ve işsizimiz varken, yardımlarla güç bela, kıt kanaat geçinenlerimiz bulunuyorken, devlet hazinesini küresel kanlı planların emrine havale etmek, önüne gelen ulufe gibi dağıtmak bir defa akılsızlık ve düşüncesizliktir.[18]

Siyasilerin arasında insan hakları perspektifi ile konuya yaklaşan yok denecek kadar azdır. Bunlara örnek olarak, konuyu insan hakları perspektifi ile ele almaya çalışan dönemin Barış ve Demokrasi Partisi heyetinin 2011 yılında Hatay Altınözü'nde kurulan kampı ziyareti sonrasında yayınladığı raporunda, kamu otoritelerinin Suriyeli sığınmacıları ısrarla "misafir" olarak tanımlaması ve bu yaklaşımın sığınmacıları statüsüzleştirmesine yaptığı vurgu gösterilebilir.[19]

---

[16]http://www.milliyet.com.tr/siyaset/chpli-umut-oran-ak-parti-halkin-lokmasina-goz-dikti-1601915 14.12.2019.

[17] https://www.sabah.com.tr/gundem/2015/10/25/kilicdaroglu-yine-suriyelilere-saldirdi 08.12.2019.

[18] http://www.milliyet.com.tr/siyaset/once-kandil-deki-yezidlere-bak-1787772 08.12.2019

[19] https://bianet.org/bianet/goc/131274-hukuki-sorumluluk-goz-ardi-ediliyor 14.12.2019

3.5.3. “Suriyeliler”in Medyada Temsili ve Ayrımcı Dil

Siyasilerin Suriyeli mültecilerle ilgili açıklamaları medya aracılığıyla tüm Türkiye’ye ulaşmaktadır. Ana akım medyanın kendisinin ürettiği haberlerde de göçmen karşıtlığını ve yabancı düşmanlığını tetikleyen haber dilini izlemek mümkündür. Yapılan analizlere göre ana akım veya hükümete yakın olan medya kuruluşlarında mülteciler çok ilgi çekmemektedirler. Medya mülteciliği, “Esad rejiminin geleceği”, “dış politikadaki yaklaşım”, “ideolololojik tercih”, “mültecilerin kaçışı” gibi konular üzerinden ele almakta; mültecilerin yaşadığı sorunlar üzerine eğilmemektedir (Erdoğan, Kavukçuer ve Çetinkaya, 2017, s. 16). 2015 yılına kadar özellikle yasadışı göçmenler üzerine vurgu yapan medya, açık denizde devrilen mülteci tekneleri haberlerinde insan kaçakçılığı konusuna değinmeden sadece göçmenlerin kaçak oluşu, göçmenlerin yakalanması üzerinde durarak toplumda mültecilerin suçlu olduğu fikri doğmasına sebep olmuş ve bir önyargı oluşturmuştur (Erdoğan, Kavukçuer ve Çetinkaya, 2017, s. 18).

Medyada Nefret Söylemi ve Ayrımcı Söylem Raporu (2017)’na göre Türkiye ana akım medyasında mülteciler sıklıkla ‘öteki’ olarak işaretlenmektedir. Bireyler ötekileştirilen grupları toplumsal düzene karşı bir ‘tehlike’ olarak kodlayabilmektedir. Irkçı, ayrımcı, ötekileştiren söylem ve metaforlar toplumda yaygınlaşmakta ve bireyler ‘öteki’ olarak damgalanan kişileri karşılaşmadan dahi kurulan temsiller nedeniyle kendi kimlik ve temsillerine bir tehdit olarak görebilmektedirler. Haber metinlerinde özellikle “misafir” tanımlamasıyla bir iktidar ilişkisi kurulmasına neden olunurken ‘biz’i yücelterek mülteciler nadiren hak sahibi özneler olarak görülüyor (s.106-109).

Yine aynı rapora göre, mültecilerle ilgili verilen haberlerde çoğu zaman savaşın ve göçün nedenlerine, gelişim süreçlerine yeteri kadar yer verilmiyor. “Dalga”, “akın”, “sel” gibi tehditkâr çağrışımlarla Suriyeli mültecilerden bahsedilirken güvenlik söylemi içerisinde ele alınan haberlerle tehdit algısı yaratılıyor.“Misafirlik”, “fedakârlık”, “hayırseverlik”, “cömertlik” ve “iyilik” gibi kavramlarla ‘biz’i yüceltilirken, mülteciler nadiren hak sahibi özneler olarak gösteriliyor. Mültecilerle ilgili her zaman sansasyonel olan öne çıkartılırken, cinayet, hırsızlık, taciz ile ilgili yaşanan tekil olaylar bir etnisiteye mâl ediliyor. Mülteciler, “fatura”, “yük”, “işsizlik”, “maliyet” benzeri ‘ekonomik yük’ çağrışımı olan kavramlarla beraber anılıyor (s.110 – 111).

Medyada Nefret Söylemi ve Ayrımcı Söylem Raporu (2019)'na göre, Suriyeli mülteciler Türkiye'ye karşı bir tehdit oluşturmaya devam etmektedir yaklaşımı sürmektedir. Rapora göre Suriyeli mülteciler işsizliğin, ekonominin kötüye gidişinin sorumlusu tutularak cinayet, taciz, hırsızlık gibi suçlarla yaftalanmaya devam etmektedir. Suriyeli mülteciler son olarak 2019'da Barış Pınarı Harekatı'na dair haberlerde Türkiye'deki varlıklarından dolayı hedef gösterilmiş ve toplum nezdinde ayrıştırıcı ve dışlayıcı söylemlerle karşılaşmışlardı (s.19).

İnternette ana akım haber sitelerinin bloglarında yapılan yorumlar üzerine yapılan araştırmada da yerel halkın ötekileştirici ifadelerinde güvenlik ve düzen kaygısı, ekonomik kaynakların paylaşılması, Arap olmaları, ülke çıkarları, maliyet unsuru gibi ifadelere sıkça rastlanmıştır (Ünal, 2014, s. 77-80).

Sosyal ve ana akım medya, mülteciler hakkında doğru bilinen yanlışların hiç sorgulanmadan yayılmasında, yanlış bilgilerin yeniden üretilmesinde ve toplumun yaşadığı ekonomik-sosyal-kültürel olumsuzlukların sorumlusu -yaygın söyleyişle günah keçisi- olarak ilan edilmesinde de önemli bir rol sahibidir. Suriyeli mültecilerin üniversiteye sınavsız girdiği, seçimlerde oy kullandıkları, Türkiye vatandaşlarını işsiz bıraktıkları, kira ve emlak fiyatlarını yükselttikleri gibi hedef saptıran haber dilinin kullanılması 'öteki"yi işaret etmektedir. Bu söylemler kulaktan kulağa veya sosyal medya aracılığıyla yayılmakta ve Suriyeli mültecilerin toplum tarafından tüm sorunların kaynağı olarak görülmelerine neden olmaktadır. Van Dijk'e göre şiddet ve suç olayları o ülkenin vatandaşları tarafından işlenmiş olsa bile en çok azınlık ve göçmenlerle ilişkilendirilir ve bu şekilde köşe yazarları, editörler günlük hayatta ayrımcılığın oluşmasına zemin hazırlamış olurlar (Aktaran, Köker ve Doğanay, 2010, s. 4).

Suriyeli mültecilerin dahil olduğu iddia edilen olayların anlatıldığı haber dilinde "Suriyeli" vurgusu üzerine basılarak yapılmaktadır. "İstanbul'da Suriyeli dehşeti: Bıçak ve satırlarla kavga ettiler!",[20] "Suriyeliler Türk gencini öldürdü.",[21] "Üniversiteli kızı

[20]https://www.yenicaggazetesi.com.tr/istanbulda-suriyeli-dehseti-bicak-ve-satirlarla-kavga-ettiler-236069h.htm 15.12.2019.

[21] https://www.yenicaggazetesi.com.tr/suriyeliler-turk-gencini-oldurdu-141512h.htm 15.12.2019.

taciz eden Suriyeliye dayak"[22] gibi Suriyeli mültecilerin sıklıkla suçla ilişkilendirilen vakaların anlatımında sadece kimliğe vurgu yapıldığı görülmektedir. Suç ile "Suriyeli" kimliği özdeştirilmekte ve yapılan vurgu ile "öteki" algısının oluşturulmasına zemin hazırlanmaktadır.

Suriyeli mültecilerin ayrımcı söylem karşısında hayatları daha da zorlaşmakta, topluma eklemlenme süreçleri olumsuz etkilenmekte ve psikolojik olarak kendilerini kötü hissetmektedirler. Ayrımcı söylem ve nefret söylemi karşısında mültecilerin geliştirdikleri stratejileri ve hissedilen duyguları araştıran Suriyeli Mültecilerin Ayrımcılık ve Nefret Söylemine Karşı Güçlendirilmesi Politika Belgesi (2020)'ne göre nefret söylemiyle karşılaştıklarında Suriyeli mülteci katılımcıların yüzde 52,2'si çaresiz kaldığını, yüzde 29.9'u aynı şekilde cevap verdiğini, yüzde 11,6'sı yetkililere bildirdiğini, yüzde 6'sı ise kendi yöntemleriyle çözdüğünü belirtmiştir. Nefret söylemi karşısında hissedilen duyguya ise katılımcıların yüzde 35'i kötü, yüzde 19,5'i depresif şeklinde cevap vermiştir (s. 19).

3.5.4. Kalıcılık Tartışmaları

Yıllar geçtikçe Suriyeli mültecilerin Türkiye'deki nüfusları artmaya devam etmiş, beklenen geri dönüş gerçekleşmemiş ve bu da kalıcılık tartışmalarının başlamasına neden olmuştur. 2014'te dönemin Başbakan Yardımcısı Numan Kurtuluş "Suriyeliler misafir midir?" sorusuna verdiği cevapta geçici bir süreliğine misafir ettiklerini düşündükleri Suriyeli mültecilerin kalıcı olduklarını açıkça ifade etmiştir:

> Maalesef ilk anda Suriyeli mülteciler konusuna, gelecekler ve birkaç ay sonra gidecekler diye bakılıyordu. Ama 3,5 senelik bu iç savaştan sonra kalıcı oldukları görülüyor. Şimdi bu Suriyeli mültecilerle ilgili Kara Kuvvetleri Komutanlığı'nın, Milli İstihbarat Teşkilatı'nın, Sağlık Bakanlığı'nın, Milli Eğitim Bakanlığı'nın, hepsinin olduğu koordinasyon toplantısında artık bunlar kalıcı ve bunların sorunlarını kalıcı olarak nasıl çözeriz meselesidir.[23]

Türkiye kalıcılık göstergesi ile birlikte mültecilerin topluma entegre edilmesini kolaylaştırıcı yeni politikalar geliştirmeye başlamıştır: tüm Suriyeli mültecilerin

[22] http://www.hurriyet.com.tr/universiteli-kizi-taciz-eden-suriyeliye-dayak-40507289 15.12.2019.
[23]http://www.milliyet.com.tr/gundem/turkiyedeki-1-milyon-600-bin-civarinda-suriyeli-kalici-olacak-1965687 15.12.2019.

biyometrik kayıt altına alınması, Suriyeli mülteci çocukların okullara elektronik sistem üzerinden kayıt olmasını sağlayan bir sistemin kurulması, Suriyeli mültecilere çalışma izni verilmesi gibi uygulamalar atılan ilk adımlardır. Suriyeli mültecilere yönelik kamu hizmetleri arttırılmış, sosyal uyum sık sık dile getirilmeye başlanmıştır. Diğer yandan Türkiye'nin Suriyeli mültecilere yönelik başlattığı entegrasyon çalışmaları ile birlikte "misafir" söyleminde ısrarla devam etmesi paradoksal bir hal yaratmıştır. Türkiye'nin AB ile yaptığı 2016 anlaşması[24] sonrasında entagrasyon çalışmalarına hız verildiğinde, yaşanan paradoksal durum toplum nezdinde de kalıcılık olarak yorumlanınca mültecilere karşı ırkçı, ayrımcı ve ötekileştirici dil ve davranışların arttığı görülmektedir.

Yaşanmış tüm kitlesel göç hareketlerinden sonra görülmüştür ki geri dönüş kısa bir süre içinde gerçekleşmediğinde mültecilerin kalıcılığı artmıştır. Çocukların okula gitmeleri, yaşanılan ülkenin dilinin öğrenilmesi, genç ve yetişkinlerin iş bulup çalışmaya başlaması, yaşanılan ülkenin gelinen ülkeden daha iyi yaşam şartlarına sahip olması mültecilerin kalma motivasyonunu arttıran etkenlerdir (Erdoğan, 2018, s. 17). Araştırmalara göre, süre uzadıkça mültecilerin Suriye ile olan bağlantısallıklarının azaldığı, tamamen Türkiye'de yer edinme sürecine odaklandıkları görülmektedir. Bu sürecin Türkiye'deki yasal haklarıyla doğrudan ilgili olduğu ve yerel halkta misafir söylemi ile geçicilik algısı oluşturulduğu için, yerel halkın birlikte yaşamla ilgili bir düşünceye hazırlıklı olmadıkları görülmektedir (Biner ve Soykan, 2016, s.16). Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV)'nın 2017 yılında yayınladığı Eurostat Algı Anketi Sonuçları'nda ortaya çıkan resim de bunu göstermektedir. İstanbul'da yaşayan katılımcılara sorulan "Yabancıların varlığının şehriniz için iyi olduğunu düşünüyor musunuz?" sorusuna verilen "Hayır" cevabı 2009 yılında yüzde 14,8 iken, 2015 yılında yüzde 34'e yükselmiştir (s.4). Bu oranın yükselmesinde Suriyeli mültecilerin İstanbul'da artan nüfuslarıyla birlikte kaynakların paylaşımına ortak

[24]18 Mart 2016 Türkiye-AB Zirvesi Bildirisi ile Türkiye'den Avrupa'ya düzensiz göçün durdurulması amaçlanmıştır. Anlaşmaya göre alınan bazı kararlar şunlardır: Yunanistan'a ulaşan ve sığınma başvuruları reddilenler Türkiye'ye geri gönderilecek. BM kriterlerine göre Yunanistan'tan Türkiye'ye iade edilen her bir Suriyeli mülteci için Türkiye'deki bir Suriyeli mülteci AB'ye yerleştirilecek.Türkiye Avrupa'ya düzensiz göçü önlemek için kara ve denizde her türlü güvenlik önlemini alacak. Karşılığında Türk vatandaşlarına Avrupa Vize Serbestisi uygulaması için çalışmalar hızlandırılacak ve Türkiye'ye maddi destekler devam edecek. https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/18_mart_2016_turkiye_ab_zirvesi_bildirisi_.pdf 20.08.2020.

olmaları, işgücü piyasasına girmeleri, temel hizmetlerden yararlanmaya başlamaları belirleyici olmuştur.

3.6. Suriyeli Mülteciler ve İnsan Hakları

Yabancı düşmanlığının izlerini toplumun kendini kurma biçiminde, siyasi kültüründe, kültürel kodlarında aramak gerekmektedir. Günümüz Türkiye'sinde yabancı düşmanlığını oluşturan uzun bir tarihsel arka plan ve onu harekete geçiren ekonomik yapı ve mezhep tercihli bir siyaset mevcuttur (Gültekin, 2014, s. 28-29). Suriye politikasının mezhepsel bir yön izlemesi Türkiye'nin mültecilerle ilgili yasal düzenleme ve uygulamalarına şekil vermektedir. Bu bakış açısı mültecilerin yaşadıkları hak ihlallerini gölgede bırakmakta ve konunun sadece siyasi yanlarının öne çıkmasına sebebiyet vermektedir. İnsanlar etnisitenin doğası gereği kendini bir grupla özdeşleştirmeye çalışmaktadır. Etnik grup aidiyetinin güçlü olması kişilerin yerleşilmeye çalışan toplumun bireyleri ile kurdukları karşılıklı etkileşime bağlıdır. Etnik grup kimliğinin çok güçlü olması haklar konusunda olumsuz sonuçlara yol açabilmektedir (Erbaş, 2019, s. 70). Mülteciler yeni bir sosyal, ekonomik ve kültürel çevrenin içine girerek birden fazla sorunla başetmek zorunda kalmaktadır. İş bulma, barınma sorunları, varılan ülkenin dilini öğrenememe en ortak yaşanan sorunlardır. İlk sosyalleşmeyi evde kendi etnik topluluklarına ait olan aileler ile gerçekleştirerek ilk kimlik özdeşleşmesi yaşasalar da resmi kurumlarla olan ikinci sosyalleşme ev ortamında kendi etnik grubuna dayanan özdeşleşme ögelerini taşımayacağından çatışma kaçınılmaz olmaktadır (Erbaş, 2019, s. 71).

Suriyeli mültecilerin resmi kurumlarla olan ilişkisi, ulus-devletin vatandaşlığa atfettiği önemin gölgesi altındadır. Devletin bireylere vatandaş ya da vatandaş olmayan-yabancı gözüyle bakması kendi halkının homojenliğine verdiği önemden kaynaklanmaktadır. Bu devlet karşısında her vatandaş olmayan bireyi görünmez kılmakta ve birçok hak kaybına neden olmaktadır. Agamben'e göre Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra doğum-ulus bağlantısı ulus-devletteki işlevini yitirdi ve bu iki terim artık birbirinden çok farklı anlamlar taşımaktadır (Agamben, 2013, s. 158). Buna rağmen mülteci hakları noktasında başarısız bir noktada olduğumuzu söyleyen Agamben en başta devletlerin ve sonra Birleşmiş Milletler'in "insaniyetçi" eylemlerinin

başarısız olmasını sorunu çözmenin ötesinde sorunla yüzleşmekten aciz olduklarını söylemektedir (Agamben, 2013, s. 160). İHEB ve sözleşmelerin iç hukuktaki yorumunda insan haklarının yurttaş-devlet ilişkisi temelinde yaygın ele alınışı mültecileri daha da problematik bir alana sürüklemektedir. Bu durumda mültecilerin sosyal dışlanması veya içerilmesinde ülkenin göç politikasının etkisi azımsanamaz. Türkiye'nin göç rejimi etnik modele daha yakın olduğundan ulusal kimlikle aynı etnik kökeni taşımayanların dışlanması kaçınılmaz olmaktadır. Bu perspektiften bakıldığında özellikle düzensiz göçmen grupların yasal statüleri ve işgücü piyasasındaki konumları gereği dışlanmaya maruz kalmaları daha olası görülmektedir (Dedeoğlu ve Gökmen, 2011, s. 33).

Mülteciler ile ilgili tartışmaların göçmenlik hali ve insan hakları üzerinden değil kimlik, vatandaşlık, etnisite tartışmaları üzerinden yürütülmesi toplumda ayrımcılığı, yabancı düşmanlığını körükleyen politikaların uygulanmasına neden olmaktadır. Bunu yerel halkın sosyo-ekonomik seviyesine, siyasal eğilimlerine, mezhep gibi faktörlere göre inşa olan bir ötekileştirme süreci takip etmektedir. Ancak yeni bir azınlık olarak topluma eklemlenen Suriyeli mültecileri "Suriyeli" yapan süreç zamanla onları mezhep, etnisite gibi değişkenlerden de ayırarak ötekileştirilmelerine sebebiyet vermektedir (Aslan, 2017, s.336).

Suriye iç savaşından sonra başlayan mülteci hareketliliğinin ve mültecilerin göç yollarında, varılan ülkelerde yaşadıkları insan hakları ihlalleri göstermektedir ki kısa vadeli insani müdahaleler, devletlerin insancıl politikaları, eylem planları, düşünürlerin ürettikleri göç kuramları oldukça yetersiz kalmaktadır. Örneğin, deniz aşırı mültecilerin AB'ye sığınmaları Avrupa ülkeleri tarafından "mülteci krizi" olarak tanımlanmaktadır. Ancak burada mülteci krizi değil AB'nin ve tüm dünyanın bir yönetim krizi mevcuttur. Genel olarak yapılan varsayımlar ve çıkarımlar tek tek kişilere dokunmamaktadır. Göç yolunda insanlar hayatlarını kaybetmeye, istismara uğramaya, varılan ülkede ayrımcılığa maruz kalmaya, yabancı düşmanlığı ile mücadele etmeye devam etmektedir. Bu nedenle bireysel hikayeler ile büyük toplumsal değişimler arasındaki bağı daha iyi kurmak gerekmektedir. Bu noktada devletlerin göç ile ilgili yasal düzenlemelerinin insan hakları temelinden uzaklaşmaması önemlidir. Uluslararası mülteci hukukunun ve göç kuramlarının günümüzde yaşanmakta olan mülteci hareketliliğini açıklamakta

yetersiz kalması, meselenin insan hakları boyutunun gözardı edilmesinden kaynaklanmaktadır. Konuya salt göç kuramları ile yaklaşmak ise meselenin insan hakları boyutundan ele alınmasını eksik bırakmaktadır.

Türkiye, uluslararası arenada 4 milyona yakın Suriyeli mülteciye geçici koruma statüsüsü vererek dünyanın en çok mülteci nüfusuna sahip olan ülke olduğunu belirtmektedir. Ancak Suriye'den gelen halkın resmi olarak mülteci statüsüne sahip olmadıkları bilinmektedir. Diğer yandan geçici koruma gibi müteciliğin de sürekli bir statü olmaması gerekir. Eğer Suriyeli mültecilere resmi olarak mülteci statüsü verilseydi bile yine de mülteciliğin anlamında da bir geçicilik vardır. 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne göre mültecilik bir ülkenin koruması altına girene kadar devam eder ve haklar açısından temel hakların bir statü ile garanti altına alınması gerekmektedir. Türkiye GKY ile temel hizmetlere erişimle ilgili düzenlemeler yapmış olsa da resmi bir statü sağlanmadığı zaman bu alanlarda önemli problemler ortaya çıkmaktadır. GKY'de temel haklara erişimin devletin Suriyeli mültecilere sağladığı "hizmetler" olarak adlandırılması Suriyeli mültecilere insan hakları perspektifi ile yaklaşımının sorunlu olduğunu göstermektedir. Bu bakış açısını yerel halk da kazanmış ve Suriyeli mültecilerin temel haklara erişiminde kamusal alanlardaki ev sahibi - misafir, ulus-devlet – vatandaş olmayan ilişkisinin dinamikleri belirleyici olmuştur. Bu da Suriyeli mültecilerin bir çok alanda insan hakları ihlalleri yaşamalarına neden olmaya devam etmektedir. Erder de insan hakları temelli bakışın gereklilğini vurgulayarak "Oysa bugünün mağdurları olan yabancıların, mültecilerin, sığınmacıların konumu, ancak "insan hakları" fikrinin yaygın olarak benimsenmesi ve içselleştirilmesiyle iyileşebilir" şeklinde ifade etmektedir (Erder, 2018, s.269). Bu nedenle devletlerin göçmen politikaları değer bilgisi ve insanın onurunu koruyan yasal düzenlemeler içermelidir. Bütün insanların ve özellikle mültecilerle doğrudan ilgisi olan alanlarda (güvenlik güçleri, eğitim, sağlık, sosyal hizmet alanında çalışanlar gibi) ve mesleklerde çalışanların açıklıkla kavranmış insan hakları bilgisi ile etik eylemlerde bulunması, hak temelli politikalar yürütülmesi, mültecilerin sadece insan oldukları için, insanın özel yerinden dolayı temel haklara sahip olduklarını bilerek eylemlerde bulunmalarıyla mültecilerin hakları korunabilir.

BÖLÜM 4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu bölümde, araştırma modeli, evren ve örneklem, verilerin toplanması çözümleme ve analiz ile araştırma sahasına ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

4.1. Araştırma Modeli

İnsan hakları perspektifi ile mülteciliği ele alan bu araştırmada insanın yapıp-etmeleri ile ortaya çıkan hak ihlallerini ortaya koyarken nitel araştırmanın kişilerin duyguları, hisleri, eylemlerinin ardındaki anlamları, istekleri, niyetleri gibi nitel verileri araştırmacıya sunması nedeniyle nitel araştırma modeli tercih edilmiştir. Araştırma katılımcılarının araştırma sorularına verdikleri cevapları test eden, ölçen, deney veya hesap konusu yapan bir yaklaşım sergileyen nicel araştırma ve nicel düşünce bu tezin konusuna uygun bulunmamamıştır. Niteliksel araştırma sosyal hayatın kalitesini anlamak için derinlemesine bir bakış imkanı sunması ve araştırmacıya mümkün olan bütün değişkenleri keşfetme ve çok kesin çizilmemiş sınırlar koyma imkanı tanımaktadır (Kümbetoğlu, 2019, s. 23).

Mayring nitel araştırmayı, salt bir teknik olmanın ötesinde temel bir duruş, bir düşünme biçimi olarak tanımlar. Bu düşünce ele alınan olgunun yansıtıcısı olan en iyi örneklerin bulunup çıkarılması için çalışır (Mayring, 2011, s. 11). Bu nedenle bu araştırma nitel düşüncenin temelleri üzerine inşa edilmiştir. Özneye ilişkin olması, araştırma öznesinin betimlenmesi ve yorumlanmasına verilen önem, öznenin kendi doğal günlük ortamında araştırılması ve bir genelleştirme süreci (Mayring, 2011, s. 25) adımları takip edilmiştir.

Lösifides'e göre niteliksel yönteme özgü özellikler eleştirel gerçekçi, ontolojik ve epistemolojik ilkeleri içinde anlaşıldığında sosyal araştırmanın açıklayıcı potansiyelini güçlendirir (Akt. Kümbetoğlu, 2018, s.47). Göç araştırmalarını bağlam-bağımlı olarak tanımlayan King'e göre, göç çalışmalarında göç veren ülke ve göç alan ülke bağlamları, göçmenlerin göç güzergahları ve mekanları bağlamları gibi bağlamlar dikkatle ele alınmalıdır. Göç olgusunun çeşitlenmesiyle birlikte bağlamın kazandığı önem artarken, göçlerin istatistiki olarak kavranması zorlaşmaktadır. Bağlamın hukuki

statü, demografik değişkenler gibi unsurlarını nicel olarak ölçmek mümkün olsa bile göçün karmaşık yapısındaki sosyoekonomik, kültürel ve mekânsal etkenler ve bu etkenlerin birbiriyle olan etkileşimi ancak nitel bir yaklaşımla değerlendirilebilir (King, 2019, s.41).

Göç dinamiklerinin karmaşık, bağlamsal, çok yönlü boyutlarını görmeye izin vermesi, toplumsal aktörlerin ve mültecilerin ana akım toplum ve siyasete katılım ve temsil araçlarından yoksun olanları anlamaya ve analiz etmeye daha yatkın olması özellikleri göz önüne alınınca nitel çalışmanın göç çalışmaları için özel önemi ortaya çıkmaktadır (Zapata-Barrero ve Yalaz, 2019, s.2). Mültecilerin yeni geldikleri ülkelerde siyasi, ekonomik ve sosyal imkanlara erişimde problemler yaşamakta; ayrımcılık, ötekileştirme, yabancı düşmanlığı ile karşılaşabilmektedirler. Bu noktada nitel araştırma araştırmacıya hassas koşullara cevap verebilme olanağını doğurmaktadır. Bu nedenle katılımcıların araştırmanın konusunun hassasiyeti ve uygunluğu nedeniyle cevaplandıracakları sorular karşısında esnek bırakılmak istenmesi bu araştırmanın istekleriyle örtüşmektedir.

4.2. Araştırma Katılımcıları

Araştırmada İstanbul ilinin Sultanbeyli ilçesinde ikamet eden on Suriyeli mülteci ve on yerel halktan olmak üzere toplamda yirmi kişi ile görüşme yapıldı. Suriyeli mülteci katılımcılar İdlib, Halep ve Şam kentlerinden Sultanbeyli'ye gelmişlerdir. Yerli halktan katılımcıların neredeyse tamamı iç göç ile Türkiye'nin farklı illerinden Sultanbeyli'ye gelenlerden oluşmaktadır. Araştırma bulgularında alıntılanılan ifadelerde katılımcılar Tablo 1'de yer alan mahlaslar ile anılmıştır. Bu mahlaslar katılımcıların tercihlerine bırakılmış olan, kendilerinin belirledikleri mahlaslardır.

Tablo 1: Saha Görüşme Tablosu

Sıra No	Ülke/Mahlas	Cinsiyet	Yaş/Meslek	Medeni Hali	Memleketi	Mülakat Dili
1	SRY/ Mahmud	Erkek	20, İşçi	Bekar	İdlib	Arapça
2	TR / Zeynep	Kadın	52, Ev hanımı	Evli	Ağrı	Türkçe
3	SRY /Amine	Kadın	19, Ev hanımı	Evli	İdlib	Arapça
4	SRY / Zahra	Kadın	50, Ev hanımı	Evli	İdlib	Arapça
5	SRY / Ahmed	Erkek	70,Apartman Görevlisi	Evli	Halep	Arapça
6	TR / Emine	Kadın	28, Öğretmen	Evli	İstanbul	Türkçe
7	TR / Onur	Erkek	23, İşsiz	Bekar	Giresun	Türkçe
8	TR / Ali	Erkek	46, Öğretmen	Evli	Ağrı	Türkçe
9	TR / Meral	Kadın	35, Öğretmen	Bekar	Mersin	Türkçe
10	SRY / Essa	Kadın	23, İşsiz	Bekar	Şam	Türkçe
11	SRY / Shadan	Kadın	24, STK çalışanı	Bekar	Şam	Türkçe
12	SRY / Yaser	Erkek	49, Tamirci	Evli	Halep	Arapça
13	SRY / Rihab	Kadın	45, Ev hanımı	Evli	Şam	Arapça
14	SRY / Mustafa	Erkek	25, İşçi	Evli	İdlib	Arapça
15	TR / Rıfat	Erkek	21, İşsiz	Bekar	İstanbul	Türkçe
16	TR / Kadir	Erkek	26, İşçi	Bekar	Samsun	Türkçe
17	TR / Veli	Erkek	58, Esnaf	Evli	Van	Türkçe
18	TR / Sevim	Kadın	60, İşçi	Evli	Erzurum	Türkçe
19	SRY / Eman	Kadın	32, İşçi	Evli	Şam	Arapça
20	TR / Funda	Kadın	25, İşsiz	Bekar	Sivas	Türkçe

4.3. Verilerin Toplanması

Araştırmada nitel araştırmalarda kullanılan veri toplama tekniklerinden yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşme tekniği kullanılmıştır. Sosyal gerçekliğin kavranmasında anlam ve yorumlamanın önemine inanıldığında, az sayıda kişiden çok detaylı bilgi oluşturulmak istendiğinde, duygu ve deneyimi yaşanmışlık temelinde detaylı bilgi alınmak istendiğinde derinlemesine görüşme tekniğinin kullanılması uygun olmaktadır (Kümbetoğlu, 2019, s. 82). Yarı yapılandırılmış veya yapılandırılmamış görüşmeler, araştırma gündemini açık tutmak için ve görüşmecilere araştırma sırasında gözden kaçmış olabilecek alanlarda ipucu verdiği için yeni bakış açıları da kazandırmaktadır (Fedyuk ve Zentai, 2019, s.200).

Araştırma örnekleminin belirlenmeside amaçsal örnekleme ve kartopu yöntemi kullanılmıştır. Black'e göre, amaçsal yöntem, "belirli bir kriter veya özelliğe bağlı olarak seçilen birey ve gruplardan oluşan" bir yapıya ulaşılmasıdır (Akt. Kümbetoğlu, 2019, s. 99). Bu yöntem araştırmacının teorik yaklaşımına paralel olarak belirli bir yanlılığa dayanır (Kümbetoğlu, 2019, s. 99). Öncelikle amaçsal örnekleme ile görüşülecek bir Suriyeli mülteci katılımcı ve iki yerel katılımcı belirlenmiş ve kendileriyle yapılan görüşmeler sonrasında aktaracağı deneyimlerin maksimum seviyede çeşitlilik sağlaması adına olabildiğince çok kişiye yönlendirilme istenmiştir. Araştırma konusuna uygun olarak paylaşım ve deneyim noktasında zengin bilgi birikimi olduğu düşünülen ilk üç katılımcının seçilmesinde bazı kriterler kullanılmıştır. Görüşülen ilk Suriyeli mülteci katılımcı 7 yıl önce Türkiye'ye gelen ve aynı yıl Sultanbeyli'ye yerleşen bir katılımcıdır. Katılımcının Sultanbeyli'de kalış süresi, Türkiye'de geçirdikleri yıllar ile birlikte geçen sürede yerel halkın kendilerini algılayış şekilllerinin değişimini gözlemlemelerine yetecek bir süredir. Görüşülen iki yerel katılımcı ise Sultanbeyli'de doğup büyüyen ve Sultanbeyli'ye çalışmak için yerleşen, Suriyeli mülteci nüfusunun yoğun olarak bulunduğu mahallelerde yaşayan kişilerdir. Kriterlerin belirlenmesinde çeşitliliğin sağlanmasına da dikkat edilmiştir. Amaçsal örnekleme ile ulaşılan katılımcılar, Sultanbeyli'nin farklı mahallelerinde yaşayan, farklı meslek ve yaş gruplarından kişilerdir.

Amaçsal örnekleme ile ulaşılan katılımcıların yönlendirmeleriyle yeni katılımcılara ulaşılmıştır. Kartopu yöntemi olarak bilinen bu yöntemin tercih edilmesi nedeniyle örneklemin belirlenmesinde araştırma katılımcıları belirleyici olmuştur. Araştırma alanında kaynak kişilerden doğru diğer görüşülecek kişilere ulaşılması, bir kartopu gibi, ilerdedikçe yeni kişilere ulaşıldıkça örneklemin büyümesi ile oluşmasıdır (Kümbetoğlu, 2019, s. 99).

Görüşmelere hazırlık sürecinde önce görüşme formları ve araştırma konusuna yönelik sorular hazırlandı. Görüşme süresince katılımcılara önceden hazırlanmış sorular yöneltilse de görüşmenin gidişatına göre ek sorular soruldu. Görüşmeler 23.08.2020 ve 06.12.2020 tarihleri arasında yapıldı ve her bir görüşme en az 15 dakika ve en çok 90 dakika sürdü. Küresel salgın Covid-19 nedeniye sosyal mesafenin önemli olduğu bir dönemden geçildiği için görüşmelerin yüzyüze yapılması planlanmış olsa da çoğunluğu

telekonferans yoluyla yapıldı. Araştırmanın küresel salgın önlemleri nedeniyle karantina döneminde sık sık sokağa çıkma yasaklarının uygulandığı bir zaman dilimine denk gelmesinden dolayı görüşülmesi planlanan kişiler arasından sadece esnaflarla görüşmeler sağlanamadı. Katılımcılara sadece iletişim bilgileri aracılığıyla ulaşılabilmesi veri toplama sürecini kısmen yavaşlattı. Sahaya çıkmadan katılımcılara ulaşmaya çalışmak araştırmacı olarak kendimi kısıtlanmış ve özgürlüğü sınırlandırılmış olarak hissettirdi. Aynı şekilde telekonferans yoluyla yapılan görüşmelerde de bazı güçlüklerle karşılaşıldı. Seslerin üst üste gelmesi, bağlantı veya şebekeden kaynaklı olan kesintiler nedeniyle cümlelerin tekrarlanmasının gerekliliği görüşmenin akışını bozan ve en çok karşılaşılan güçlüklerdendi.

Görüşme başlamadan önce katılımcılara araştırma ve araştırmanın amacıyla ilgili bilgilendirme yapılarak sözlü onamları alındı ve araştırma ile ilgili bilgiyi de içeren onam formları katılımcılara okundu. Ses kaydı alınması konusunda rızaları alındıktan sonra Türkçe konuşan Suriyeli katılımcılara görüşmeyi hangi dilde yapmak istedikleri soruldu. Türkiye'de üniversitede okuyan ve aynı zamanda vatandaşlık alan katılımcıların görüşmeyi Türkçe yapmak istemesi dikkat çekti. Çoğunluk olan ve Türkçe bilmeyen katılımcılar ile görüşmeler Türkçe-Arapça tercüman aracılığıyla gerçekleştirildi. Tercüman ile yapılan görüşmelerde bazı kelimelerin arapça karşılığının olmaması, tercümanın sorulara veya cevaplara zaman zaman kendi yorumunu katması ve bu nedenle katılımcılara aynı soruların zaman zaman tekrar sorulması ve tercümenin tekrar istenmesi gibi güçlüklerle karşılaşıldı.

4.4. Verilerin Çözümlenmesi ve Analizi

Niteliksel analiz, veri oluşturma süreci ile birlikte örülen bir süreçtir (Kümbetoğlu, 2019, s. 152). Bu nedenle görüşmelerde elde edilen ses kayıtlarının çözümlenmesi her bir görüşme sonrasında görüşmenin olduğu gün yapıldı. Son görüşmelere yaklaşıldığında veri analizi de başlamış ve temalar kendini göstermeye başlamıştı.

Nitel veri analizinde veri grubunun öncelikle kategorilere indirgenmesi gerekmektedir. Bu analitik kategorilerin oluşturulması işlemi kodlama olarak

tanımlanmaktadır. Her bir kod bir grup kelimeyi sınılandırmak için uygulanan sembollerdir (Kümbetoğlu, 2019, s. 155). Görüşmeler tamamlandıktan sonra veri analizi sürecinde transkripsiyonlar defalarca okunup manuel şekilde kodlama işlemi yapıldı. Elde edilen kodlardan kategori ve ana kategori veya tema olarak tanımlanan ana başlıklara ulaşıldı.

Nitel içerik çözümlemenin yaklaşım noktası, bu sistematik tekniğin avantajlarını sayılaştırmadan kullanmaktır (Mayring, 2011, s. 117). Bu çözümleme ile elde edilen veriler analiz konusu çerçevesinde sistematik bir şekilde yorumlanmış ve araştırmanın dördüncü bölümünde sunulmuştur.

4.5. Sultanbeyli

Göç konusu kendisi ve ortaya çıkardığı olguların yapısı itibariyle dinamik bir alandır. Bu nedenle çok boyutlu inceleme ve değerlendirmeye muhtaçtır. Bir ülkeden gelen insanlarla başka bir ülkenin yerel insanlarının ortak bir mekanda buluşması ve mekanı paylaşması kültürel bir zenginlik olarak tanımlanabileceği gibi aynı zamanda toplumsal yaşamda bir gerilim de yaratmaktadır. Çünkü mülteci ile yerel halk arasında olan karşılıklı ilişki hem çevreden, mekânsal kodlardan etkilenirken aynı zamanda çevreyi de etkilemektedir. Bu nedenle misafir söyleminin zemin hazırladığı ötekileştirmeyi, Suriyeli mülteciler ile yerel insanların ilişkilerini, gerilim sebeplerini araştırmayı ve anlamayı amaçlayan bu tez çalışmasında Sultanbeyli'nin yerel kodlarını ve sosyoekonomik durumunu ortaya koyma önemi doğmuştur.

50'li yıllarda Sultanbeyli köyü olarak bilinen ve 1985-1987 yılları arasında hızlı bir yapılaşma ile belediyeleşmesi kararı alınan İstanbul'un Sultanbeyli ilçesinin göç alma deneyimi çok eskilere dayanmaktadır. İç göçün hız kazandığı 50'li yıllar sonrasında şehir merkezine uzaklığı ve yaşamın daha ucuz olması tek bir sınıfsal kesimin bölgeye yerleşmesine sebep olmuştur. Sultanbeyli 90'lı yıllarda aldığı iç göç ile birlikte ani bir nüfus artışı yaşamıştır. Köylerden kente yönelen iç göçler Sultanbeyli nüfusunda artış ile birlikte çarpık yapılaşma ve gecekondulaşmayı da beraberinde getirmiştir. Sultanbeyli'nin iç göç ile birlikte toplumsal yapısı da değişime uğramıştır. Günümüzde de muhafazakar yaşamın ve hemşehrilik ağının güçlü olduğu bir semt

olarak bilinmektedir. Işık ve Pınarcıoğlu Sultanbeyli'de 1998 yılında yaptıkları alan araştırmasında Sultanbeyli'nin hikayesininin iki yönlü geliştiğine dikkat çekmektedir: ilk gelenlerin sonradan gelenler üzerinden zenginleşme çabası ve bölgenin İslami bir cemaate bürünmesi.

> Nöbetleşe yoksulluk sürecinin özünü oluşturan ilk öykü, arazi dolaşım döngülerinin farklı getirileri temelinde bazı grupların diğerlerinin sırtından zenginleşmesinin öyküsüdür. Bu öykünün kahramanları, arazi işgal sürecine ilk katılanlar ve arazilerini küçülterek son işgalcilerin eline geçmesine aracılık eden kesimlerdir. Bu, tam bir eşitsiz zenginleşme öyküsüdür. Sultanbeyli'deki ikinci öykü, birincisi ile yakın ilişki içinde ve himayecilik ilişkileri sayesinde gerçekleşen bir cemaat kurma öyküsüdür. Bu da birincisi gibi eşitsizlik temelinde yükselen bir öyküdür. Arsa edinme süreci ile oluşan refah, en çok İslami cemaat içinde olmuş ve bu kesim Sultanbeyli politikasına hakim olmuştur (Işık ve M. Pınarcıoğlu, 2001, s.260).

Bu arkaplanda 2000'li yıllara gelen Sultanbeyli 1990'larda sırasıyla Refah Partisi ve Fazilet Partisi belediyesi ile yönetilirken 2004 yılından itibaren AKP yönetimindedir.

2011 yılında Suriyeli mültecilerin Türkiye'ye yönelmesi ile birlikte Türkiye'nin birçok ilinde olduğu gibi kent mültecileri Sultanbeyli'ye de yönelmiş ve Sultanbeyli ilçesi Anadolu yakasının en çok Suriyeli mülteci nüfusuna sahip ilçesi olmuştur. TÜİK verilerine göre 336.021[25] nüfuslu Sultanbeyli'de 29.183[26] Suriyeli mülteci yaşamaktadır. Suriyeli mültecilerin 2012 yılı itibariyle Sultanbeyli'ye yönelmeleri sonrasında yerel halkın Suriyeli mültecileri kabullenmeleri dini benzerlik nedeniyle zor olmamıştır. Ancak 2014 yılında Suriye'de iç savaşın şiddetinin artmasıyla birlikte Türkiye'ye göç sayılarında ciddi bir artış yaşanmıştır. Sultanbeyli'deki Suriyeli mülteci nüfusunun artışı da yine bu dönemde yaşanmıştır (Kaya, 2020, s.58). Bu durum Sultanbeyli yerel yönetimini harekete geçirmiş ve Sultanbeyli Belediyesi öncülüğünde 2014 yılında Mülteciler ve Sığınmacılar Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği (Mülteciler Derneği) kurulmuştur. Sultanbeyli Belediyesi bir dernek ve toplum merkezi kurmuş; ulusal ve uluslararsı fonlar aracılığıyla Suriyeli mültecilere yönelik projeler geliştirmeye başlamıştır. Dernek, Suriyeli mültecilere yönelik sosyal hizmetler, koruma,

[25] https://www.sultanbeyli.istanbul/cografi-durum-ve-nufus/ 29.11.2020.
[26] https://multeciler.org.tr/sukom-2020-ocak-ayi-istatistikleri/ 29.11.2020.

psikolojik danışmanlık, fizyoterapi gibi hizmetler sağlayarak; sosyal uyum projeleri kapsamında Türkçe dil eğitimi ve çeşitli mesleki eğitimler vermektedir (Ayhan, 2020, s.59).

Sultanbeyli'nin muhafazakar yapısı, Sultanbeyli Belediyesi ve Mülteciler Derneği'nin çalışmaları nedeniyle gündelik hayatta Suriyeli mülteciler ile yerel halk arasındaki çatışmanın görece daha az olacağı ve Suriyeli mültecilerin Sultanbeyli'deki yaşamdan görece daha memnun olmaları beklentisi ile alan araştırmasının Sultanbeyli ilçesinde yapılmasına karar verilmiştir. Yapılan alan araştırmasında Suriyeli mülteciler ile yapılan görüşmelerde ortaya çıkan sonuçlara göre mültecilerin yerleşim yeri olarak Sultanbeyli'yi tercih etmelerinde hemşerilik, akrabalık bağları, sınıfsal ve dini etkenler belirleyici olmuştur. Ancak, Sultanbeyli'de yerel yönetimin, Mülteciler Derneği'nin çalışmalarına ve muhafazakar yaşama rağmen Suriyeli mültecilerin bu bölgede de ayrımcılağa uğradıkları ve dışlayıcı söylemle karşı karşıya kaldıkları görülmüştür. Bu etkenler bir sonraki bölümde ayrıntılı bir şekilde ortaya konulacak olup mültecilerin mekan seçimindeki belirleyici faktörlerin Sultanbeyli'nin sosyoekonomik ve sınıfsal özellikleriyle uyuştuğunu söylemek mümkündür.

BÖLÜM 5. BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde araştırmanın bulguları üç ana başlık altında ele alınmıştır. İlk başlıkta, Türkiye'nin Suriyeli mülteci politikalarının yerel halka yansımaları; ikinci başlıkta misafirperverliğin perde arkasında yükselen etnik-kültürel hiyerarşinin inşası ve üçüncü başlıkta Suriyeli mültecilerin temel hizmetlere erişimde yaşadıkları sorunlara yer verilirken, bulgular ve bulgulara dair yorumlar bu üç başlık altında bir arada sunulmuştur.

5.1. Türkiye'nin Suriyeli Mülteci Politikasının Yerel Halka Yansımaları

5.1.1. Poltikasız Bir Göç Politikası: "İnsan Hakları Bunun Neresinde?"

Türkiye Suriyeli halkın ülkeye sığınması karşısında her ne kadar açık kapı politikası uygulasa da bu uygulama, Suriyeli mültecileri belirlenmiş bir politikadan uzak ve anlık uygulamalarla yürütülen göç politikasının neden olduğu problemli bir alana sürüklemiştir. Araştırma kapsamında görüşülen yerel halktan kişiler Türkiye'de göçün siyasallaştırıldığını düşünmektedirler. Türkiye'nin açık kapı politikasının hazırlıksız bir şekilde yürütüldüğü için Suriyeli mültecileri Türkiye'ye almasını bir politikasızlık örneği olarak gören Meral, yaşanan sosyal ve ekonomik alandaki sorunların nedeninin de aynı politikasızlık olduğunu düşünmektedir:

> *İnsan hakları çerçevesinde baktığınızda doğru bir karar ama altyapısı oluşturulmadan, belli bir politika güdülmeden… Yani bir politika da yoktu aslında ve bence halen de yok. Bu süreç böyle bir ortamda başladığı için hem o insanlar açısından hem de burada yaşayan yerel halk açısından büyük sıkıntılara sebebiyet verdi, hak kayıpları oldu. İnsan hakları bunun neresinde? Bunun getirdiği sosyal krizleri hem ekonomik hem de sosyal anlamda çok yaşadığımızı düşünüyorum açıkçası. (Meral, 35, yerel, öğretmen)*

Türkiye'nin Suriyeli mülteci polikası nedeniyle ortaya çıkan sorunlara dikkat çeken Ali, Türkiye'nin göçü siyasallaştırdığını ve göç politikasının insan hakları perspektifinden uzak olduğunu şu şekilde anlatmaktadır:

Yani sonuçta bir savaştan dolayı yerini yurdunu bırakıp göç etmek zorunda kalan insanlar vardı. Onlara bir şekilde el uzatılması gerekiyordu ama bunu siyasi rant malzemesi olarak kullanmanın dışında insani olarak yaklaşmak gerekiyor. Sonuçta, biz ülke olarak insanları aldığımız zaman yapmamız gereken işte sadece, ben kişisel olarak on bin, beş bin, beş milyon mülteci aldım, değil. Bu insanlara insanca yaşama standartlarını vermek olmalıydı amaç. Sonuçta buraya gelen insanlar bile isteyerek ülkelerini bırakıp gelmediler. Ve eğer kapıları açtıysak üzerimizde şöyle bir sorumluluk olması gerekiyordu bu insanlara asgari düzeyde de olsa insanca yaşam standartlarını sağlamamız gerekiyordu… Yani belki de Avrupa Birliği'ne karşı bir koz olarak, üzerinde kullanma amaçlı alındı bu insanlar… Bu beraberinde tabii içine geldiği toplumla entegre olamama gibi bir sorun yaratıyor (Ali, 46, yerel, öğretmen).

Hayatının hatasını yaptığını düşünüyorum Türkiye'nin. Kendi halkına o kadar yatırım yapmak yerine sırf rant için Suriyelileri aldı. Ülkeyi iyice Araplaştırdı. Saçma sapan gelişigüzel uygulamalarla ne yaptı? Aldı, yerleştirdi. Niye? Oy çoğaltmak için kendine. Kendi adamlarını aldı hep zaten. (Rıfat, 21, yerel, işsiz)

Türkiye'nin Suriyeli mültecileri kabul edişini siyasal bir hamle olarak yorumlayan Emine de, Türkiye'nin göçü siyasallaştırdığına vurgu yapmaktadır:

Yani ben Türkiye'nin politik olarak Suriyelileri aldığını düşünüyorum. Devletin Avrupa'ya karşı bir şantaj aracı olarak kullandığını düşünüyorum Suriyelileri. Bak siz şunu yapmazsanız biz Suriyelileri göndeririz. Her fırsatta mesela Suriyelileri göndeririz diye Avrupa'yı tehdit ediyor Türkiye. (Emine, 28, yerel, öğretmen)

Katılımcıların Türkiye'nin Suriyeli mülteci politikasına dair yaptıkları değerlendirmeler, Türkiye'nin konuya insan hakkı olan sığınma hakkının korunması kaygısıyla değil uluslararası arenada syasete alet edildikleri noktasında yoğunlaşmaktadır. Araştırmada Türkiye'nin siyasi bir hamle olarak Suriyeli mültecilere sınırları açtığına dair bulgular konunun insani yardım noktasından uzaklaştığı ve mültecilerin siyasi bir enstrüman olarak kullanıldığı (Erdoğan, 2018) değerlendirmeleri ile örtüşmektedir. Türkiye'nin bu bakış açısı Suriyeli mültecilerin insansal olanaklarının korunmasını zorlaştırmakta ve hatta tehlikeye düşürmektedir.

5.1.2. Politik Dışlama: "*Misafirlik de Bir Yere Kadar*"

Türkiye'de topluma eklemlenmeye çalışan Suriyeli mülteciler için dile getirilen misafir söylemi, farklılıklarla yaşama konusunda başarılı deneyimleri olmayan, "biz ve onlar", "biz ve diğerleri" ayrımını siyaseten ve sosyolojik olarak benimseyen Türkiyeli yerel halkın Suriyeli mültecileri zihninde "benden olmayan", "yabancı", "gitmesi

gereken" şeklinde kodlamasına zemin hazırlamıştır. 2012 yılında yapılan Barem Research ve WIN/Gallup International Association'ın "Göçmenliğe Destek Endeksi" araştırmasında Türkiye'deki yerel halkın Suriyeli mültecileri nasıl karşılayacağına dair bazı ipuçları bulunmuştur. Araştırmaya göre, Türkiye'deki insanların yüzde %61'i yabancı göçmenleri ülkesinde istememektedir. Türkiye'de göçmenliğe olumlu bakan insanların oranı ise %15'tir (BİA Haber Ajansı, 2012).[27] Bu oranlar yerel halkın mülteciyi algılayış biçiminin olumsuz yönde olduğunu gösterirken sosyal yaşamdaki gerilimin arttığını göstermektedir.

Türkiye'nin Suriyeli mültecileri ensar-muhacir referansıyla ve "kardeş" nitelemesiyle misafir etmelerinin sonrasında kalış sürelerinin uzadığı görülmüştür. Başlayan "kalıcılık" tartışmalarına paralel olarak Türkiye'nin "misafir" söylemini aşırı vurgulaması yerel halkın "misafirperlik" anlayışında kırılmalara yol açmıştır. Erdoğan'a göre başta yerel halk Suriyeli mülteciler ile ensar-muhacir gibi referanslarla bir dayanışma gösterseler de sürecin acil müdahaleden çıkıp uyuma evrilmesi, Suriyeli mültecilerin kalış sürelerinin uzaması ve nüfuslarının artmasıyla kültürel-dini bağlar etkisini yitirmeye, hatta bilinçli bir ötekileştirme görülmeye başlamıştır. Uzun vadede ortak yaşam konusunda istekli görünmeyen yerel halk için sayısal büyüklükler ve kapasitenin dolması, kültürel ve dini ortaklıklardan daha belirleyici olmuş, "misafirlik" süresini aşan süreler yerel halkı tedirgin etmeye başlamıştır (Erdoğan, 2020, s. 202-203).

Muhafazakar bir yerleşim yeri olan Sultanbeyli halkı başta ensar-muhacir politikasına yakınlık duysa da, kalıcılığı gözlemeleriyle birlikte Suriyeli mültecilerle ilgili düşüncelerinde kırılmalar olmuştur:

> *Her geleni alırsan böyle olacağı budur. Hadi aldın biraz, dediler misafirimizdir, din kardeşlerimizdir. Eee nasıl misafir bu? Kim kime on yıl misafir olur? Misafirlik de bir yere kadar. Süresi vardır. Artık bu misafirlik değildir abla. Artık her şeyimize ortaklar. Böyle misafir mi olur? (*Kadir, *26, yerel, işçi)*

> *…o zamanlar bir ensar, muhacir politikası olduğunu, o insanların gerçekten çok zor durumda olduğu ve bir şekilde kucak açmamız gerektiği düşüncesindeydim.*

[27]https://m.bianet.org/bianet/goc/142902-turkiye-de-gocmenlere-bakis-olumsuz14.11.2019. (Araştırmanın kendisine ulaşılamadı)

Bunu da misafirlerimiz, kardeşlerimiz adı altında yaptılar tabii. O zaman bunun bir gereklilik olduğunu düşünüyordum ben de. Evet. Fakat şimdi, tabii, düşüncelerim değişiyor, değişti de… İç içe yaşamak ne demek bilmiyorduk çünkü zaten gidecekler gözüyle bakılıyordu ya hani? Çok da nasıl olacağına takılmıyorsun. Bir de biz bölgesel olarak Suriye sınırına uzak bir bölgedeyiz, İstanbul'dayız. Ama içimize geldikten sonra, etkilerini görmeye başladıktan sonra, e baktık gitmiyorlar da bayağı yerleşiyorlar, düşüncelerim değişti açıkçası. (Emine, 28, yerel, öğretmen)

Biz millet olarak savaşın bu kadar uzun süreceğini tahmin etmiyorduk diye düşünüyorum. Birkaç seneye biter, onlar da ülkelerine geri döner, bu konu burada kapanır diye düşünüyorduk… Ama savaş beklenenden daha uzun sürdü. Esad hala duruyor. Esad'ı sevmiyorlar… Şimdi çoğu insanın Esad'a güvenip geri gidebileceğini düşünmüyorum ben. (Onur, 23, yerel, işsiz)

Türkiye'nin kalıcılık beklentisi olmamasının yanısıra Suriyeli mültecilere yasal bir statü tanımlamak yerine misafir söyleminde bulunmasını uluslararası siyasette sorumluluktan kaçınma ve politik, bilinçli bir tercih olduğunu söylemek de mümkündür:

Aslında başlangıçta misafir denmesinin temel sebebi siyasal iktidarımızın Suriye ile ilişkisinde bir taraf olmasıydı. Gelen herkes Baas rejiminden kaçıyor. Biz daha demokratik bir ülkeyiz ve bunlara sahip çıkıyoruz anlayışı vardı. Ve bence şey hesapları da vardı, bunlar bir süre sonra giderler veya bir süre sonra Avrupa'ya giderler gibi bir anlayış da vardı ama. Türkiye'nin Ortadoğu ile Avrupa arasında bir kapı olmasından da kaynaklanıyor. Önce şey görüldü, biz bunları Avrupa'ya karşı koz olarak kullanabiliriz anlayışı çünkü bunu iktidardan çok sık duyuyoruz. En ufak şeyde bak kapıları açarız, aslında buydu. Bizde biraz daha siyasal rant amaçlı kullanıldığımızdan dolayı yeri geldiğinde kardeşlerimiz oluyor, yeri geldiğinde ekmeğimize göz koyanlar oluyor. Bu da buradaki insanların ciddi anlamda kinlenmesine yol açıyor diye düşünüyorum (Ali, 46, yerel, öğretmen)

Gitmesi beklenirken topluma entegre olmaya çalışan Suriyeli mültecilerin görünürlüğü arttıkça, temel hizmetlerden yararlanmaya başladıkça yaşanan sosyal, ekonomik ve kültürel sorunlarda Suriyeli mülteciler günah keçisi olarak görülmeye başlanmıştır:

Biz millet olarak bu kadar problemin çıkabileceğini de düşünmedik. Bu kadar ayrıcalık da verince, ayrıcalık değil de bizlerle bazı konularda eşit haklar tanınınca diyeyim, belki milletimizde bu ilk başta iyi, güzel, hoş… Ama şimdi mesela hastanede sıra beklerken Suriyeliyi de görmesi, Suriyeli olmasaydı, gelmeseydi ülkemize şu an bak bir beş dakika önce işimi halledecektim düşüncesi gittikçe insanlarda artmaya başladı. Ekonomik olarak da gençlerin kaçak yollarla ucuza çalıştırılması vesaire… İşverene kalsa hala gitmesinler ama ekonomiyi nasıl etkilediğini gördük. Şimdi şöyle bir şey de var Birleşmiş

Milletler olsun, Avrupa olsun biz gerekli para yardımını alamayınca bu Türkiye'nin kasasından çıkıyor. Ülkenin kasasından çıkınca kime yansıyor? Halka yansıyor. Bu paraları da biz ödüyoruz sonuçta. Bizim vergilerimizle yapılıyor bu yardımlar. Halk olarak da artık demek ki sabredemiyoruz. Biraz bardak doldu diye düşünüyorum. Artık misafir algısından daha çok gitmeyecekler, ülkeye çöktüler algısı daha çok. (Onur, 23, yerel, işsiz)

Bu insanları aldığınız zaman, başta misafir olarak aldınız veya topluma öyle lanse edildi. Toplum şunu bekler, sonuçta misafirler kalıcı değildir. Gittiler mi? Gitmediler. Siz misafiri kalıcılaştırdığınız zaman artık o misafir değil evin sahibidir. Dolayısıyla evin sahibi olabilmesi için de eve bir katkı sunması gerekiyor… Çünkü artık onlar misafir değil. Çünkü siz artık beş yıl, altı yıl, on yıl bir yerde yaşıyorsanız… (Ali, 46, yerel, öğretmen)

Suriyeli mültecilerin gitmelerini bekleyen yerel halkın kalıcılığı gözlemlemesi misafirperverlik tutumlarında değişiklik yaratmıştır. Bu değişiklik tamamen misafir söyleminin yarattığı Suriyeli mültecilerin bir gün ülkelerine döneceği algısının yaratılması sonucudur. Yerel halktaki bu değişikliğin farkında olan Suriyeli mülteciler ilk geldikleri zaman yerel halkın tavrının şimdikinden daha ılımlı olduğuna dikkat çekmektedir. Essa yaşanan bu değişimin ve Suriyeli mültecilerin istenmeyen misafire dönüşmesinin Türkiye'nin Suriyeli mülteci politikasından ve yasal statüsüzlükten kaynaklandığını savunmaktadır:

Biz ilk geldiğimizde, dolaştığımız her yerde… Her yerde değil de mesela kalabalık yerlerde, Sultanahmet'te falan. Gördükleri zaman bizi "Şam Şerif, Şam Şerif" diye bağırıyorlardı. Ne demek olduğunu bilmiyorum. Ama iyi bir şey olduğunu biliyorum. Çok sevecen bir tavırla söylüyorlardı. Sonra herhalde biraz daha kalınca, kalıcı olduğumuzu anladılar. … Ama genellikle, yani çoğunlukla Suriyelilere bakış kötüye gidiyor… Hani, bir strateji yanlışlığından da böyle oldu. Suriyelileri kötüledi bu durum. İlk geldiğimizde bizim… Nasıl desem? Misafir gibi değil yani bir hükümet biraz daha yasal olarak da tanısaydı, geleceğe doğru yön verseydi… Nasıl deniyordu? Uzun bakışlı mı? (Duraksıyor) Heh, uzun soluklu bir politika gerekiyordu… Burada ilk başta bir sistem oluşturmadan herkesi almışlar. Sanki birkaç gün kalıp gideceklermiş gibi. Sonra kalıcı olduklarında durum karıştı. Ne Suriyeliler yaşayabiliyor ne de Türkler yaşayabiliyor şimdi. (Essa, 23, mülteci, işsiz)

Katılımcıların misafir söylemine dair yaptıkları değerlendirmeler misafirliğin Suriyeli mültecilerin hayatlarını zorlaştıran bir söylem olduğunu (Özden, 2018, s. 107-108) göstermektedir. Misafir söylemi, insan hakkı olan sığınma hakkını "ev sahibinin iyi niyetine ve vicdanına" (Erdoğan, 2018, s. 61) bırakmıştır. Katılımcıların "Misafirlik de bir yere kadar.", "beş, altı, yedi yıl bir yerde yaşıyorsanız artık misafir değilsinizdir,

eve katkı sunmanız gerekir." gibi ifadeleri Tolay'ın misafirperverlikten uzak bir had bildirme olarak tanımladığı olumuz-negatif anlamlı misafir kavramı (Tolay, 2011, s. 205) ile örtüşmektedir. Erdoğan'ın 2017 ve 2019 yıllarında yayınlanan Suriyeliler Barometresi araştırmalarında da yerel halkın Suriyeli mültecileri algılama şekillerinin değiştiği gözlemlenmiştir. Suriyeliler Barometresi 2019 Araştırması'na göre 2017 yılında yerel halk Suriyeli mültecileri savaştan kaçan mağdur insanlar şeklinde tanımlarken; günümüzde tehdit olarak görmekte ve ötekileştirme ön plana çıkmaktadır. (Erdoğan, 2020, s. 54).

5.2. Misafirperverliğin Perde Arkası: Etnik-Kültürel Hiyerarşinin İnşası

Misafir söylemi "biz"i vurgulayarak yeni gelen üzerinde bir güç gösterisini çağrıştırması nedeniyle yerel toplumun ev sahipliği ile mültecilerin misafirliği arasında hiyerarşik bir ilişkinin temellerini atmıştır. Mekanı paylaşan Suriyeli mülteciler ve yerel halkın kültürlerinin karşılaşmasında yerelin de kendi toplumsal belleği halihazırda beklemektedir. Güngör'e göre "biz" ve "onlar"ın farklı kolektif bellekleri, "benzerlik" üzerine inşa edilen "biz"i güçlendirirken ötekinin tesisine de temel oluşturur (Güngör, 2018, s. 24-25). Çünkü "yerel" sadece mekansal değil mekansal ve toplumsal olanın karışımıdır. "Yerel", aynı yeri paylaşanların birbirleriyle bağlılık ilişkisi içerisinde olunması demek olduğu gibi aynı zamanda paylaştıkları yerle bir sahiplik ilişkisi kurulması demektir (Erder, 1997, s. 29). Diğer yandan yeni yere gelen mülteciler beraberinde yaşam biçimlerini, kültürlerini, dillerini, adetlerini, gelenek ve göreneklerini getirmektedirler. Çoğunlukla mültecilerin kültürel farklılıklarını sürdürme gayretleri sosyal uyumu engelleyen bir öge olarak görülmekte ve Türkiye'de mültecilerin maruz kaldığı ötekileştirme, ayrımcılık deneyimlerinin motivasyon kaynağının ırktan çok kültürel farklılıklar olduğu söylenmektedir (Güngör, 2018, s. 62). Bourse'a göre göçler sonrasında farklı kültürlerin karşılaşmasıyla oluşan gerilimlerde yaşanan ırkçılık ve ötekileştirmenin temel motivasyon kaynağı kültür ve ulusal kimlik olmuştur:

> Çağdaş yeni-ırkçı söylemde, uzlaşmaz ya da eşitsiz olarak ilan edilen şey artık ırklar değil; adetler, inançlar ve uygarlıklardır. Sözü edilen şey, kültürler

> çatışmasıdır ve reddedilen şey, siyah ya da sarı insan değil; mutfaklar, kokular, ibadetler, sesler, kısacası ötekilerin alışkanlıklarıdır (Bourse, 2009, s. 25).

Bourse'un dediği gibi Sultanbeyli'deki Suriyeli mültecilerin maruz kaldığı ötekileştirme de tüm kültürel alışkanlıkları, yaşam tarzları gündelik hayatta, komşuluk ilişkilerinde ve kamusal alanda yaşanan karşılaşmalarda kategoriler, stereotipler, söylemsel dışlama ve dışlayıcı dedikodular şeklinde açığa çıkmaktadır. Bu ötekileştirme söylemsel olarak açığa çıkarken "Suriyeli" kalıbıyla dillendirildiği için kültürel bir dışlama aynı zamanda etnik bir dışlamayı da kapsamaktadır.

Söylemsel olarak gün yüzüne çıkan dışlama yerel insanlar ile Suriyeli mültecilerin gündelik hayatta kurduğu komşuluk ilişkilerinde de kendini göstermektedir. Araştırma bulguları arasında çoğunlukla kültüre dayalı dışlama gözlemlenmiş ve komşuluk ilişkilerinin daha çok mültecilerin kendi arasında ve yerel insanların da kendi arasında devam ettirildiği bulgusu elde edilmiştir. Komşuluk ilişkilerinde dilin problem yarattığını söyleyen Onur genel olarak Suriyeli mültecilerle kendi aralarında kültürel farklılıklar olduğunu söylerken yemek ve giyimin farklılığına dikkat çekmektedir:

> *Mesela bir şey evlerinde eksik olduğunda geliyorlar, istiyorlar. Bazen Türkçesini bilmiyor, annem de eğitim durumu o kadar iyi değil, Arapçası vesaire de olmadığı için, zar zor da olsa anlaşıyorlar. Bir şekilde işaret diliyle gerek olsun. Bazen işte altta tamirat işleri falan oluyor. Babam birkaç kere yardım etti onlara, evlerine vesaire tamirata gitmişliği vardır. Çok ileri derecede olmasa da yine bir komşuluk ilişkimiz var tabii ki. Ama çok farklıyız gibi geliyor sanki bana. Gerek giyimleri olsun, gerek yemek yeme sitillerimiz olsun, gerek… Yemek kokularından bile anlayabiliyorum yani. (Onur, 23, yerel, işsiz)*

Yerel halk ile Suriyeli mülteciler arasında kültürel bir mesafe olduğu ortaya çıkmaktadır. Erdoğan'a göre siyaset dilinde ensar, din kardeşliği, ortak geçmiş gibi vurgular var olsa da gündelik yaşamda bunun karşılığının her geçen gün daha da azaldığı görülmektedir. Suriyeliler Barometresi 2019 Araştırması'na göre yerel halkın %81,9'u Suriyeli mülteciler ile aralarına kültürel bir mesafe örerek Suriyeli mültecilerin kültürel açıdan kendilerine hiç benzemediklerini düşünmektedir (Erdoğan, 2020, s. 61). Kültürel mesafe yıllar geçtikçe artarak bu orana ulaşmıştır. Yerel halk Suriyeli mülteciler Türkiye'ye geldiklerinden beri kültürel benzerliğe karşı çıkmaktadırlar. Bu Erdoğan'ın Suriyeliler Barometleri Araştırmaları'nda da ön plana çıkan bulgular

arasında olmuştur. %70,6 (2014, s.39), %80,2 (2017, s.122) ve %81,9 (2020, s.61) gibi artan oranlarla yerel halk yıllar içinde Suriyeli mültecilerle aralarındaki kültürel benzerliği daha çok itiraz etmeye başlamıştır.

Yerel katılımcılar arasında Suriyeli mültecilerle komşuluk ilişkilerinin olmadığını söyleyenlerin çoğunluğu oluşturduğunu söylemek mümkün. Araştırmaya katılanların aktarımlarında komşuluk ilişkilerinde sorunun tek başına dil olmadığı ortaya çıkmıştır. Emine öğretmen Arapça bilmesine rağmen Suriyeli mülteci komşularıyla görüşmemektedir. Komşularının savaştan çıkıp geldikleri için gündelik hayatın getirdiği gündelik işlerden uzak durmaları gerektiğini düşünmektedir. Suriyeli mülteci kadınlar ile yaptıkları sohbetlerde dizi, film, kişisel bakım hakkında konuşmalarını önyargı ile karşılamaktadır:

> *Daha öncesinde bizim binamızda bir aile vardı. Çok fazla görüşmüyorduk. Her zaman bir mesafe vardı aramızda. Görüştüğümüzde de zaten aynı frekanstan konuşamadığımız için, ben Arapça bilmeme rağmen, Arapça konuşmama rağmen, konuştuğumuz zaman fikir uyuşmazlığı, konuşulan konuların bir ortaklık içermemesi sebebiyle çok fazla muhatap olmuyordum. Mesela bahsettiğim zevk ve sefaya düşkünlük burada devreye giriyor. Ortak bir konu bulamıyorsun. O kuaförden bahsediyor, saç boyasından, makyajdan, dizi ünlülerinden falan bahsediyor. Savaştan çıkan o mu yoksa sen mi ondan daha çok etkilenmişsin orası muamma yani. (Emine, 28, yerel, öğretmen)*

Asıl sorunun aynı dili konuşmamak olmadığını yerel katılımcı Kadir ise ortak bir kültürel bilince sahip olmamakla gerekçelendiriyor:

> *Yok, abla neyiyle görüşeceğim, dilimizi bilmezler, biz onların dilini bilmeyiz. Ne konuşacağız ki? Hadi onlar öğrendi Türkçe, Türkçe konuşuyorlar. Ne konuşacaksın? Ne ortak yanın var? Hiç. Hayır ne konuşacaksın yani? Ortak bir şeyin yok anladın mı? Bir buradaki komşunla gelirsin, gidersin çay içersin, işte sohbet edersin iş hakkında olsun, gündem hakkında olsun… Bunlarla ne konuşacaksın? (Kadir, 26, yerel, işçi)*

Suriyeli mültecilerin genellikle kendi aralarında sosyal ilişkiler kurduklarını söyleyen yerli katılımcılara göre, bu sosyal mesafenin sebebi Suriyeli halkın kapalı bir halk oldukları için kendi aralarında sosyalleşmesidir. Erdoğan'a göre Suriyeli mültecilerin kendi içlerine kapanmaları yerel halk ile olan sosyal ilişkinin giderek azalmasından kaynaklanmaktadır. Sosyal ilişkinin giderek artması beklenirken,

Suriyeliler Barometresi 2019 Araştırması'na göre yerel halk ve Suriyeli mülteciler arasındaki iletişim giderek azalmaktadır (Erdoğan, 2020, s. 64).

Yerel katılımcılardan kendilerini dindar olarak tanımlayan Emine ve Meral Suriyeli mülteci kadınların çok fazla görünür olmadığını, dışarıya kapalı olduklarını anlatırken kendilerinden daha muhafazakar olduklarına dair gözlemlerini şu şekilde anlatıyorlar:

> *Bizim binamızda Suriyeli yok fakat hemen aşağıda üç katlı bina var, orada mesela ailece Suriyeliler oturuyor… Şu anda mesela onlar balkonlarına dahi perde çekmiş durumdalar. Kadınlar kesinlikle dışarı çıkmıyor. Erkek çıkıp çamaşır asıyor mesela dışarı. Veya işte halı çırpılacaksa erkek çıkıp halıyı çırpıyor. Dışarıda olan bir iş varsa hep erkek ama içeride olan, içerde de kadın sürekli. Ama biz mesela kadınla hiç muhatap olamıyoruz, kadını göremiyoruz. Görmemiz için kapısına gitmemiz gerekiyor. (Emine, 28, yerel, öğretmen)*

> *…genelde bayanları çok kapalı. Zaten hiçbir şekilde şey yapmıyorlar, kimseyle konuşmuyorlar, gidip gelmiyorlar. Yani tamamen kapalılar dışarı dönük olarak. O yüzden gidip gelme gibi komşuluk ilişkisi söz konusu değil açıkçası. Kendi aralarında tamamen iletişimdeler. Yine Suriye'den gelen kişilerle gidip gelme ya da konuşma gibi iletişime geçiyorlar. (Meral, 35, yerel, öğretmen)*

Suriyeli mülteci katılımcılar da "Suriyeli" yargısıyla karşılaşmalarına ve dışlanmalarına neden olan kültürel farklılıkların olduğunu; bazı katılımcılar ise bu farklılıklara karşı zamanla bazı stratejiler geliştirdiklerini anlatmaktadırlar. Suriyeli mülteciler ve yerel katılımcılar arasında en çok kültürel farklılık konusu giyim ve yemekler olurken; en çok ortak bulunan nokta din birliği olmuştur. Ancak din birliği Suriyeli mültecilerin kültürel farklılıklardan dolayı ayrımcı söyleme maruz kalmalarına engel olmamıştır.

Sadece ev kirasını verdiği zaman Türkiyeli biriyle konuştuğunu o kişinin de zaten ev sahibi olduğunu olduğunu söyleyen Amine "Bizle Türklerin arasında çok fazla iletişim yok." diyerek Türkiyelilerle Suriyeli mültecilerin farklı olduğundan ve en çok da giyimdeki farklılıktan dolayı bir önyargı olduğundan bahsetmektedir:

> *Bizle Türklerin arasında çok fazla iletişim yok. Yani iletişimimiz sadece ev kirasını verirken, selam, merhaba sadece. Ama tanıdığımız insanların yanına akrabalarımızın yanına gidip geliriz. Çok önyargı var bizim mahallede. Pek istemezler zaten Suriyelileri. Farklıyız biz onlardan neticede. Giyimde mesela biz farklıyız, onlar farklı. Biz kapanırız dini olarak mesela, şer'i kurallara uygun*

olarak. Mesela abaya giyeriz. Kendileri pantolon t-shirt falan giyerler ama bizde yok. (Amine, 19, mülteci, ev hanımı)

Türkiyeli yerel halk ile Suriyeli halkın Ortadoğu'lu olmasından dolayı bir din ortaklığı yaşadığını ve iki grubun da dini yakınlık içerisinde olduğunu düşünen Essa ise giyim konusunda yaşadığı fiziksel bir müdahalenin tek nedeninin "Suriyeli" olmak olduğunu şöyle anlatıyor:

Burada mahallede bir kadın vardı. Bizi hiç istemiyordu. Siz gidin buradan falan diyordu. Ne biçim giyiniyorsunuz, kıyafetiniz neden böyle, diyordu işte Suriyeliyiz diye. Bu kadın bir gün öyle derken annemi itmişti. Onun derdini hiç anlayamadım mesela. (Essa, 23, mülteci, işsiz)

Suriyeli mülteciler Essa'nın anlattığı gibi görünüşlerinden anlaşılan "Suriyeli" olma ve ona göre muamele görme durumundan kaçınmak için bazı stratejiler uygulayarak görünüşlerinde değişimler yapmaktadırlar. Katılımcılardan yirmi dört yaşındaki Shadan Türkiye'ye geldikten sonra giyiminin değişmesi gerektiği hissettiğini düşünerek eşarp bağlama modelini değiştirirken, yirmi yaşındaki Mahmud Türkiyeliler gibi giyinerek "Suriyeli" damgası yemekten kurtulmaya çalıştığını anlatmaktadır:

Mesela şöyle hissediyorsun; Türkler gibi giyinmediysen… Mesela Suriye'den ilk geldiğimizde Türkler bize çok farklı bir şey görmüş gibi bakıyorlardı. Ama Suriye'deki giyim bilinir, hepsi birbirine benziyor. Buraya geldiğimizde de artık giyimden kuşamdan anlamaya başladılar Suriyeli olduğumuzu. Biz de buraya geldikten sonra giyimimizi değiştirdik laf duymamak için. (Mahmud, 20, mülteci, işçi)

Katılımcıların komşuluk ilişkileri üzerine yaptıkları değerlendirmelerden yerel halkın Suriyeli mültecileri genel olarak kapalı, kendi içine dönük, iletişime kapalı olarak tarif ettikleri anlaşılmaktadır. İletişimin ve paylaşımının olmamasının nedeni ilk başta dil engeli olarak görülse de arkasında yatan neden farklı ve yeni olanın bilinemezliğinden doğan kendisini yavaş yavaş belli eden "Suriyeli" yargısının inşası ve önyargıdır. Bu önyargı karşısında Suriyeli mültecilerin hayatta kalma stratejileri (Yükseker, 2018, s. 213-214) olarak tanımlanan bazı önlemler aldıkları görülmektedir. Ancak bu önlemlerin kendisi de Suriyeli mültecilerin dışlanmalarına sebep olabilmektedir.

5.2.1. Stereotipler, Dışlayıcı Söylem ve Kirlilik Metaforu

Hem bireysel üretim hem de toplumsal dokunun öğesi olan stereotipler ötekiyle doğrudan karşılaşmalar, deneyimler, etkileşimler yoluyla oluşmaktadır (Bourse, 2009, s. 116-118). Kişileri üretilen stereotiplerle değerlendirmek önyargıların oluşumuna neden olmaktadır. Stereotipler "biz"i birbirine bağlarken "onlar" ayrımcılığı arttırır. Bu ayrım "biz"in yararını gözetmek için gerekli bir koşul olarak görülür (Göregenli, 2012, s. 24). Suriyeli mülteciler için en çok rastlanan stereotip ve genellemelerden biri olan "Suriyeliler rahat", "Suriyeliler zevke sefaya düşkün" gibi yargılardır:

> *Bizim milletimize göre çok rahat yapıda insanlar. Savaştan kaçmış olmalarına rağmen mesela çok fazla çocuk yapabiliyorlar. Yani bu bir rahatlıktır mesela benim için. Veya orada bir savaş ortamından buraya gelmiş olmalarına rağmen kuaför masrafları, kendi öz bakımları, bakımın da ötesinde hatta estetik için vermiş oldukları para, kendilerine olan düşkünlükleri, biraz da zevk ve sefaya düşkünlük diyebiliriz buna. O mesela beni çok şaşırttı hatta yani önyargılı olmamı sağladı onlara karşı. Mesela insani yardım adı altında adlandırabileceğimiz şeylerin daha ötesinde biraz zevk ve sefa düşkünü olarak gördüm Suriyeli mültecileri. Şöyle düşünün; maddi durumu en kötü olanın da en iyi olanına kadar hepsinde istisnasız bu var. (Emine, 28, yerel, öğretmen)*

> *Bunların bir keyfi var, nargile. Kafelerde otururlar nargile içerler. Hayatları tıkırında. Bizim gibi değil. Çok rahatlar. (Kadir, 26, yerel, işçi)*

Farklı kültürel kodların olduğu bilincinde olan yerli için de aynı genelleştirme geçerlidir. Örneğin; Suriye'de bahçeli evlerde yaşayan ve hava sıcaklığı nedeniyle geceleri geç saatlere kadar serin havada oturup gündüzleri geç kalkan insanların Türkiye'ye geldiklerinde de alışkanlıktan geç saatlerde yatmalarını düşünseler de "Suriyeliler gürültücü" şeklinde bir genelleme yapabilmektedirler:

> *Gecenin ilerleyen saatlerinde mesela biz uyuruz, onlar için hayat bitmiyor. Çok değişik, böyle alıyorlar nargilelerini, çıkıyorlar balkona, müzik açıyorlar. Kimse rahatsız olur mu umurlarında değil. Yani ne bileyim biraz daha şey... Belki Suriye'de yaşadıkları ev müstakil bir evdi, bilemiyorum. Alışmışlar bu hayata, o da olabilir. Apartman kültürleri de olmayabilir bilmiyorum. Ama gürültücüler yani genel olarak Suriyeliler. (Onur, 23, yereli işsiz)*

Suriyeli mültecilerin gelmesiyle birlikte yerleşim alanlarının çehresinin değiştiği birçok katılımcı tarafından söylenmektedir. Suriyeli mültecilerin gürültülü olma halinin mahallenin yapısını değiştirdiğini söyleyen Kadir bu değişimin kendi evinde kendisini yabancı gibi hissetmesine neden olduğunu anlatmaktadır:

Benim oturduğum mahallede her binada Suriyeli var. Onlar geldiğinden beri mahallenin şeyi değişti, nasıl diyeyim, çehresi değişti yani. Bağırarak konuşma mı dersin… Ya gece yarısı olmuş mesela yazın, sanki böyle yan odadalarmış gibi karşı binadan seslerini duyuyoruz. Gecenin yarısı… Bunlar uyumuyor abla. Yani rahatsız oluyoruz açıkçası. Kendimizi kendi evimizde rahat hissetmiyoruz. Biz sanki yabancıyız onlar değil. (Kadir, 26, yerel, işçi)

Suriyeli mültecilerin "rahatlık"larından duydukları rahatsızlığın ardında bazı katılımcılara göre Suriye'de devam eden savaş var. Ülkelerinde savaş devam ederken Suriyeli gençlerin kafelerde oturmaları, nargile içmeleri ile karşılaşan yerel katılımcıların "öteki"yi ele alışında milli tarihten referans aldıkları görülmektedir:

Genç nüfusun buraya gelip işte böyle keyifli keyifli nargile içmeleri vesaire tabii bizim Türk milletine dokunuyor açıkçası. Çünkü biz millet olarak böyle bir şeye alışkın değiliz. Ülkemizde savaş olurken millet olarak gidip başka bir ülkede nargile yapabilecek bir kültüre sahip ya da öyle öğrenmedik en azından. Bizde böyle bir rahatlık sözkonusu bile olmaz. Biz onlar gibi savaş durumu geçirmesek de geçmişimizde görmediğimiz için böyle bir şey… En azından geçmişimize bakarak bize çok ters geliyor. (Onur, 23, yerel, işsiz)

Bu zevk ve sefaya düşkünlük tabi bizim toplumumuza zıttır. Yani, bizim milletimiz bir savaş durumunda olsaydı bu kadar zevkine sefasına düşkün olmazdı bence Türk milleti. (Emine, 28, yerel, öğretmen)

Katılımcılardan Emine de Suriyeli mültecilerin zevk ve sefaya düşkünlüklerinin milli tutuma çok aykırı olduğunu savunarak aynı zamanda mahallesinde gözlemlediği "rahat" ve "zevke düşkün" davranışların Suriyeli mülteci ailelerin çocuklarına olan ilgisizliğine neden olduğunu düşünmektedir:

Aileler zevk ve sefaya düşkün oldukları için çocukların eğitimi, çocukların geleceği, nasıl olmuşlukları çok umurlarında değil ailelerin. O sebeple sen orada sadece bir öğretmen olarak kendin mücadele ediyorsun. Çocuklar da ne yazık ki ailesinin yolundan gidiyorlar ama yine de işte kurtarabildiğin, dokunabildiğin olabiliyor. (Emine, 28, yerel, öğretmen)

Suriyeli mültecilerin çocuklarıyla ilgilenmediğini düşünenlerin yerel katılımcı örneklemi içerisinde çoğunluğu oluşturduğunu söylemek mümkündür. "Suriyeliler çocuklarıyla ilgilenmiyor." yargısı tekil bir olaydan tüm Suriyeli mültecilere genellenebilmektedir:

Çocuklarını hep böyle umursamadan bırakıyorlar. Yani ben buna bizzat gözümle şahit oldum. O küçük Suriyeli çocuğu izledim bir gün. Merdivene böyle tuvaletini yaptığını gördüm yani. Çok kızmıştım ona. Tuvalet terbiyesi bile

vermiyorlar yani. Sadece doğurup bırakıyorlar. Saldım çayıra muhabbeti gibi yani. Bir ilgi alaka vardır az da olsa ama bizdeki gibi olduğunu düşünmüyorum asla. (Onur, 23, yerel, işsiz)

"Suriyeliler çocuklarıyla ilgilenmiyorlar", "Suriyeliler hırsızlık yapıyor", "Suriyeliler fuhuş yapıyor" gibi yargıları Elias ve Scotson'ın (Akt. Deniz, Ekinci ve Hülür, 2016, s.51) kavramsallaştırdığı dışlayıcı dedikodu kavramıyla açıklamak mümkündür. Bu ifadeler "biz"i temsil eden yerli toplumun öteki üzerindeki hegemonyasını meşrulaştırmakta ve Suriyeli mültecilerin dışlanmasına hizmet etmektedir. Üretilen bu ifadeler söylemsel ve etnik bir dışlamaya neden olurken Suriyeli mültecileri de toplumda yaşanan her olumsuz olay karşısında günah keçisi yapmaktadır.

Suriyeli mültecilerin sıklıkla maruz kaldığı bir diğer dışlayıcı söylem ise Suriye'de savaş devam ederken savaşmayıp ülkelerinden kaçmış olmayı tercih etmelerini öne sürülmesi ile birlikte rahatlık, korkaklık, vatan hainliği gibi söylemlere maruz kalmalarıdır. Katılımcılar Suriye'deki savaşın öne sürülerek gündelik hayatta yaptıkları herşeyin rahatlık olarak yorumlandığını anlatmaktadırlar. Bu söyleme Suriyeli erkek gençlerin daha çok maruz kaldığını belirten Mahmud bu söyleme olan tepkisini şu şekilde ifade ediyor:

En büyük sorun biz Suriyelilerin çıkıp dolaşmamızı istememeleri. Mesela kafelere falan gittiğimiz zaman bunla çok karşılaşıyoruz. Şunu çok diyorlar "Suriyelilerin ülkelerinde şu an savaş var ama kendileri kafelerde oturup nargile içiyorlar". Evet, Suriye'de savaş var. Ama biz buraya geldik diye ölmek zorunda değiliz ki. Ölelim mi yani? Ne yapalım? Evet, biz buraya gelmek zorunda değildik. Ancak biz buraya çalışmaya geldik, yaşamaya geldik. Biz zaten Suriye'de savaş var diye buraya geldik. Bize derler ki "Neden Suriye'ye gidip savaşmıyorsunuz?" E, savaş var diye gitmiyoruz işte. Anlamak zor mu? (Mahmud, 20, mülteci, işçi)

Suriye'de devam eden savaşı ve Türkiye'den Suriye'ye gönderilen askerleri göz önüne alan yerel halkın Suriyeli mültecilerin Türkiye'de hayatlarına devam etmelerinden duydukları rahatsızlık zaman zaman dile getirilmektedir. Zahra Suriyeli oldukları anlaşıldığında bu konuyla ilgili mutlaka bir yorum duyduğunu dile getiriyor:

İşte Suriyeli olduğunuzu anladıklarında insanların sözleri değişiyor. Farklı bakıyorlar Suriyelilere. Niye geldiniz, diyorlar, istemiyorlar. Bizim askerimiz sizin ülkenizde savaşıyor, siz burada geziyorsunuz, diyorlar. Her yerde duyabilirsiniz bunu. İşte, bu ne rahatlık, gibi. Her gün biz bu cümleyi mutlaka bir kere duyarız. (Zahra, 50, mülteci, ev hanımı)

Yerel katılımcılar arasında Suriyeli mültecilerle olan gündelik hayattaki karşılaşmaları anlatırken Suriyeli mültecileri "pis" kavramı ile açıklayanlar çoğunluğu oluşturmaktadır. Kirlilik - temizlik üzerinden yapılan bu ayrışma da yine biz-onlar ayrımında "biz"in kendini hiyerarşide temiz ve olması gerektiği gibi olan statüsünde görmesi sonucudur. Douglas'a göre çoğunluğun, aynı olanın inançları, davranışları, kültürleri daha rasyonel tanımlanırken; azınlık ve farklı olanların inanç, davranış ve kültürleri daha "tuhaf", akıldışı tanımlanmaktadır. Ve farklı olan ötekileştirilirken de kirlilik kavramı ile bağdaştırılır. Bir tarafta aynı olanı, "biz"i niteleyen "temiz" olma hali iken diğer tarafta "öteki"yi temsil eden "kirli" olma halidir. "Biz", "kirli" olan azınlık tehlikesine karşı kaygısını dil aracılığıyla her fırsatta ima etmektedir (Douglas, 2017, s. 13).

Yerel katılımcılardan Rıfat'ın aynı apartmandaki Suriyeli mülteci komşularının evlerinden gelen kokuları anlatırken "Evlerinden pis kokular geliyor. Çok değişik yemekleri var, aşırı baharatlı falan…" şeklinde ifade etmektedir. Bir başka katılımcının apartmanındaki Suriyeli mülteci komşularından bahsederken "Çok pis insanlar." diye söze başlamasının ardından "Neden pis olduklarını düşünüyorsunuz?" diye sorulduğunda Suriyeli mültecilerin evlerinden gelen yemek kokuları yüzünden pis olduklarını düşündüğünü dile getirmiştir. Öteki'nin pis, kirli veya hastalıklı olarak görülmesinin ardında kişinin kendi alışkanlıklarından çok başka ve farklı alışkanlıklarla karşılaşması yatmaktadır. Bu ötekileştirmenin gündelik yaşamda örneklerine oldukça sık rastlanmakta ve yerel kişilerin Suriyeli mültecilerle sosyal ilişkilerini etkileyen bir ayrımcı söyleme dönüşmektedir:

> *Çok pis geliyorlar bana. Bilmiyorum. Mesela bir gözlemimi anlatayım. Bir yemek götürmüştüm evlerine. Evlerinde hani temizlik anlayışlarının bizden çok farklı olduğunu söyleyebilirim. Çok temiz değiller yani. Farklı bir temizlik anlayışları var. Ben oturmaya gitmem o eve mesela. (Meral, 35, yerel, öğretmen)*

Pis kavramı üzerinden devam eden dışlama "Pis Suriyeliler" şeklinde bir söylemsel dışlamaya dönüşünce Suriyeli mültecilerin topluma eklemlenmesi de zorlaşmaktadır. Suriyeli mülteci katılımcıların çoğunluğu bu dışlayıcı söyleme maruz kaldıklarını söylemişlerdir. Kirlilik üzerinden yapılan ötekileştirmenin yabancı ve yerli

ile aynılığı paylaşmadıklarından yapıldığının farkında olan Amine bu söylemle çok sık karşılaştığını anlatıyor:

> *Aslında bakacak olursak biz de insanız onlar da insan. Ama kendilerinin düşüncesinde şu var; biz kaçak göçmen insanlarız. Mesela biz farklı bir bölgede yaşıyorduk, şimdi farklı bir bölgeye geldik. Bizim temiz olmadığımızı düşünüyorlar. Mesela burada parklarda çocuklar oynarken çok sataşıyorlar. Pis Suriyeliler gidin buradan, diye bağırıyorlar. Ne pisliği kalıyor, ne kötülüğü. Çocuktur, yazık günah değil mi? Yok, hiç, hiç acımaları yok. Çok önyargı var. Bizim mahallemizde sevmezler Suriyelileri. Sonuç olarak bizim çocuklarımız da istemezler. Hatta mahalledeki Türk insanlar da çocuklarına yasak koyarlar Suriyeli çocuklarla oynamamaları için. Bitliymiş, hastalıklıymış bizim çocuklarımız… (Amine, 19, mülteci, ev hanımı)*

Suriyeli mülteci çocuklar da pis söylemi ile çok sık karşılaşmaktadırlar. Bu nedenle Suriyeli mülteciler çocuklarını korumak için mahallede sosyalleşmelerini engelliyor ya da çocuklarını tek başlarına oyun oynamak için dışarı göndermiyor:

> *Çocuklar her zaman evdeler ya da bazen biz parka çıkarırız. Asla göndermeyiz ama. Gideceklerse mutlaka bir büyükle giderler. Etraftan çocuklara çok sataşan oluyor Arapça konuştuklarını duyduklarında. Yine çocuklar yani sataşanlar da. Yaşıtları sataşıyor, pis Suriyeliler, diye bağırıyorlarmış. Bizim çocuklarımız pis değildir, hastalıklı değildir ama çok üzülüyorlar. Biz de bırakmıyoruz tek başlarına gitsinler. O çocukların ailelerinden dolayı sorunlar yaşanıyor. Çocuklarına şunu söylüyorlar: "Çok fazla Suriyelilere yanaşma. Bu savaştan gelmiş, belki hastalığı vardır. Hastalık taşıyordur." diye uyarıyorlar. (Mahmud, 20, mülteci, işçi)*

Douglas'ın (2017) kirlilik metaforu ile bakıldığında görülmektedir ki yerel halk Suriyeli mültecileri kendine yabancı olanı pis ya da kirli görerek kendi "saf"lığına bir tehdit olarak algılamaktadır. Çünkü "biz" aynı olan, temiz olan, doğru olan iken; öteki, yabancı olan, uzak durulması gerekendir. Yerli için Suriyeli mültecinin her benimsemediği davranışı, adeti, geleneği pis veya kirli olacaktır. Bu şekilde yeni gelenle arasında olan hiyerarşik ilişkide kendisine tehdit olanı uzaklaştıracaktır.

5.2.2. Karşılaşmalar, Tahammül ve Topluma Dışardan Bakış

Bir topluma entegre olmak mülteci-yerel toplum ilişkisi çerçevesinde karşılıklı bir ilişkiyi gerektirdiği için Suriyeli mültecilerin Türkiye'deki yerel halka eklemlenme sürecinde mültecilerin yerel halk tarafından nasıl görüldüğü ve yorumlandığı önemlidir. Yerel halkta oluşan Suriyeli mülteci algısında Türkiye politikasının etkileri çoğunlukla

görünmekle birlikte bu çalışma kapsamında yapılan yerel katılımcılarla olan görüşmelerde mülteci ve mültecilik ile Suriyeli mülteci imajının birbirinden farklı anlamlar taşıdığı görülmüştür. Yerel katılımcılar mülteciliği çoğunlukla insan hakları perspektifinden bakarak olağandışı, siyasal veya savaş sebebiyle ülkesinden kaçarak başka bir ülkeye sığınan kişiler olarak tanımlarken; Suriyeli mültecileri vatan haini, ataerkil, maddi olanakları olmayan, kavgacı, hırsızlığa meyilli, rahat insanlar şeklinde tanımlamışlardır. Bu algı gündelik hayatta eylemlerler ve davranışlar aracılığıyla bir vücuda bürünmektedir. Dışlayıcı söylem ve "Suriyeli" yargısı eşliğinde dile gelen ötekileştirme Suriyeli mülteciler için gündelik hayatı zorlaştırırken, psikososyal durumlarını da olumsuz etkilemektedir. Üniversiteyi Türkiye'de bitiren Essa üniversite ve staj döneminde Suriyeli olduğu için her gün ayrımcılığa maruz kaldığını anlatırken psikolojik olarak her gün daha da kötüye gittiğini anlatmaktadır:

> *Üniversite hayatımda ya da staja gittiğim zamanlarda, valla Suriyeli olduğum için aşağılanmadan bir günüm geçmedi. Eğer onu soruyorsan… Çoğunlukla, genelde her gün duyuyorum Suriyeli olmakla ilgili bir şeyler. Gerçekten çok kötü günlerdi benim için. Ben dört, beş, altı aydır evden çıkmıyorum. Şimdi yeni yeni çıkmaya başladım. Korona'dan önce de yani. Hevesim kaçmıştı her şeyden. Geçen yaz staja başlamıştım. Staj yaptım. Ondan sonra da şimdiye kadar her şey hep daha kötüye gitti. Kötüye gidiyor yani psikolojik olarak. Ama şöyle bir şey var. Ben o stajdan sonra neden daha böyle kötüleştim? Biz geldiğimizden beri genelde böyle oluyordu, nefret söylemleri falan. Ama stajdayken eğitimli insanlardan duyduğum için bir şok geçirdim. Anladın mı? Üniversitede de öyle. Cahil insanların yaptığı bir şey diye düşünüyordum. Sallamıyordum. Sonra şok geçirdim. (Essa, 23, mülteci, işsiz)*

Essa'nın Suriyeli olmasından kaynaklanan yaşadığı sosyal hayattaki dışlamalar psikolojik olarak her gün kötüye gitmesine sebep olan staj günlerinde yaşadığı ayrımcı söylemler kimliğinin saklanmasını istemesine kadar varmaktadır:

> *Staja gittiğim ilk gün, biri bana bir şey gösterecekti bilgisayarda. Konuşuyorduk böyle, hiç fark etmedi Suriyeli olduğumu. Sonra klavyemi gördü, hani Arapça klavye var ya… Onu gördü. Sen nerelisin, dedi. Ben Suriyeliyim, dedim. Aaa, dedi, kimseye söyleme. Ben, neden, dedim. Rahatsız olurlar burada, söyleme, dedi. Ben önce sustum. Sonra, bir şey soracağım, dedim. Neden rahatsız olacaklar? Rahatsızlık verecek durum ne, dedim. Bunlar rahatsız olurlar, söyleme, söyleme, dedi. Dedim ki o benim sıkıntım değil, onları ilgilendirir. Ben kendi şeyimi saklayamam yani saklamam. Ben Suriyeliyim. Yanlış bir şey yapmıyorum. Rahatsız olacaklarsa olsunlar onlar. Sonra gerçekten de rahatsız oldular. Her gün… Yani her gün değil ama çok sık Suriyelilerden böyle yüksek sesle dalga geçiyorlardı. İşte biri bağırıyor bir şey deyince biri, özür dile*

Suriyelilerden, diye. Kadın da ona diyor, Suriyelilerden niye özür dileyeyim, onlar bizden özür dilesin. Çok üzülmüştüm o gün. Gittim tuvalete ağladım geldim (Gülüyor). Öyle öyle şeyler. (Essa, 23, mülteci, işsiz)

Mahmud ise genç arkadaşlarıyla dışarıda her vakit geçirdiklerinde Suriyeli kimliğinden dolayı yerel insanların tahammülsüz tavırlarıyla karşılaştığını ve bu nedenle hareketlerine, davranışlarına ve eylemlerine otokontrol getirdiğini anlatmaktadır:

Birçok şey aklıma gelir yapmak istediğim ama yapamam. Ben arkadaşlarımla yolda yürürken rahatça gülemiyorum, rahatça konuşamıyorum. Hatta konuşursak ya da gülersek bile "Siz neden konuşuyorsunuz?", "Siz kime gülüyorsunuz?" gibi şeyler oluyor. Yani, hiç birşeyimize tahammülleri yok. Mesela bir insan yürürken sürekli aşağı bakmak zorunda değildir, sağına soluna bakma ihtiyacı hisseder. Doğru değil mi? Bize derler ki "Neden bakıyorsunuz?". Gençler bize çok sorun çıkartıyor bu konularda. Arapça konuşuyoruz diye anlamıyorlar herhalde onlara kötü bir şey söylediğimizi mi sanıyorlar ne sanıyorlar bilmiyorum. (Mahmud, 20, mülteci, işçi)

Suriyeli mülteci katılımcılar arasında yerel insanların kendilerine karşı artık tahammüllerinin kalmadığını söyleyenler çoğunluktadır. Bazı katılımcılar ise tahammül edilmesi gereken kişiler olduklarını içselleştirmiş ve tahammül ettikleri için yerel hakka minnet duygusu beslemektedir:

Bazı insanlar bizden çok haz almazlar. Biz Suriyeliyiz diye bizden uzaklaşırlar. Yani sevmezler bizi. Ne derlerse desinler biz tamam diyoruz. Çünkü Allah razı olsun onlardan bize tahammül ediyorlar, hatta bizden daha çok önce gelen sekiz-dokuz yıldır burada olanlar var. Hep bizlere tahammül ediyorlar. (Rihab, 45, mülteci, ev hanımı)

Sosyal yaşamda "tahammül edilen" Suriyeli mülteciler için sürekli karşılarına çıkan "Suriyeli" damgası bir çok günlük rutin işlerinin de göze batmasına sebebiyet vermektedir. Shadan hiç birşeyin "Suriyeli" olmalarından dolayı hak görülmediği kanaatinde:

İşte siz çok parka çıkıyorsunuz. Parka çıkmakta neden bir haksızlık görüyorsa? Siz bayağı keyif alıyorsunuz, siz çok nargile içiyorsunuz. Onun haricinde, siz nasıl gelip de üniversite okuyorsunuz, mesela. Yani sanki cahil insanlarız, çölden gelmişiz gibi konuşuyorlar. Hiç bir şeye hakkımız yok. Çölden gelmişiz, hiçbir şey bilmiyoruz… Siz neden bu kadar güzel giyiniyorsunuz? Yani, insanız. Giyinme hakkımız olmuyor mu? Yani, saçma oluyor. Mesela biz meyveyi çok severiz. Çok meyve yeriz, çok alırız. Bizim komşularımız diyor mesela anneme, ne çok meyve alıyorsunuz? Niye bu kadar çok meyve alıyorsunuz? Yani…

Anlamıyorum yani. Her şeye karışıyorlar, giyimimize, yemeğimize. (Shadan, 24, mülteci, STK çalışanı)

Daha önce farklı bir durumdaydık, şimdi farklı bir durumdayız. Yani savaştan çıkıp geldik. Hayatımızı, evimizi, bahçelerimizi her şeyi orada bırakıp buraya geldik. Buraya geldiğimizde şu an her şeyimiz az ama ona rağmen Türklerin sürekli gözleri üzerimizde. Kendi hayatımızda, yaşamımızda… Dün daha bir kişi kardeşimin çocuklarına sataştı. İki üç defa arabamıza zarar verdi. Hatta çevredekiler polisi aradı. Adama niçin böyle yapıyorsun dediklerinde, onlar arabasını buraya park edemez demiş. Bunların arabası daha güzel demiş, nasıl oluyor da böyle araba alabiliyor bunlar demiş. E bu çocuk bunu çalıştı aldı. Ne yapsın. Başkasına alamaz. Hatta yediklerimizde bile gözleri var. Bizim alışverişlerimiz haftalık olur. Ama kendileri öyle değil taneyle alışveriş yaparlar. Ondan sonra biz alışveriş yapıp geldiğimizde sürekli bunu söylerler: Ooo bakın arabaları doldurmuşlar. Ooo görün görün ne kadar alışveriş yapmışlar, derler. O zaman herkes bize bakar. (Zahra, 50, mülteci, ev hanımı)

Her sokağa çıktıklarında yerel halkın gözlerinin üzerinde olduğunu hissettiğini söyleyen Amine sürekli Suriyeli olmalarıyla ilgili bir ithamda bulunulduğunu yaşadığı şu olayla dile getirmektedir:

Benle annem bir gün Kartal'dan geliyorduk. Dediler ki sizin buraya oturmaya hakkınız yok. Siz Suriyeliler bilmem ne, dediler. Çok fazla konuştular zaten o gün herkes bir şey söyledi. Cevap vermedim hiç. Her zaman, sürekli yaşadık ayrımcılığı, zorluğu. Bu tarz şeyleri çok yaşıyoruz. (Amine, 19, mülteci, ev hanımı)

Otobüste yanımda bir tane Türk oturdu bir gün. Sen Suriyeli misin, diye sordu bana. Bana şöyle dedi, Erdoğan bizden alıp sizlere veriyor. Suratını ekşitti. Sonra ona dedim ki ya haci, sen şu anda böyle söylüyorsun da Erdoğan'dan önce sen neydin sen bizden önce özel arabaya mı biniyordun? Ne değişti yani? (Yaser, 49, mülteci, tamirci)

Bu noktada yerel katılımcılara Suriyeli mültecilerin Türkiye'de ayrımcılığa uğrayıp uğramadıkları sorulduğunda yerel katılımcıların yarısı Suriyeli mültecilerin ayrımcılığa uğradığını düşündüğünü söylemiştir. Araştırma bulgularına göre, yerel halk, Türkiye'deki insanların Suriyeli mültecilerle daha çok bir çıkar ilişkisi kurduğunu düşünmektedir. Türkiye halkının bu çıkar ilişkisinde kişinin nereden geldiğinden nereli olduğundan daha çok gelir durumuna göre muamele edildiğini söyleyen Onur, Suriyeli mültecilerin daha çok sınıfsal bir dışlama yaşadıklarını anlatmaktadır:

Zenginse çok iyi. Baş üstünde tutuyorlar. Fakirse çok iyi davrandıklarını düşünmüyorum. Türk insanı biraz daha para odaklı bakıyor bence genel olarak. Ben tasvip etmiyorum. Çıkar ilişkisi daha doğrusu. Bence, tabii ki (ayrımcılığa)

uğruyorlar. Bu gözle görülebilir… İki taraftan dolayı ben bu ayrımcılığın giderek arttığını, ilerde büyük problemler oluşturabileceğini düşünüyorum. (Onur, 23, yerel, işsiz)

Suriyeli mültecilerle aynı mahallede iç içe yaşamaktan memnun olmadığını söyleyen Emine de Suriyeli mültecilerin genel olarak ayrımcılığa uğradığını kendi hayatındaki bir an'dan örnek vererek anlatmaktadır:

Ya Suriyelilere çok iyi gözle bakılmıyor. Şunu söyleyebilirim; ben şimdi spor salonuna gidiyorum. Oraya iki tane Suriyeli spor yapan kişi geliyor işte. Mesela onlar içeri girdiğinde, giyimlerinden zaten kendilerini belli ediyorlar. Onların kendilerine has bir tarzı var. Türkiye'deki tarzdan daha farklı. Mesela orada herkes onlara bakıyor, Suriyeliler geldi diye. Doğru mudur yanlış mıdır bilmem ama orada bir ayrımcılığa uğruyorlar. Sonuçta toplumda farklı algılanıyor, farklı gözle bakılıyor. Olmasa daha iyi olur aslında. Hem kendi adıma hem başkaları adına yani. Zaman zaman ben de "Aay Suriyeli" dediğimin farkına varıyorum. Ama olmasa daha iyi olur öyle bir bakış. (Emine, 28, yerel, öğretmen)

Yerel katılımcılar arasında zaten ayrımcılık ve ötekileştirme konusunda deneyimli olan Türkiye'de Suriyeli mültecilerin ayrımcılığa uğramasının da çok şaşırılmaması gereken bir durum olduğunu söyleyenler bulunmaktadır:

Yani, yokmuş gibi davranıyorlar ya… Yani kesim kesim. Türkiye'de Aleviler de ayrımcılığa uğruyor. Kürtler de ayrımcılığa uğruyor. Suriyeliler de ayrımcılığa uğruyordur yani gayet normal. (Rıfat, 21, yerel, işsiz)

Suriyeli mültecilerin yerelk halk tarafından misafirperver duygularla karşılanması sonrasında kalış süreleri uzadıkça bu duyguların düşmanca yaklaşıma evrilmesi Suriyeli mültecilerin Türkiye'den Suriye'ye geri dönebilme veya başka bir Avrupa ülkesine gitme isteğine zemin hazırlamıştır. Suriyeli mülteci katılımcılar arasında Suriye'ye dönme umudu taşıyan veya başka bir ülkeye gitmek isteyen katılımcılar Türkiye'de kalmak isteyenlere göre çoğunluğu oluşturmaktadır. Türkiye'de kendilerine vatandaşlık verilse bile kalmak istemediklerini söyleyen katılımcılar, Türkiye'nin sınırları açarak kendilerini ülkeye kabul ettiklerinden memnun olduklarını söyleseler de Türkiye'de kalmak istememektedirler:

Şu an elimden gelse bir dakika durmam Türkiye'de. Çok net. Suriye'de savaş bitse, Türkiye'de bir dakika durmak istemem. Yani burada bizi çalıştırıyorlar, iş veriyorlar. Kimseye ihtiyacımız yok. Kimseden bir şey dilenmiyoruz. Tamam. Ama durmazdım. (Mahmud, 20, mülteci, işçi)

Şu anda İdlib'de herhangi bir çatışma olmasa herkesten önce ben gitmek isterim. Burada hayat yok, burada beni tutacak hiçbir şey yok. …burada hiçbir şey görmedik Türklerden. Yani, evet, genel olarak bizi korudular Türkler ama korumalarına rağmen bize çok çektirdiler. (Amine, 19, mülteci, ev hanımı)

Gündelik hayatta her gün karşılaştığı ayrımcı söylemler nedeniyle psikolojik olarak her gün kötüye gittiğini ifade eden Essa vatandaşlık almasının bile hayatı kolaylaştırmak yerine zorlaştırdığını, "yabancı" muamelesi görmeye devam ettiğini ve bu nedenle Türkiye'den gitme imkanı olsa gitmek isteyeceğini "Türkiye'den kaçmak" söylemi ile dile getirmektedir:

…yanlış anlama ama benim buradan kaçabileceğim bir yer olsa kaçardım. Bilmiyorum ama belki orada da aynı şeyler olabilir. Yine de denemek isterdim. Şimdi mesela vatandaşlık aldık ya… Mesela ben aldım, ablalarım aldı. Sadece vatandaşlığın yararı Türkiye'den başka bir ülkeye gidebilmemiz. Okula gidiyorum, okulda ne Suriyeli ne de Türk olarak kabul ediyorlar. Yabancı muamelesi görüyorum. Mesela Suriyeliler geçici koruma altında diye Avrupa Birliği'nin bursları oluyordu. Şimdi ben vatandaş oldum. KYK bursuna başvurdum. Genelde ya burs olarak kabul ederler ya da kredi olarak. Vatandaşlık alan Suriyelilere ise hiçbir şey. Yeni vatandaşlık alanların KYK bursu alma hakları yokmuş. Böyle bir mesaj attılar. Üniversite harcı vardı. Suriyeliler Türkler gibi ödemiyorlar. Sonra ben vatandaşlık aldığımda ödemeye başladım. Ben ne Türk olarak ne de Suriyeli olarak sayılıyormuşum. Yabancı sayılıyormuşum. Ben de şok oldum. Mantıksız yani. Ya Suriyelisindir ya Türk'sündür. Başka bir vatandaşlığımız yok. (Essa, 23, mülteci, işsiz)

Suriyeli mülteci katılımcılar arasında genellenemeyecek büyüklükte bir azınlık Türkiye'de doğan çocukları Türkiye'ye alışmaları, yerel ile olan dini bağ ve başka bir ülkeye gitmenin de yeniden bir uyum süreci gerektirmesi nedeniyle Türkiye'de kalmak istemektedirler. Bu katılımcıların Türkmen olmaları nedeniyle de Türkçe'ye hakim olmaları Türkiye'de kalma isteklerini açıklamaktadır:

Ben daha önce bir Farah topluluğuna kaydoldum. Bu topluluk Avrupa ülkelerine insanları gönderiyordu. Bana dediler ki sen bütün şartları taşıyorsun, çocuklarının durumu belli, kocan için bir tazminat çıkmadı. Biz sana ve çocuklarına kefil olabiliriz. Seni istediğin bir Avrupa ülkesine gönderebiliriz, dediler. Ama ben istemedim çünkü düşünüyorum ki Türkiye'de ezan duyuyoruz. Ben onları anlıyorum, onlar beni anlarlar. Yani başka bir Avrupa ülkesine gitsem dillerini anlamayacağım, yaşamak zor olur. O yüzden istemem. Türkiye'de kalmayı tercih ettim. (Rihab, 45, mülteci, ev hanımı)

Katılımcıların değerlendirmelerinden anlaşılmaktadır ki Suriyeli mültecilerin Türkiye'ye geldikleri ilk günlerdeki yerel halkın uzun süreli sessizliği (Özer, 2015, s.

60) bozulmuş ve dışlayıcı söylemler kendini göstermeye başlamıştır. Suriyeli mültecilerin araştırma sorularına verdikleri cevaplarda sık sık kullandıkları tahammül ifadesinden de anlaşılmaktadır ki ilk zamanlardaki bir arada yaşam yerini artık tahammüle bırakmıştır. Erdoğan'a göre de günümüzde toplumsal kabul ve dayanışma büyük ölçüde tahammüle dönüşmekte ve belirgin bir endişe hali gözlenmektedir (Erdoğan, 2020, s. 202). Bu nedenle Suriyeli mültecilerin çoğunluğu yerel halktan gördükleri muamale nedeniyle Türkiye'de kalmak istemediklerini yer yer "Türkiye'den kaçmak" ifadesiyle dile getirmektedirler.

5.3. Temel Hizmetlere Erişim

Suriyeli mültecilerin maruz kaldıkları ötekileştirme ve ayrımcı söylem kamusal alanlarda temel hizmetlerinden yararlanmalarında zorluklar çıkarmaktadır. Hastane, okul, iş piyasına erişimlerinde ve barınma imkanlarına erişimlerinde "Suriyeli" yargısı ile karşılaşmaları hayatlarını zorlaştırmaya devam etmiştir.

5.3.1. Çalışma İmkanlarına Erişim

2016 yılına kadar çalışma izinleri olmayan Suriyeli mültecilere AB'nin Türkiye'den gelen kaçak göçmenlerle ilgili rahatsızlığı ve bu nedenle Suriyeli mültecileri Türkiye'de tutma gayesiyle iş piyasasına girmelerine izin verilmişti. Dönemin AB Bakanı ve Başmüzakereci Volkan Bozkır'ın açıklamalarına göre, Türkiye Suriyeli mültecilere çalışma hakkını Avrupa'ya olan yasa dışı göç baskısını ve göçmen sayısını azaltmak için vermişti.[28] 2016 yılı ile birlikte getirilen düzenlemeye göre geçici koruma sağlanan Suriyeli mülteciler geçici koruma kayıtları tamamlandıktan altı ay sonra çalışma iznine başvurmaya hak kazanabilmektedir. Bu izin kayıtlı olunan ve en az altı ay boyunca ikamet ettiği il için geçerlidir. Çalışma izni başvurusunu işveren e-devlet üzerinden yapabilirken, mevsimlik tarım ve hayvancılık alanlarında çalışan Suriyeli mülteciler çalışma izninden muaf tutulmaktadır (Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İznine Dair Yönetmelik, 2016). Suriyeli mültecilere çalışma izni

[28]https://t24.com.tr/haber/ab-bakani-bozkir-suriyelilere-calisma-izni-vererek-gocu-azaltmaya-calisiyoruz,323763 09.12.2020.

verilse de günümüzde kayıt altında çalışan Suriyeli mülteci sayısı 31.185'dir (AÇSHB, 2019). Suriyeli mültecilerin %95'inin ise halen kayıtdışı çalıştığı bilinmektedir (Erdoğan, 2019, s. 12). 2016 ve 2019 yılları arasında AB tarafından finanse edilen SUY programı ile kamp dışında yaşayan Suriyeli mültecilerin temel gıda, barınma, giyim gibi temel ihtiyaçlarını karşılamaları amacıyla KIZILAYKART ile kişi başı aylık yüz yirmi Türk Lirası ödenmektedir. SUY/ESSN yardımından Suriyeli mültecilerin yalnızca %39'u faydalanabilmektedir (Erdoğan, 2019, s.12). Ancak yaşam koşulları göz önüne alındığında SUY/ESSN yardımından faydalanan veya faydalanmayan tüm Suriyeli mültecilerin insan onuruna yakışır bir hayat sürdürebilmeleri için çalışmaktan başka seçenekleri kalmamaktadır.

Suriyeli mültecilerin kayıtdışı çalışmalarını Türkiye politikalarının yetersizliği olduğunu söyleyen yerel katılımcılara göre Suriyeli mültecilerin geçici koruma kimlik belgeleri aldıktan altı ay sonra işverenlerinin çalışma izni için başvurmaya hak kazanmaları mültecileri kaçak çalışmaya, hırsızlığa veya niteliklerinin altında işlerde çalışmaya iten bir uygulama olarak görülmektedir:

> *Burada altı ay işsiz bıraktığınız zaman bir insanı onun barınma, beslenme, giyinme gibi temel haklarını karşılayabilmeniz gerekiyor. Karşılayamadığınız zaman ne olacak? Bu adam ya kaçak çalışacak ister istemez veya hırsızlık yapacak. Kapkaç yapacak. Çünkü insanı diğer canlılardan ayıran temel şey bunlar; barınma, beslenme, giyinme. En temel şeyleri karşılayamadığınız sürece o insanların marjinal yollara girmesi de son derece doğal. Ekstradan bir de şu var, bu insanların arasında kalifiye oldukları halde, belli bir uzmanlıkları olduğu halde kendi işini yapamamaları gibi bir sorun da var. Örneğin benim önceki velilerimden biri vardı. Halep'te avukattı adam. Ama burada bir alüminyum fabrikasında gece bekçiliği yapıyor. Diplomasını getirememiş. Zaten evden hiçbir şey çıkaramamışlar. Evleri bombalanmış. Adam işyerinde, çarşıda mıymış neredeymiş. Sonra ailesini almış direkt gelmişler. Neyi varsa orada kalmış. Buraya gelmiş avukat olarak ama burada bir fabrikada gece bekçisi. (Ali, 46, yerel, öğretmen)*

Ali, Suriyeli mültecilerin altı ay çalışma izni için başvuramamalarına insan hakları ve insanın temel ihtiyaçları çerçevesinde ele almaktadır. Devletin, insanların temel hakları olan barınma ve beslenme haklarına erişimi sağlaması gerekmektedir; sağlayamıyorsa eğer insanların bazı başa çıkma mekanizmaları geliştirmesi olasıdır. Yerel katılımcılar Suriyeli mültecilerin çalışma iznine başvurmaya hak kazanabilmeleri için beklemeleri gereken altı aylık sürenin mültecilerin çalışmalarını engelleyen bir uygulama olmadığı konusunda hemfikirler. Bu süreyi kayıt dışı çalışarak geçiren

Suriyeli mültecilerin aynı zamanda yerel halkın iş imkanlarının elinden alınmasına neden olduğunu söyleyen Emine'ye göre işverenlerin Suriyeli mültecileri ucuz iş gücü olarak görmesi ve kaçak çalıştırması bu araştırmada katılımcıların çoğu tarafından dile getirilen bir bulgu:

> *Altı ay boyunca giriyor yasal olmayan yerlerde çalışıyorlar. Bu sefer ne oluyor? Bizim insanımızın iş kapısı kapanmış oluyor. İnsanlar, patronlar daha az para vermek için Suriyeli çalıştırıyorlar. Burada da onu çok görüyoruz mesela özellikle tekstilde, taşımacılıkta falan Suriyeliler çok kullanılıyorlar. (Emine, 28, yerel, öğretmen)*

Kayıt dışı çalışmanın nedenleri arasında genellikle iş piyasasında Suriyeli mültecilerin ucuz işgücü olarak görülmesi yatarken bu durum Suriyeli mültecilere birçok hak mağduriyeti yaratmaktadır:

> *Suriye'de sigorta var, her şey var. Bizim memleketimiz cennetti. Babam devlette memurdu. Kendisinin sigortası vardı. Hastalığında çalıştığı yerden kendisine izin verirlerdi, hastaneye gönderirlerdi. Hastalık izni çıkarırlardı. Burada, bizde yok. Sigortam yok ama herkes gibi çalışıyorum. Maaşımdan başka hiçbir şey almıyorum. Maaşım da düşüktür yani. Bir hasta olmaya bile korkuyoruz yani. (Mahmud, 20, mülteci, işçi)*

Suriyeli mültecilerin olması gerekenden daha az maaşa ve sigortasız çalışmayı kabul etmeleri bir hayatta kalma stratejisidir. Ancak bu durum Suriyeli mültecilerin neden olduğu bir sonuç değildir. Araştırmaya katılan yerel katılımcılardan "Kaçak çalışıyor. Daha ucuza çalışıyor. Diğer Türkiye vatandaşının yapacağı işlerin önünü kesiyor yani. Bunların yüzünden işsizlik oranı iyice artıyor. Kiralar artıyor" diyerek bir yıldır iş aradığını belirten Rıfat, "Bir iş yeriniz olsa Suriyeli mülteci birini işe alır mıydınız?" sorusunu şu şekilde cevaplamaktadır:

> *Alırım ama sigorta yapmam. Yani ucuz maliyetli olacak, sigorta falan yapmayacağım. Kimse yapmıyor burada bak kaç kişi var Suriyeli'dir, hepsi sigortasız. Alırım yani. Kimse de bir şey demiyor. Niye almayayım? (Rıfat, 21, yerel, işsiz)*

Kendi işsizliğinin sebebini Suriyeli mültecilere bağlayan, kayıt dışı ve ucuza çalışmaları konusunda eleştiren Rıfat'ın işveren olsa şikayet ettiği sistemi sürdüreceğini söylemesi işverenlerin Suriyeli mülteci çalışanlar üzerindeki düşüncelerini özetlemektedir. Alan araştırmasına katılan yerel katılımcıların çoğunluğu Suriyeli mültecilerin çalışmak zorunda olduğunu kabul ederek, mültecilerin ucuz işgücü olarak

görülmeleri ve sigortasız çalışmaları konusunda işverene daha çok sorumluluk yüklemektedirler. Kayıtdışı ve daha az masrafla daha çok insan çalıştırmanın işverenin işine gelen bir seçim olduğu ve işsizliğin asıl sebebinin de bu seçim olduğu bulgusu öne çıkmaktadır:

> *...sadece Suriyelilerin suçu yok. Burada bizim Türk işverenlerinin de suçu olduğunu düşünüyorum. Hatta onların daha fazla suçu olduğunu düşünüyorum. Çünkü onların işine geliyor bu sistem. (Onur, 23, yerel, işszi)*

İşverenlerin ucuz iş gücü oldukları için Suriyeli mültecileri tercih etmesinde işvereni sorumlu gören Kadir de kendi deneyimini şu şekilde anlatmaktadır:

> *Bak abla ben bu fabrikada beş yıldır çalışıyorum. Beni burada severler sayarlar. Ben de severim işimi hani şey yapmam düzgün çalışırım. Üç sene önceydi galiba yanlış hatırlamıyorsam, benim kuzenim işsizdi. Burada da adam lazımdı. Dedim bizim çocuk gelsin burada iş öğrensin. Gittim patrona dedim, böyle böyle kuzenim var adam da lazım. Hani çalışkandır da, kefilim. Yok dedi işçi lazım değil. Nasıl dedim? Birini bul demişsin dedim ustaya. Yok, dedi değil. İyi dedim, tamam dedim, çıktım gittim. Abla ben diyeyim iki gün, sen de üç, iki tane Suriyeli geldi çalışmaya. Şimdi niye? Niyesini söylememe gerek var mı? Bir kişi çalıştırmak yerine iki kişi alıyor, aynı paraya iki tane Suriyeli çalıştırmak için. Sigorta yok bir şey yok. Adama daha ballı geliyor. Anladın mı? Şimdi bakma abla bizim insanımızda da var. Ucuza adam çalıştırmak için, sigortasız çalıştırmak için burada kaçak... Hayır şimdi bunlara kızıyorlar ya Suriyeliler her yerde çalışıyor diye... Ucuza çalışıyorlar diye. E senin patronun yüzünden. O muhtaç, iş arıyor çalışmak için. Ne olsa yapacak. Ucuza çalışana değil, çalıştırana bakacaksın. Yanlış mıyım? (Kadir, 26, yerel, işçi)*

Suriyeli mülteciler Türkiye'ye geldikleri ilk zamanlarda misafirperverlikle karşılanmış olsalar da yıllar geçtikçe ve kalıcılık zemini sağlamlaştıkça aldıkları sosyal yardımlar, hayatlarını idame ettirebilmek için işgücü piyasasına katılmaları ya da Suriye'deki mesleklerini Türkiye'ye taşıyıp kendi işyerlerini açmaları işsizlik, geçim sıkıntısı ve ekonomik krizin sürekli gündemini belirlediği yerel halkın gözünde "günah keçisi Suriyeliler" algısının yaratılmasına sebebiyet vermiştir. Genellikle gelirlerine göre ucuza eve kiralayabilecekleri yerlerde oturmaları Suriyeli mültecileri Sultanbeyli gibi yoksul mahalleleri olan bölgelere çekmektedir. Yoksul semtlere yönelme ise bölgede kira artışlarına neden olmaktadır. Suriyeli mültecilerin "ucuz işgücü" olarak görülüp Türkiye Cumhuriyeti vatandaşından daha çok tercih edilmesi yerel halkta Suriyeli mültecilerin dışlanmasına ve ötekileştirilmesine yol açmaktadır. Yaşanan iş kayıpları, işsizlik, kira artışları, alınan sosyal desteklerin yetersizliği veya hiç

alınamaması Suriyeli mültecilere bağlanmakta ve toplumsal gerilim artmaktadır. Bu gerilimi sürekli hisseden Suriyeli mülteci çalışanlar yerli halkın ellerinden işlerini almakla sık sık suçlanmakta ve işverenler yerel bir çalışana verdiği maaşı "Suriyeli"ye vermek istemediğini dile getirmektedir:

> *Bazı insanlar var siz geldiniz içimize girdiniz, ekmeğimizden ettiniz bizi, diyorlar. Kötü davranıyorlar, karşı çıkıyorlar. Türkiye hakkında bir genelleme yapamam ama burada yaşadıklarım böyle. İşte diyorlar, siz az maaşla çalışıyorsunuz diye bizi işimizden ettiniz. Siz çok çalışıyorsunuz, gibisinden. Mesela maaşlarında Suriyeliler daha önce bin sekiz yüz alıyordu şu anda iki bin alıyor ama Türkler üç bin - üç bin beş yüz alıyor. İşveren de diyor ki sen Suriyelisin, Türk değilsin niye Türk'e verdiğim maaşı sana vereyim. Beğenmiyorsan gidebilirsin, diyor. (Shadan, 24, mülteci, STK çalışanı)*

Yerel halk ve Suriyeli mülteciler arasında yaşanan bu gerilimin çalışma yerlerine çok sık yansıdığını söyleyen Mustafa her yeni işe girişinde Türklerin ellerinden işini almaya geldikleri söylemiyle karşılaştıklarını ve her iş değiştirmelerinde bu söylemle karşılaşarak yeni bir mücadele alanı ortaya çıktığını anlatmaktadır:

> *İşe ilk girdiğimde orada çalıştığım yerde çok Türk çalışan vardı. Bana baskı yapmaya başladılar, amaçları beni bıktırmak ve işi bırakmamı sağlamaktı. Zorlandım ama sabrettim de işi öğrenene kadar sabrettim. Görmedim bu yapılanları. İlk başlarda çok kötü bir muamele ile karşılaştım. Ama işimi öğrendikten, yapmaya başladıktan sonra kimse bana karışmıyor artık. İşimi yapıyorum ve geri dönüyorum. Başka bir işe gittiğimizde, çalışmaya başladığımız zaman, yeni işyerinde tekrar hep aynı şeyi duyuyoruz: Siz bizim işimizi mi almaya geldiniz buraya? Tekrar aynı mücadeleyi veriyoruz. Yani Türklerin aklındaki tek düşünce biz buraya Türklerin işlerini ellerinden almaya geldik. (Mustafa, 25, mülteci, işçi)*

İşverenlerin ucuz işgücü nedeniyle Suriyeli mültecileri tercih etmesi, yerel halkın "geldiler, işimizi aldılar" söylemi yerel insanların Suriyeli mültecileri ötekileştirmesine neden olmaktadır. Sosyal ve ekonomik alandan dışlanan Suriyeli mülteciler aynı zamanda Suriyeli kimliğine atıftan dolayı etnik; işçi sınıfının ellerinden işlerinin alınması nedeniyle Suriyeli mültecileri ötekileştirdikleri için de sınıfsal bir dışlanma yaşamaktadırlar (Çağlar, Ekinci ve Hülür, 2016, s. 32). Alan araştırmasından elde edilen veriler de göstermektedir ki yerel halk ile Suriyeli mülteciler arasında yaşanan gerilimlerin çoğunluğu ekonomik nedenlerden ve kaynakların paylaşılmasından kaynaklanmaktadır. Erdoğan'ın Suriyeliler Barometresi Araştırmalarına göre, yerel halktaki bu rahatsızlık yıllar geçtikçe daha da artmaktadır. Suriyeli mültecilerin iş

piyasasında olmamaları gerektiğini savunan yerel halkın topluma oranı 2014 yılında %47,4 (2014, s.32), 2017 yılında %54,6 (2017, s.25) iken 2019'da %56,8 (2020, s.90) oranına ulaşmıştır. Diğer yandan yerel halkın işsizlik, ekonomik kriz gibi problemlerin sebeplerini Suriyeli mültecilere bağlaması sosyal hayatta dışlanmalarına ve ötekileştirilmelerine neden olmakta ve "Suriyeli" yargısı ile etnik bir ötekileştirmeye sebebiyet vermektedir.

5.3.2. Barınma İmkanlarına Erişim

Suriye iç savaşı sonrasında Suriye vatandaşlarının büyük bir kısmı sınır komşusu olan Türkiye'ye yönelmeye başladığında Türkiye'nin sınır illerinde mülteci hareketliliği yaşanmıştı. Bu illerde yoğunlaşan Suriye vatandaşlarının küçük bir kısmı çadır veya konteynerkentlerde yaşamaya başlamış; büyük bir bölümü ise Türkiye'nin büyük şehirlerinde genellikle yoksul semtlere yerleşmişlerdir. Suriyeli mültecilerin mekan seçimlerinde en çok hemşerilik ve akrabalık ilişkileri belirleyici olmuştur. Hynes'e göre göç ile hedef ülkeye gelen mültecilerin yeni topluma eklemlenme sürecinde en çok destek olan mekanizma daha önceden ülkeye yerleşmiş akrabaları, komşuları veya tanıdıkları ile kurdukları hemşehrilik ilişkileridir. Bu nedenle bir mülteci için en önemli faktör hemşehrisiyle bağlantı kurmaktır (Akt. Çağlar, Ekinci ve Hülür, 2016, s. 25-26). Sultanbeyli'ye yerleşen Suriyeli mülteciler için de hemşerilik ve akrabalık ağları belirleyici olmuş; Suriye'de ve göç yolunda yaşanan trajedilerin ardından bu ilişkiler sayesinde hayata tutunma gayesi bir çeşit dayanışma ağının örülmesini sağlamıştır. Bu olgunun ortaya çıkışında farklı motivasyonlar olduğu görülmektedir. Üç yıldır Sultanbeyli'de yaşayan ve kendisini sadece mahallesinde güvende hissettiğini söyleyen Mahmud için bir aradalığı en çok motive eden etken güvenlik kaygısı olurken Sultanbeyli'de bir çok Suriyeli mültecinin yoğun olduğu bir mahallede yaşamanın kendisine güven verdiğini söylemektedir:

> *Buraya geldim çünkü eniştem buradaydı. Burada yaşıyordu. Bayram iznine Suriye'ye geldiğinde beni de kendisiyle getirdi buraya. Bütün akrabalarımız buradaydı. Başka bir yerde olsalardı oraya giderdim. Aslında, öyle… En önemlisi de burada kimse Suriyelilere sataşmaz, yani bu mahallede… Yani burada kendimi güvende hissediyorum. Zaten burada sayımız da çok. (Mahmud, 20, mülteci, işçi)*

Suriyeli mülteciler ulaştıkları yeni yaşam yerlerinde yerele dair birçok yeni ile karşılaşırlar ve bir entegrasyon sürecine girerler. Bu süreçte mültecilerin en büyük problemi yerelin diline hakim olamamaktır. Bahsedilen güvenlik kaygısının bir sebebi ve Sultanbeyli'de oluşan bir aradalığın motivasyonunda yerel dili bilmemek ağır basmaktadır. Shadan Sultanbeyli'ye geldiği ilk günlerinde duyduğu kaygıyı anlatırken aynı zamanda bu kaygıyı tüm Suriyeli mülteciler için genellemektedir:

> *İlk zamanlarda şey anlamında güvende hissetmiyordum mesela dil bilmiyordum. Bir şey olsa kendimizi nasıl anlatabiliriz diye… Dil olmadığı için kendimizi nasıl ifade edeceğiz bir şey olsa diye bir korku vardı Suriyelilerde. Yani iletişim sorunu vardı o zamanlarda. Güvensizlik ondan kaynaklıydı. Yoksa sokakta yürürken mesela bir şey olur, bir saldırı olur gibi bir korku yoktu bizde. İletişim kuramama konusunda bir güvensizlik vardı. Bir tedirginlik vardı iletişim olmayınca. (Shadan, 24, mülteci, STK çalışanı)*

> *Türkiye'ye ilk geldiğimizde çok zorlandık. Türkçe dilini bilmiyorduk. Çok azdık burada. Yani yüzde bir Suriyeli vardı İstanbul'da ve çok zorlanıyorduk. Kimseyle anlaşamıyorduk, bakkala gidiyorsun, bir yere gidiyorsun, dil bilmiyorsun yani şunu ver, şunu istiyorum diyemiyorsun. Yolda bir şey olsa mesela, otobüste falan ne diyorlar anlamıyorsun. Çok zordu, çok zor. Zaten hiçbir şeyi bilmiyorsun, her şey yeni. Ne yön biliyorsun, ne iz… Çok, çok zor şeyler yaşadık. Hatta erkek kardeşim ilk sene İstanbul'da kayboldu. Yedi yıldır kayıp, hala bulunamadı. Polislerle konuştuk, ismini gazetelere verdik. Televizyonda haberlere bile çıktı ama hala bulamadık. İlk geldiğimizde her şey çok zordu bizim için. (Amine, 19, mülteci, ev hanımı)*

Dil bilmemekten dolayı güvende hissetmemeleri Suriyeli mültecilerin bir arada yaşamalarına, iletişim halinde olabilecekleri, birbirlerini anlayabilecekleri ve dayanışabilecekleri kişilerle bir arada kalarak hayatı kolaylaştırmaya çalıştıklarını göstermektedir. Mültecilerin semtlere yerleşimlerinde akrabalık bağları kadar sınıfsal özelllikler de belirleyici olmaktadır. Suriyeli mültecilerin geçinme kaygısı güderek genellikle yoksul bölgelere yerleştikleri görülmektedir (Çağlar, Ekinci ve Hülür, 2016, s. 37). Sultanbeyli'ye yönelen Suriyeli mülteciler için de sınıfsal yakınlık belirleyici olmuştur. Bir yıldır Sultanbeyli'de yaşayan Shadan'a göre Suriye vatandaşları savaştan sonra ekonomik olarak eşitlenmiştir. Sınıfsal olarak Sultanbeyli bu yeni "eşitlik" haline uygun bir mekanı temsil etmektedir:

> *Bazı mahalleler maddi açıdan daha iyi olabilir. Buradaki kiralar mesela daha uygun. O yüzden buradan kopamıyorlar. Yoğun bir şekilde kalıyorlar. Bu en temel şeylerden biri. Şimdi Suriye'de zengin biri bile olsa bu kişinin savaştan sonra durumları değişti. Savaştan sonra herkes eşitlendi. Maddi olanaklar*

değişti. O yüzden burada da kendine göre uygun yerde kalıyor. (Shadan, 24, mülteci, STK çalışanı)

Dini ağlar da Suriyeli mültecilerin Sultanbeyli'ye yönelmesinde belirleyici olmuştur. Dinsel organizasyonlar sosyal ağların oluşturulmasında ve mültecinin gündelik hayata katılmasında kolaylaştırıcı olmaktadır (Akt. Çağlar, Ekinci ve Hülür, 2016, s. 25-26). Sultanbeyli'de var olan muhafazakar yaşam, Suriyeli mültecilerin Sultanbeyli'ye yerleşmelerinde önemli bir belirleyici olmuştur. Sekiz yıldır Sultanbeyli'de yaşayan Zahra Türkiye'ye geliş ve Sultanbeyli'ye yerleşme sürecini anlatırken İslam'ın ve muhafazakar yaşamın etkisini vurgulamaktadır:

Çok şükür burada İslam var, çoğu insan kapalı. Biz Müslümanız, onlar da. Biz de oruç tutar, namaz kılarız, Kur'an okuruz. Hatta bazen Kur'an-ı Kerim'i alır dışarı çıkarım okumaya. Türk komşular görünce sevinirler. Sorarlar bana, Kur'an mı okuyorsun, ben de evet, derim. (Zahra, 50, mülteci, ev hanımı)

Suriyeli mültecilerin Sultanbeyli'ye yerleşmesinde hemşerilik ağları kadar dini, sınıfsal ve sosyo-ekonomik etkenler de rol oynamış; Suriyeli mültecilerin Sultanbeyli'de yoğun bir nüfusa ulaşmalarına sebep olmuştur. Erder'e göre, hayatta kalma stratejileri ile yeni yere eklemlenmeye çalışan mülteciler büyük kentlerde sosyal, ekonomik ve kültürel dönüşümlere yol açtığından "kentsel gerilim"in ortaya çıkması kaçınılmazdır. Kente eklemlenmek isteyen grupların yetersiz kentsel kurumlarla karşılaşmaları kentsel gerilimi daha da arttırmaktadır. Kentsel kurumların ve ilişki ağlarının fazla etkilenmediği durumlarda "emme" veya getto gibi belirli alanlarda yoğunlaşarak ve dışlayarak "izole" etme olasıdır (Erder, 1997, s. 51).

Suriyeli mülteciler barınma imkanlarına erişim noktasında çok sık problemler yaşamaktadırlar. Suriyeli mültecilerin düşük gelir nedeniyle birkaç aile bir araraya gelerek bir evde yaşamaları veya ev sahiplerinin daha önceki deneyimlerinden kaynaklanan önyargıları nedeniyle çoğu ev sahibi evlerini Suriyeli mültecilere kiraya vermekten kaçınmaktadır. Bu gibi nedenlerle ev sahipleri Suriyeli mültecilere ya ev vermemekte ya da kötü durumdaki evleri olması gerekenden çok yüksek fiyatlara kiraya vermektedirler. Bu da mültecilerin mekandan ötekileştirilmesine; "Suriyeliler gürültücü", "Suriyeliler evleri temiz kullanmıyor", gibi dışlayıcı söylemlerin türetilmesine neden olmaktadır.

Buraya geldiğim zaman uzun bir süre ev bulamadım. Hiç kimse bize kiraya ev vermiyordu. Siz Suriyelisiniz, Suriyelilere kiraya vermiyoruz… Tamam. Bu kadar. Aldığımız cevap bu oluyordu. İlk kiraladığım evde… Bir oda bir salondu ama o kadar kötüydü ki terkedilmişti. Her yer rutubetliydi, her yer su almıştı. Ben ve çocuklarım temizledik boyadık. Ama kış vaktinde her yağmur yağdığında, zaten açık bir bölgede oturuyorduk, her yere su geçiyordu. Evdeki halılar iki-üç haftada bir ıslanıp çok kötü bir duruma geliyorlardı. Hatta komşular söylüyordu, ne yapacaksın böyle nasıl yaşayacaksın… Ben de diyordum ki ev bulana kadar zorundayım ama ne kadar arasam da bulamıyordum. Yaklaşık iki yıl o evde oturdum. Çocuklarımın maaşı da çok azdı ancak bu eve yetiyordu. (Rihab, 45, mülteci, ev hanımı)

Araştırma bulguları arasında Suriyeli mültecilerin Türkiye'ye ilk geldikleri zaman ev bulma konusunda çok sorun yaşamadığı bu sorunun daha çok son yıllarda ortaya çıktığı gözlemlenmiştir.

İlk geldiğimizde, Türkiye'de ilk ev kiraladığımız zaman bize uygun bir ev verdiler ama şu an mesela son evi tutarken çok zorlandık. İki ay önce… Kimse vermek istemedi. Ama daha önce, dört-beş yıl oldu… Suriyelisin diye bir şey yoktu. Ama artık hiç vermek istemiyorlar. Verseler bile çok pahalıya veriyorlar. İlk geldiğimizde böyle bir şey yoktu. (Mustafa, 25, mülteci, işçi)

Zamanla ev sahiplerindeki tutumun değişmesi hem Suriyeli mültecilerin kalıcılık tartışmalarının başlaması ve misafir söyleminin yarattığı çelişkiden hem de önceki deneyimlerin gölgesinden dolayı ev sahiplerinde oluşan önyargıdan kaynaklanmaktadır. Bu önyargıdan dolayı ev sahipleri evleri için olduğundan fazla kira bedeli istemektedirler. Bu istek önyargıları sebebiyle evlerine gelecek olan zarardan "emin" olmalarından ya da bu durumu suistimal etmelerinden kaynaklanabilmektedir. Yaşadığı çadırkent boşaltıldıktan sonra Sultanbeyli'ye taşınan Yaser bu suistimali şu şekilde anlatıyor:

Valla benim kardeşim önceden zaten Sultanbeyli'de oturuyordu. Çadırkentteyken telefonla aradım ve haber verdim, kampı boşaltacaklar benim eve ihtiyacım var, dedim. Kardeşim de ev buldu bize. Oturduğum eve yedi yüz elli dediler. Evi tuttuk. Ben de direkt buraya kendi evime geldim yani. Biz gittik, birden İsmail (ev sahibi) bizden fazla kira talep etti. Dedim, neden, yedi yüz elli demiştin. Yok, Suriyelilere bin lira dedi. Mecburen verdik biz de. Ne yapalım, kimse vermiyor ev. (Yaser, 49, mülteci, tamirci)

Türkiyeli yerel katılımcılar arasında daha önce Suriyeli mültecilere evini kiraya verenler de vermeyenler de mültecilere evlerini kiraya vermek istememe konusunda hemfikirler. Bir kısmı daha önce yaşadıkları tekil bir olaydan yola çıkarak Suriyeli

kiracı istemezken geriye kalanlar da Suriyeli mültecilerin evlere kötü baktıkları ile ilgili duyumlarından dolayı kiralık ev vermek istemiyor ya da verirse de yüksek kira talep etmek istiyor:

> *Size şöyle söyleyeyim, bizim bir dairemiz vardı, verdik. Ama çok kötü dönütler aldık, öyle söyleyeyim. Yani eve verdikleri zarardan dolayı. Bir daha olsa vermek ister miyim bilemiyorum. Yani, maddi konuda bir gecikme söz konusu olmadı. O konuda bir sıkıntı yoktu. Ama evin bakımı konusunda, iletişime geçme konusunda çok kötüydü ve açıkçası komşulardan da çok şikâyet alınca çıktıktan sonra bir daha Suriyelilere vermeyi düşünmüyoruz. (Meral, 35, yerel, öğretmen)*

> *Ben vermek istemem Suriyelilere ev. Neden? Çünkü, duyduğuma ve gördüklerime göre girdikleri evi temiz bırakmıyorlar. Evi batırıp çıkıyorlar. Eve bakmıyorlar yani. Anladın mı? Eve bakmadıkları için ben de iki katı kira alırım yani vereceksem de. (Rıfat, 21, yerel, işsiz)*

Görüldüğü gibi Suriyeli mülteciler düşük gelirlerinden dolayı birkaç ailenin bir arada bir evi paylaşması nedeniyle kalabalık ve gürültücü, evlere zarar veren kiracılarla yaşanan tekil deneyimlerin genelleştirilmesi sonucu da evlere kötü bakan, zarar veren insanlar olarak kodlanmışlardır. Bu ön yargılar "Suriyeliler gürültücüdür" veya "Suriyeliler evlere zarar veriyor", "Suriyelilere ev vermeyiz" gibi dışlayıcı söylemler ile sosyal yaşamda ötekileştirilmelerine yol açmaktadır.

5.3.3. Eğitim İmkanlarına Erişim

2016 yılından itibaren GKY'ye göre Türkiye'deki Suriyeli mültecilerin eğitim almalarına dair tüm düzenlemeler Milli Eğitim Bakanlığı (MEB)'nın kontrol ve sorumluluğuna bırakılmıştır. 54-66 aylık çocuklara öncelikli olarak 36-66 aylık çocuklara okul öncesi eğitim verilebilmektedir. Ön lisans, lisans, yüksek lisans ve doktora ile ilgili tüm düzenlemeler Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı tarafından yapılmaktadır (GKY, 2014). 2016 yılında MEB "Göç ve Acil Durum Eğitim Daire Başkanlığı"nı kurarak Suriyeli mülteci çocukların Türkiye'deki eğitim sistemine entegre etmeyi amaçlayan ve kalıcı olması hedeflenen çalışmalar başlatmıştır (Erdoğan, 2019, s.9).

Suriyeli mültecilerin çoğunluğu MEB'e bağlı okullarda eğitim görmektedir. Bu araştırmaya katılan Suriyeli mülteci katılımcılar arasında eğitim hizmetlerinden faydalanmayan veya çocuk işçiliği sebebiyle eğitimden uzaktan kalanlara

rastlanmamıştır ancak yaşanan dil problemi tüm katılımcıların ortak problemidir. Türkçe dil ile eğitim verilen MEB'ye bağlı okullarda eğitim gören Suriyeli mültecilerin Türkçe diline hakim olmamaları okul başarılarında düşüşe neden olmaktadır. Topluma yerleşen "Suriyeli" yargısının ailelerden çocuklara aşılanması ile birlikte okullarda yaşanan akran zorbalığı, gruplaşmalar, kimliği saklama veya inkar ve okula gitmek/göndermek istememe gibi problemler eğitimde en çok karşılaşılan problemlerdir. Çocukların erken dönemlerde yaşadıkları dil sorunu okul başarılarında düşüşe ve ilerleyen yaşlarda kendini ifade etmede zorlanma, özgüven eksikliği yaşamalarına neden olmaktadır:

> *Ben verilen eğitimin yetersiz olduğunu düşünüyorum. Çünkü aynı şeyi ben de yaşadığım için söylüyorum. Ben ilkokula Türkçe bilmeden başladım. İlk beş yılda hem okuma yazmayı hem çat pat Türkçeyi öğrendim. Uzun süre kendimi ifade etme olayı… Hatta toplum karşısında bir süre özgüven yoksunluğundan kaynaklı konuşamama gibi bir durum da yaşıyorsunuz. Üniversiteye geldikten sonra bu anlamda daha rahatladım ama çocuklarda çok daha fazla. Çocuklar çok daha çabuk dili öğrenebiliyor ama günlük ve eğitim dili birbirinden farklı. Dolayısıyla bu çocuklar çok düzgün bir şiveyle Türkçe konuştukları halde ilerleyen akademik basamaklarda sorun yaşayabiliyorlar. Kelimenin anlamını bilmiyor, cümle içerisinde kullanışını tam anlayamıyor. (Ali, 46, yerel, öğretmen)*

Dil sorunu aynı zamanda gelecekteki başarılarını, mesleklerini, toplumla bütünleşmelerinde gerekli olan niteliklerin edinimini de etkilemektedir. Ali, bu problemin çözümünü de önererek şunları söylüyor:

> *Bu çocuklarla olması gereken aslında şu bence. Öncelikle minimum bir yıl ülkenin dilini ve kültürünü tanıtmak zorundasınız. Dilin akademik anlamda eğitimini vermek zorundasınız. Bir dilin bilinmesi sadece konuşmayla alakalı bir şey değil ki. Atasözüdür, deyimdir, kelimenin farklı anlamıdır… Bunları bilmediğin zaman hele hele yabancı bir ülkeden gelmişse… Büyük sorundur. Hele ki bu çocukların ailede Türkçe bilen yok veya çat pat biliyor. Okulda da siz direkt onu sanki burada doğmuş, buranın kelime haznesine, diline hâkim gibi birinci sınıfa ya da ara sınıfa başlattığınız zaman bir kere çocuktan akademik başarı beklemek mümkün değil… Dolayasıyla varsa bir hayali varsa kurtuluş şansı, artık kader mi dersiniz ne ise… Varsa kurtuluş şansı onu da elinden almış oluyorsunuz. (Ali, 46, yerel, öğretmen)*

Okulda en çok yaşanan problemin dil problemi olduğunu anlatan Meral öğretmen de Suriyeli mültecilerin okula başladıktan en az bir yıl sonra bu problemin

aşılmaya başlandığını; veliler ve öğretmenler arasında da iletişim sorununa neden olduğunu anlatmaktadır:

> *En büyük problemimiz dil problemi. Tercümanlar falan olsa da… Genelde dernekler aracılığıyla tercümanlar geliyor. Özellikle, mesela benim kadrom ilkokulda ama ortaokulda da çalıştım bir süre. İlkokulda dil problemi çocuk okula başladıktan bir sene sonra ancak aşılabiliyor. Tamamen burada öğrenmiş oluyor ama ortaokula gelen bir çocuk için dil problemi gerçekten büyük bir sıkıntı… Öğretmenlerde de sıkıntı oluyor, veliyle iletişime geçemiyor, derdini anlatamıyor, o öğretmene derdini anlatamıyor. Bir şekilde aradaki problem, sorun çözülemiyor. Ve genelde çözülemiyor. (Meral, 35, yerel, öğretmen)*

Suriyeli mültecilerin dil probleminin başka bir yönü ise yerel dile hakim olmamaları üzerinden ilerleyen bir akran çatışmasıdır. Kardeşi okulda sürekli arkadaşlarının Türkçesiyle dalga geçmeleri nedeniyle mutsuzluk ve başarısızlık hissi yaşayan Shadan çare olarak okulu değiştirmekte bulanlardan:

> *Şöyle, kardeşlerim Türk Dili'nde pekiyi değil mesela. Anlamıyorum, diyor, hocadan. Ben ona biraz anlatmaya çalışıyorum. Benim için de zor bir dersti açıkçası. Dilden dolayı bazı derslerde zayıf oluyor çocuklar. Tarih gibi, inkılap gibi derslerde… Hep Türkçe olduğu için. Bunun haricinde benim kardeşim küçük yaştan beri burada olduğu için okulun ilk günlerinde bir zorluk yaşıyordu açıkçası. Mesela kardeşim geliyordu, ağlıyordu, arkadaşı demiş işte, Siz ne biçim konuşuyorsunuz? Siz niye Türkçe bilmiyorsunuz? Siz Suriyeli misiniz? Arkadaşı demiş işte. Gelip ağlıyordu. Bir süre sonra çok ilerleyince bu, başka okula aldık biz de. (Shadan, 24, mülteci, STK çalışanı)*

Yaşanan dil problemini uyum sınıfları ile çözmeye çalışan okullar ise farklı sorunlar yaşamaya başlamıştır. Suriyeli mültecilere ayrı bir sınıfta eğitim vermek hem diğer çocuklarla sosyalleşememelerine hem de kendi aralarında gruplaşmalarına neden olmaktadır:

> *…uyum sınıfları falan açılmaya başlandı. Bu sefer uyum sınıflarında da gruplaşmalar oluyor. Çünkü tamamen açılamıyorlar. Diğer çocuklarla sosyalleşemiyorlar. Bu sefer kendi aralarında grup grup olmaya başlıyorlar. Yerel öğrenciler de kendi aralarında kendi dillerini konuştukları zaman çatışma başlıyor. Akran çatışması. (Meral, 35, yerel, öğretmen)*

> *Suriyeli öğrenciler de kendi aralarında gruplaşıyorlar. Mesela Suriyeli olup bir grup bir de yine Suriyeli olup başka bir grup var. Bu şeye kadar gidiyor, siyasete kadar gidiyor. Mesela Esed yanlıları ve Esed yanlısı olmayanlar. Bu bahsettiğim altıncı sınıf. Altı, yedi, sekiz…(Emine, 28, yerel, öğretmen)*

Suriyeli mültecilerin okula ilk gitmeye başladığı yıllarda yaşanan dil problemi ve beraberinde gelen akran çatışmasının "Suriyeli" yargısı ile birleşince okula gitmek istememe veya okuldan soğumaya kadar varabildiği görülmektedir.

> *İlk geldiğinde dili iyi bilmediği zamanlarda okula gitmek istemiyordu. Beni Suriye'ye gönderin, diyordu. Sonra birazcık kaynaştı bazı arkadaşlarıyla. Sonra bir arkadaşları oldu. Hem ırkçı hem de aynı zamanda kabul de ediyorlar, sen Suriyeli değilsin, diyorlar. Anladın mı? "Suriyeliler kötü ama sen Suriyeli değilsin." Öyle konuşuyorlardı. O da ikna oldu herhalde Suriyeli olmadığına. (Gülüyor) Ama sadece kardeşim de değil, kuzenlerim de var aynı şekilde. Başka çocuklar da var mesela komşularımızın çocukları. Anneleri falan anlatıyorlar. (Essa, 23, mülteci, işsiz)*

Baskın grubun damgalanan grup üzerinde hakimiyetini meşrulaştıran "meşrulaştıcı ideoloji"nin damgalanan grubun bile sosyal yaşam ve medya aracılığıyla yeniden üretilen bu tezlere inanmasına yol açabileceği söylenmektedir (Çayır, 2012, s. 12). Araştırma bulguları arasında Essa'nın gülümseyerek anlattığı çocuklar arasında "Suriyeli" olmanın inkar edilmesi örneklerine araştırma bulguları arasında sıklıkla rastlanmıştır. "Suriyeli" yargısı ve dışlayıcı söylemin çocuklardaki karşılığı kimliği inkar olmuş ve bir çeşit savunma mekanizması yaratılmıştır. Mülteci çocuklar kabul görmek için "Suriyeli" olmayı kötü-olumsuz bir konumda kodlamaları sonucunda kimliklerini inkar etmektedirler. Essa üniversitedeyken "Sınıftaki arakadaşlar benim Suriyeli olduğumu öğrenince kaçıyorlardı. Sanki bombalıymışım gibi…" diyerek yaratılan "Suriyeli" algısının geldiği boyutu anlatırken küçük yaşlardaki çocukların buna daha farklı bir tepki verdiğinden bahsediyor:

> *…şu an benim kardeşim kendi kimliğinden nefret ediyor artık. Gerçekten. Irkçı tipler gibi konuşmaya başladı. Anlatabiliyor muyum? Pis Suriyeliler, diyor. Bence bu bir psikolojik hastalık. Ve çocuklar buna maruz kalıyorlar. Gerçekten çok sinir bozucu bir şey. Şimdi bir sürü çocuk var, ben Suriyeli değilim, diyor. Utanıyor Suriyeli olduğundan. Neden? Çünkü çevresindeki toplum Suriyelilerin kötü olduğunu söylüyor hep. O çocuk olduğu için bizden çok çok daha fazla etkileniyor. Artık kimliğinden utanıyor çocuklar. Gerçekten de öyle. (Essa, 23, mülteci, işsiz)*

"Suriyeli" yargısından kaçınma hali çocukların okul başarılarına da etki etmektedir. Suriyeli mülteciler kimlikleri yüzünden "risk altında" kalmak istemediklerinden okuldaki sınavlarında özellikle düşük notlar alabilmekte veya dışlayıcı eylem ve davranışlar nedeniyle başarıları düşmektedir.

Benim kardeşim çok çalışkandı. Ama diğer arkadaşlarıyla hep aynı olsun diye, arada çok fark olmasın diye puanlarını düşürmeye başladı. Gerçekten. Çünkü risk altında kalmak istemiyor. Kalırsa zorluk çekecek. (Essa, 23, mülteci, işsiz)

Kardeşimin İngilizcesi çok iyiydi. Ama buradaki okullarda pek iyi değil İngilizceleri çocukların. Kardeşimin de notları düşmeye başladı. Dikkat çekmemek için ilgisi yok oldu artık yani. Suriyeli olduğu için de çok üzerine düşülmedi. (Shadan, 24, mülteci, STK çalışanı)

Shadan kardeşinden önce Türkiye'de okul deneyimini yaşamış ve benzer şeyleri üniversite yıllarında da kendisinin yaşadığını, bozuk Türkçesinden dolayı kimliğini ifşa etmemek için topluluk içindeyken genellikle sustuğunu anlatıyor:

Şöyle bazı durumlarda biz susuyorduk…(Duraksıyor) Mesela bir oturum olmuştu üniversitede. Herkes toplanmıştı. Öğrenciler konuşuyordu. Ben hiç konuşmadım. Sanki kendimi ifşa etmek istemedim. Dilim de belli ettiği için. Susmayı tercih ediyordum. İlk geldiğimizde mesela lise sonda başladım ben burada. O zaman şimdiki gibi çok Türkçe dersleri verilmiyordu. Üniversiteye girmeden önce bir sınav oldu. O zaman biraz komşulardan destek aldım. Bu şekilde sınava girdim. Geçtim o zaman. Yani Türkçe dili hazırlığını okumadım. (Shadan, 24, mülteci, STK çalışanı)

Genellenemeyecek bir bulgu olsa da az sayıda Suriyeli mülteci aile çocuklarının okula gidip anadillerini unutmalarından ve kültürlerinden uzaklaşmalarından korktuklarını söyleyerek çocuklarını okula göndermemektedir. Bu örneklerle çok sık karşılaştığını söyleyen Meral öğretmen gerekli kurumlara yapılan bildirimlerin Suriyeli mültecilerin okula gelmelerini sağlamaya yetmediğini anlatıyor:

Bize eğitim kararları geliyor işte Suriyeli öğrencilerin. İşte genellikle yardım için sosyal hizmetlere başvuruyorlar. Sosyal hizmetler de işte karar çıkarıyor, sen işte çocuğu okula devam ettirirsen maddi anlamda yardım çıkarırım diye ama çocuk okula devam etmiyor. Bize de bu mahkeme kararı geldiği için bu çocuğu okula kazandırmamız gerekiyor. İşte veliye ulaşıyoruz, çocuğu çağırıyoruz falan. İşte genelde şunu söylüyorlar, dilini unutacak diye Türkçe öğrenmesini istemiyorum, gibi. Mesela birkaç öğrencimde bu yaşandı ve okula devam etmediler. Şey olarak da Türkçe öğrenmesini istemiyoruz, demişlerdi. Biz de raporumuza bunu yazıp mahkemeye göndermiştik. (Meral, 35, yerel, öğretmen)

Suriyeli mülteci katılımcılar öğretmenlerin çocuklarına gösterdikleri ayrımcı ve dışlayıcı tavrın olduğunu belirtmişlerdir. Öğretmenlerin sınıflarında Suriyeli mülteci istememeleri çocukların arkadaşlarıyla sosyalleşmelerini ve dolayısıyla okul başarılarını

da etkilemektedir. Amine okulda Suriyeli mültecilerin istenmemesini öğretmenlerin söz ve davranışlarından anladıklarını anlatmaktadır:

> *Öğretmenlerde bir önyargı var Suriyelilere karşı. Sınıftan sınıfa sürekli nakil yapıyorlar Suriyelileri. Bazen gidiyordum okula kardeşimin yanına. Hiçbir sınıfta sabit durmuyordu, sürekli sınıf değiştiriyordu. Öğretmen de diyordu zaten, benim sınıfımda dört-beş tane Suriyeli oldu, daha fazlasını kaldıramam artık. O yüzden sürekli sınıf değiştiriyorlardı. (Amine, 19, mülteci, ev hanımı)*

Sivil toplum kuruluşlarının ve MEB'nin okullarda Suriyeli mültecilere dağıttıkları eğitim kitleri ya da yürüttükleri sosyal uyum projeleri kapsamında mültecilere sağladıkları destekler yerel halkta kendilerinin ihmal edildiği şeklinde yorumlanmasına neden olmaktadır:

> *Mesela şöyle sıkıntılarla da karşılaşıyoruz. Suriyelilerle alakalı birçok dernek ya da STK'lar yardım dağıtıyor ya da Milli Eğitim kendi bazında, okullar kendi bazında. Bunu yerel halk bize sıkıntı olarak yansıtıyor, neden hep onlara, neden bize değil, diye. Okula çok fazla şikâyet gelebiliyor ya da farklı şekillerde yansıyabiliyor. Bunun sorunlarını çok fazla yaşadık açıkçası. Hala da devam ediyor. Ama bakarsanız gerçekten onlara farklı projeler adı altında birçok eğitim kiti olsun ya da Mülteciler Derneği ya da farklı farklı kurumlardan farklı programlar uygulanıyor açıkçası. (Meral, 35, yerel, öğretmen)*

Suriyeli mültecilerin eğitim destekleri ve sosyal yardım almaları ile ilgili yerel halkta uyanan kendi hakkından alınıp mültecilere verildiği veya kendine tanınmayan hakkın mültecilere tanındığı düşüncesi yaygın bir düşüncedir. Özellikle üniversite öğrencisi Suriyeli mültecilere yöneltilen "Sınavsız üniversiteye giriyorlar." yargısı çok sık karşılaşılan bir söylemdir:

> *Sen halkına doğru düzgün işsizlik parası vermiyorsun. Yani, ne bileyim. Yardım yapmıyorsun çocuklarına, evlerine. Süt parası vermiyorsun. Türkiye'deki TC vatandaşına bir refah ortamı sağlamamışsın. Ama daha dün gelen Suriyeliye yardım parası, işte üniversiteliye sınava girmeden okuma hakkı veriyorsun. Üniversite sınavına çalışan, stresten kendini öldüren çocuklar var bir yerde. Ama Suriyeli çocuklar gidiyor direkt Suriyeli oldukları için direkt başlıyorlar okula, atıyorum. Bunu yanlış buluyorum. Sen eğer bir ayrıcalık yapmak istiyorsan önce kendi halkına yaparsın. Bütçen olursa onlara da ufak yardımlar yaparsın. Ama sen kendi halkına yapmayıp daha dün gelen, Türkçe bile bilmeyen adamlara yardım yapıyorsun. Bence gayet yanlış yani. (Rıfat, 21, yerel, işsiz)*

Üniversitede okuyan Suriyeli mültecilerin de en çok dile getirdikleri ve okul hayatlarını zorlaştıran şey "Suriyeli" yargısı ile karşılaşmaları ve yukarıda bahsedilen

doğru bilinen yanlışlar olmuştur. Shadan, üniversitedeyken Suriyeli mültecilerin sınavsız okula alındığı söylemi ile çok sık karşılaştığını ve çok üzüldüğünü anlatmaktadır:

> *Siz Suriyeliler sınavsız giriyorsunuz ne güzel okula, deniyordu. Bu beni bayağı üzüyordu. Çok üzülüyordum. Ben nasıl sınavsız gireyim? Hangi üniversite sınavsız kabul eder ki öğrenciyi? O yüzden, etkileniyordum açıkçası o konuda. Böyle konuşma olduğu zaman ben savunmaya geçiyordum açıkçası. İşte biz birkaç sınava giriyoruz üniversitenin bizi kabul etmesi için. Mesela benim kız kardeşim YÖS sınavlarına bayağı girdi. Kazanamadı ama çok girdi. Sınavsız alsalardı o zaman herkes tıp bölümüne girerdi. Bu konular açıldığında hemen savunmaya geçiyordum. (Shadan, 24, mülteci, STK çalışanı)*

"Suriyeli" yargısı okullarda da farklı şekillere bürünerek Suriyeli mültecilerin karşısına çıkmaktadır. Bu yargı ile karşılaşan çocukların zaman zaman kimliklerini sakladıkları veya reddettikleri görülmüştür. Buna dil problemi nedeniyle yaşadıkları zorluk ve bu zorluğun akademik durumlarına olumsuz etkileri de eklenince mülteci çocuklar baş etmesi zor bir mücadele alanı içine girmektedir. Temel bir insan hakkı olan eğitim hakkına erişimde ayrımcılık, önyargı ve dışlayıcı söylem ile karşılaşılması, eğitim hakkı ve fırsatlardan yararlanamama ile sosyal dışlanmanın birbiriyle doğrudan ilişkili olduğu görüşü (Yükseker, 2018, s. 255) ile örtüşmektedir.

5.3.4. Sağlık İmkanlarına Erişim

Suriyeli mülteciler Geçici Koruma Yönergesi'nin kabulünden sonra geçici koruma kimlik belgeleriyle hastanelerde sağlık hizmetlerinden faydalanabilmektedir. Geçici koruma kimlik belgelerinin olmadığı ve Suriyeli mültecilerin sadece misafir olarak anıldığı dönemde sağlık hizmetlerinden faydalanamasalar da günümüzde sağlık alanı görece en çok memnun oldukları alandır. Yedi yıldır Türkiye'de, bir yıldır Sultanbeyli'de yaşayan Shadan ilk yıllarda geçici koruma kimlik belgeleri olmadığı için sağlık hizmeti alamadıklarını ancak hastanelerde en çok karşılaşılan sorunun dil problemi olduğunu anlatmaktadır:

> *İlk zamanlar, daha geçici koruma kimlikleri olmadığı için herhangi bir sağlık merkezine gitmiyorduk, gidemiyorduk. Ondan sonra bu kimlik olduktan sonra sağlık ocaklarına gitmeye başladık. Bizim için bu hizmetleri sağladılar sonra. Kolayca gidebiliyorduk ama yaşlılar genelde, babaanne gibi, dil konusunda çok sorun yaşıyorlardı hastanelerde. Kendini, derdini anlatamıyorlardı doktora.*

Böyle sıkıntılar oluyordu. Sadece bu kadar yani. (Shadan, 24, mülteci, STK çalışanı)

Suriyeli mültecilerin yerel dile hakim olmamalarından dolayı hastanelerde kendilerini ve sorunlarını ifade edememeleri zaman zaman sağlık çalışanları tarafından suçlanmalarına sebebiyet vermektedir:

Babamla birlikte hastanedeyken, kanserdi kendisi, bazı doktorlar geliyorlar kötü muamele ediyorlardı. Konuşmaya tenezzül etmiyorlar. Mesela babam Türkçe konuşmayı bilmiyordu. Ne babam ne annem. Ben de zaten çalışıyordum. Sadece cumartesi ve pazar yanlarına gidiyordum. Hastaneye gittiğim günlerde bağırır çağırırlardı; "Neden baban Türkçe konuşmuyor?" diye. Ben de diyordum ki "Benim babam Türkçe konuşmayı bilmez ki konuşsun". Bir de sizlere şunu söylemem gerekiyor, babam yürüyemez, çok hasta. Zaten ruh hali de kötü. Doktorlar bunu hiç anlamıyor. Babam da çok sıkılıyor bu duruma. (Mahmud, 20, mülteci, işçi)

Aldıkları sağlık hizmetlerinden memnun olduklarını söyleyen Suriyeli mülteciler için hastanelerde dil problemi ile birlikte mücade ettikleri diğer alan burada da "Suriyeli" yargısı ile karşılaşmaları. "Suriyeli" olmalarının anlaşılması ile diğer kamusal alanlarda da ortaya çıktığı gibi hastanelerde de hem hastalar hem de sağlık çalışanları tarafından dışlayıcı söylemle karşılaşmaktadırlar:

Karşılaştığımız tek şey "İşte bu Suriyelidir" oluyor. Ben şu ana kadar beş tane ameliyat yaptım Türkiye'de. Hatta şu anda benim randevularım var hastanede. Sürekli gidip geliyorum. Ama oraya gittiğimde de bazen hissediyorum kendileri tahammül edemiyorlar. Söylüyor, anlatıyor ben anlamıyorum, dil sorun oluyor. O beni anlamıyor ben onu. Ama çok sinirleniyorlar. O zaman da gidip tercüman getiriyorum. Sadece bu. Bazen ilaçlara para koyuyorum. Bazen de profesörlerin yapacağı ameliyatlara para lazım oluyor. Ama onu da şu an yapabileceğimi düşünmüyorum. Yani, burada her şey parayla. Hatta kızımdan Sarıgazi'de iki bin lira istediler o zaman kimliği yoktu diye. (Zahra, 50, mülteci, ev hanımı)

Bir ara hastaneye gittim annemle. Doktor bizim Suriyeli olduğumuzu görünce bağırıp çağırmaya başladı ne dediğini anlamıyorduk ama bizi içeri almıyordu. Hatta anneme bakmadı bile. "Gidin." Dedi. "Bende sizin ilacınız yok." dedi. Bu konuşma Marmara Hastanesinde oldu. (Amine, 19, mülteci, ev hanımı)

Yerel halk ile Suriyeli mültecilerin yoğun bir şekilde karşılaşmalar yaşadığı hastanelerde yerel halkın çok sıra bekleme, sağlık hizmetlerinin aksaması gibi nedenleri Suriyeli mültecilere bağlamaları ayrımcı söylemin ve dışlayıcı dedikoduların üretilmesine neden olmaktadır. Yerel katılımcılar arasından bir kaçı Suriyeli

mültecilerin sağlık konusunda kendilerinden daha çok hizmet veya ücretsiz hizmet aldıklarından duyduğu rahatsızlığı şöyle dile getirmektedir:

> *Şimdi şöyle, benim diyaliz hastası bir görümcem var. Ondan aldığım bilgiye göre, şöyle söyleyeyim, bir Türk vatandaşından daha iyi yararlanıyorlar sağlık hizmetlerinden. Mesela sürekli eczaneden aldığı bir ilaç vardı, bu diyaliz hastalarının ilaçlarından. Çok kolay temin edilen ilaçlar değil. Mesela demişler ki siz bunu her zaman yazdırarak alacaksınız ama Suriyeli biri gidip istediği eczaneden alabilecek. Bu mesela bence bizim vatandaşımıza yapılmış çok büyük bir haksızlık. Yani bu tür şeyler belki de bizim Suriyeli mültecilere bakış açımızı değiştiriyor. Yani kendi vatandaşının hakkını alıp başka birine daha üst haklar tanımak. Bu sefer senin kimliğini sana sorgulatıyor. Ben ne yapıyorum? Ben neredeyim? (Emine, 28, yerel, öğretmen)*

> *…benim babam emekli değil, herhangi bir sağlık güvencesi de yok. Ben daha sonra kendi üzerime aldım. Ama şunu görebiliyordum mesela, devlet hastanesine ya da başka bir yere gittiğimizde onlar galiba bu şeyden yararlanabiliyorlardı herhangi bir sigortaları olmasa dahi. Ama biz mesela bu ülkenin vatandaşıyız, gittiğimizde babamın mesela sigortası yoktu. O yararlanamıyordu. Onlara bir tık daha sanki fazla hak tanınmış gibiydi… Yani onun bir tık benden üstün olması açıkçası üzüyor beni. Çünkü bu sefer sorgulamaya başlıyorsun. Neden yani? Ben bu ülkeye hizmet ederken ben neden geri planda kalıyorum diye. Bunu yaşamıştım. Ve onlara daha fazla hak verilmesi açıkçası daha fazla sorgulamamıza neden oluyor. (Meral, 35, yerel, öğretmen)*

Yerel halk ile Suriyeli mültecilerin hastanelerde yaşadıkları karşılaşmalarda üretilen dışlayıcı söylemin mültecilerin de sadece insan olmalarından dolayı sahip olduğu sağlık hakkına ulaşmalarında büyük bir engelleyici olduğu ortaya çıkmaktadır:

> *…bir defa şu geldi başıma hatırlıyorum, unutmadım. Oradaki görevli bana şöyle dedi, siz buraya gelirsiniz ücretsiz tedavi olursunuz, ilaç alırsınız. Biz ise her şeye para koyuyoruz. Bizim tüm gençlerimiz Suriye'de savaşıyor ölüyor, siz burada keyif yapıyorsunuz. O günü hiç unutamıyorum, hatta o gün beni ağlatmıştı. Ben de tamam sıramı bırakıyorum, dedim. Muayeneye geçmek istemediğimi söyledim. (Rihab, 45, mülteci, ev hanımı)*

Temel insan haklarından olan eğitim, barınma ve sağlık hizmetlerine erişimde, görece en ulaşılabilir olan sağlık hizmetleridir. Ancak sağlık hizmetlerinden yararlanma süreçlerinde de ayrımcı, dışlayıcı söylemin ve Suriyelilere yönelik önyargıların izlerini görmek mümkündür. Yerel halk Suriyeli mültecilerin sağlık hizmetinden bu derece yararlanmalarından rahatsızlık duysa da Suriyeli mültecilerin de tüm insanlar gibi insan onuruna yakışır şekilde hayatlarını devam ettirebilmelerinin gerekli ön koşullarından olan sağlık hizmetlerine tam erişim hakkı olduğu unutulmamalıdır.

BÖLÜM 6. SONUÇ

Bu araştırmanın ortaya çıkmasına neden olan problem, insan hakları ihlal edildiği için göç etmek zorunda olan mültecilerin korunmasında insan haklarının temel alınmamasıdır. Mülteciler insan hakları ihlal edildiği için göç etmek zorunda kalan gruplardır. Sığınma bir insan hakkıdır, bu nedenle mültecilerin korunmasında insan hakları temel alınmalıdır. Ancak günümüzde gerek ulusal ve gerek uluslarası mülteci politikalarında insan haklarının gözardı edildiği, yer yer insan haklarına aykırı uygulamaların yaygınlaştığı görülmektedir.

Ulus-devletler mülteci politikalarını belirlerken homojen toplumu muhafaza etme isteği ile birlikte ülke güvenliğini ve ülke çıkarlarını insan haklarının önünde tutmaktadırlar. Buradaki sorunlu alan ulus-devletlerin insan haklarını yurttaş-devlet ilişkisi temelinde ele almalarından kaynaklanmaktadır. Mültecilerin ulus-devlet ve yurttaşlık kıskacında ele alınması hedef ülkedeki gündelik yaşamdan kamusal alanda haklara erişime kadar bir çok alanda hak ihlalleri yaratmaktadır. Böylece, mülteciler için insan hakları ihlalleri hem sebep hem de sonuç olarak görünmektedir.

İHEB'ye göre bütün insanların haklar bakımından eşit olması ile mülteci haklarının ulus-devletlerin insafına bırakılması mülteciler için tezatlıklarla dolu bir alan demektir. Diğer yandan, küreselleşme ile yaşanan dünyadaki değişim ve dönüşüm ile birlikte devletlerin birbirleriyle olan ilişkilerinin boyutları insan haklarının geri planda kalmasına neden olmuştur. Küreselleşmenin yanısıra yoksulluğun artması, grup haklarının kısıtlanması, sosyal adaletsizliğin yükselmesi insan haklarının korunmasını zorlaştırmaktadır.

Devletlerin insan haklarını araçsallaştıran ve çoğunlukla da gözardı eden yaklaşımlarının gerisinde ekonomik ve politik çıkarları bulunmaktadır. Bu tezde, Kuçuradi'nin insan hakları kavramsallaştırması temel alınarak mültecilerin yaşadıkları sorunlara insan hakları temelinden bakılması gerektiği ve mültecilerle insan hakları arasında unutulmuş görünen kaçınılmaz ilgili tekrar vurgulanmak istenmiştir. Buna göre, mülteciler yalnızca insan olmalarından dolayı insan onuruna yakışır bir şekilde yaşamlarını sürdürmelidirler. Ancak yeni geldikleri ülkelerde mültecilerin insansal olanaklarının tehlikeye atıldığı görülmektedir. Sosyal, siyasal, ekonomik haklardan

yeterince yararlanamadıkları gibi barınma, beslenme, sağlık, eğitim gibi temel haklara erişimde sorunlar yaşamaktadırlar. Bu sorunlara kültürel, etnik ve dini farklılıklara dayandırılan ötekileştirme ve yabancı düşmanlığı da eklenmektedir.

2011 yılında Suriye'de çıkan iç savaş sonrasında Türkiye'ye yönelen Suriyeli halka Türkiye'nin göç mevzuatı nedeniyle mülteci statüsü tanımasının hukuken mümkün olmaması mültecilerin statüsüzlüğünü doğurmuş ve bu statü sorunu da insan hakları açısından bakıldığında Suriyeli mültecilerin insansal olanaklarını tehlikeye atmıştır. Bu da Türkiye'nin göç politikalarının insan hakları temelli olmadığını göstermektedir. Türkiye'nin Suriyeli halk için ensar-muhacir düşüncesine gönderme yaparak yasal bir karşılığı olmayan misafir söyleminde bulunması statüsüzlüğün yanısıra yerel halkta Suriyeli mültecilerin kısa sürede ülkelerine geri döneceği düşüncesinin doğmasına neden olmuştur.

Suriyeli mültecilere sonradan geçici koruma statüsü tanınsa da misafir söylemi yerel halkın zihninde yer etmiş ve gitmeleri beklenen misafirlerin kalış sürelerinin uzaması ile birlikte yerel halkta rahatsızlık başlamıştır. Günlük hayatta "misafir" ve "ev sahibi" ilişkisi eşitsizlik üzerine kurulmuş ve mültecilerin haklara erişimdeki her talebi yerel halk tarafından bir tehdit olarak görülmeye başlamıştır. Suriyeli mültecilerin misafirlikten ötekiliğe evrildikleri süreç bu şekilde başlamıştır. "Biz"i yücelten bir söylem olarak misafir söylemi Suriyeli mülteciler ve yerel halk arasında hiyerarşik bir ilişkinin temellerini atmıştır.

Misafir söyleminin devam ettirilmesi Türkiye'de yaşanan ekonomik kriz, işsizlik, Suriyeli mültecilerin kamusal hizmetlerin bir kısmından yararlanmaya başlamaları, siyasilerin ötekileştirici söylemleri, konunun siyasallaşması, medyanın ötekileştirici dili ve medya üzerinden Suriyeli mülteciler hakkında doğru bilinen yanlışların yayılması eklenince yerel halkın Suriyeli mültecilere yönelik olumsuz tutum ve davranışları gün geçtikçe artmıştır. Yaşanan iş kayıpları, kira artışları, ticari kayıplar, Suriyeli mültecilerin sosyal hayatta aktif olmaları, temel hizmetlerin bir kısmına ve sosyal yardımlara erişimleri, kamusal alanda yerel halk ile karşılaşmalarında, sosyal ilişkilerin örülmesinde ve hayatın içindeki bir çok alanda problemli bir alana girmelerine sebep olmuştur. Özellikle artan işsizliliğin eklenmesi ile birlikte gitmeleri beklenen Suriyeli mültecilerin kalıcı olup iş piyasasında "ucuz işgücü"

olarak da olsa yer edinmeleri günah keçisi olarak bir "Suriyeli" yargısının oluşmasına neden olmuştur. Suriyeli mültecilere yönelik her ayrımcı ve dışlayıcı söylemin "Suriyeli" yargısını taşıması etnik ötekileştirmeye neden olmuştur.

Bu tezde, yukarıda özetlenen Suriyeli mültecilerin insan hakları sorunlarının yansımalarını görmek için Sultanbeyli'de bir alan araştırması yapılmıştır. Sultanbeyli, Anadolu yakasının en çok Suriyeli mülteci nüfusuna sahip olan ilçesi olması, yerel halk ile mülteciler arasındaki gerilimin görece diğer ilçelere göre daha düşük olması ve kendisi de iç göçlerle oluşan Sultanbeyli İlçesi halkının Suriyeli mültecilerle ilgili düşünceleri ayrı bir merak konusu oluşturduğu için tercih edilmiştir.

Araştırmada Türkiye'nin Suriyeli mülteci politikasının yerel halka insan hakkı olan sığınma hakkının korunması veya mültecilerin insansal olanaklarını korumak kaygısıyla oluşturulmadığı şeklinde yansıdığı ortaya çıkmıştır. Katılımcılar göçün siyasallaştığını ve insan hakları bağlamından uzaklaştığını, misafir söylemini sorumluluk almaktan kaçınmak, bilinçli, politik bir tercih olarak yorumlamaktadırlar. Kalıcılığı gözlemleyen yerel katılımcılar misafir söyleminin anlamını yitirdiğini düşünmektedirler.

Araştırmada misafir söyleminin oluşturduğu zeminden dolayı sosyo-ekonomik, kültürel ve mekânsal problemlerin kaynağı olarak Suriyeli mültecilerin görülmesinin toplumsal yaşamda bir "Suriyeli" yargısının oluşmasına sebebiyet verdiği görülmüştür. Etnik bir ayrımcılığa da işaret eden bu yargının misafirperverliğin perde arkasında inşa edilen etnik-kültürel bir hiyerarşinin oluşmasına neden olduğu tespit edilmiştir. Bu hiyerarşinin izleri gündelik yaşamda oluşturulan stereotipler, dışlayıcı söylem ve tahammülsüzlük örnekleri gibi farklı şekillerde görülmektedir. Araştırmada "biz" ve "onlar" ayrımında "biz"in altını çizen misafir söyleminin, yerel katılımcıların Suriyeli mültecileri pis, kirli, hastalıklı gibi sıfatlarla kirlilik üzerinden tanımlamalarına zemin hazırladığı görülmüştür.

Misafir söylemi Türkiye halklarının misafirperver insanlar olduğu düşüncesini çağrıştırmaktadır. Ancak araştırmada misafirperverliğin perde arkasında inşa edilen etnik-kültürel bir hiyerarşinin var olduğu bulgusu ortaya çıkmıştır. Suriyeli mülteciler ve yerel halk yemek kültürü, giyim, gündelik hayattaki alışkanlıklar gibi konularda

birbirlerini kültürel açıdan çok farklı tanımlamışlardır. Aynı mahalleyi paylaşan ancak neredeyse hiç komşuluk ilişkileri kurmayan katılımcıların bu ilişkiyi kuramamalarının nedeninin tek başına dil sorunu olmadığı ortaya çıkmıştır. Katılımcılar karşılıklı ilişkinin kurulamamasında dil probleminin yanısıra ortak bir kültürel ve milli bilinç eksikliğinin de belirleyici olduğunu düşünmektedir.

Araştırmaya katılan Suriyeli mültecilerin Sultanbeyli'ye yerleşmelerinde etkili olan nedenlerden biri dini birlik olsa da yerel katılımcıların Suriyeli mültecileri daha muhafazakar ve içe kapalı olarak tanımladıkları ortaya çıkmıştır. Suriyeli mülteciler farklı kültürel alışkanlıkları nedeniyle yerel katılımcılar tarafından çoğunlukla rahat, keyiflerine düşkün olarak tanımlamıştır. Bu gibi nedenlerle yerel katılımcıların farklı stereotipler, dışlayıcı ve ayrımcı söylemler ürettiği görülmüştür. Bu söylemler dile getirilirken her defasında Suriyeli olmaya gönderme yapılarak etnik bir ayrımcılığın da ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu ayrımcı söylemler karşısında Suriyeli mülteci katılımcıların kendi içlerine daha da kapandığı, yerel halk ile iletişimden kaçındığı ve hatta psikolojik olarak zor günler geçirdiği ortaya çıkmıştır. Gündelik yaşamda ve karşılaşmalarda Suriyeli mülteci katılımcıların kendi kendilerine tahammül edilmesi gereken/tahammül edilen kişiler olmalarını içselleştirdikleri görülmüştür. Bu nedenle Suriyeli mülteci katılımcıların neredeyse tamamı imkan dahilinde Türkiye'den gitmek istediklerini söylemiştir.

Araştırmada elde edilen bulgulardan biri de Suriyeli mültecilerin temel haklara erişimlerinde "Suriyeli" yargısı ile karşılaşmalarıdır. Suriyeli mültecilerin iş piyasasına erişimlerinde çalışma izni alabilmeleri için geçici koruma kimlik belgesi aldıktan sonra beklemeleri gereken altı aylık süre hak mağduriyetine neden olan bir uygulama olarak görülmüş ve temel haklar olan beslenme, barınma gibi haklara da doğrudan etkileri olduğu bulguları tespit edilmiştir. İşverenlerin Suriyeli mültecileri ucuz işgücü olarak görerek kayıtdışı çalıştırılmalarında bütün sorumluluk işverene yüklenmiştir.

Suriyeli mülteci katılımcıların Sultanbeyli'ye yerleşmelerinde akrabalık/hemşerilik ilişkileri, dini, sınıfsal ve sosyo-ekonomik etkenler belirleyici olmuştur. Barınma imkanlarına erişimde yaşanan sorunlar arasında "Suriyeli" yargısı nedeniyle ev kiralayamama veya yüksek kira talepleri en çok yaşanan problemler olarak araştırma bulguları arasında yerini almıştır.

Eğitim imkanlarına erişimde "Suriyeli" yargısının farklı şekillerde eğitim hakkını engellediği veya erişimi zorlaştırdığı görülmüştür. Eğitim alanında, dil sorununun okul başarılarına olumsuz etkileri, veli-öğretmen arasında iletişim problemi, yerel dile hakim olamamaktan ve "Suriyeli" olmaktan dolayı akran zorbalığı, gruplaşmalar, öğretmenlerin önyargıları, ortaya çıkan başarısızlık ve mutsuzluk hissi, okula gitmek istememe veya çözüm olarak kimliğin reddi veya gizlenmesi bulguları elde edilmiştir.

Katılımcıların eğitim, barınma ve sağlık hizmetlerine erişimlerinde, görece en ulaşılabilir olan sağlık hizmetleri olmuştur. Ancak katılımcılar sağlık hizmetlerinden yararlanma süreçlerinde Ayrımcı ve dışlayıcı söylem, insan onuruna yakışır bir şekilde yaşamanın ön koşullarından olan sağlık hakkının yer yer engellendiğini göstermektedir.

Araştırmada edinilen bulgular, mültecilere insanın değerinin bilgisiyle bakılmasının mülteci haklarının korunmasındaki önemini bir kere daha açığa çıkarmıştır. Mültecilere yönelik yasa ve uygulamalar insan haklarını temel almayınca mültecilerin insan olanaklarının nasıl bir tehlike içine girdiği görülmektedir. Bu nedenle insan olanaklarının geliştirilebilmesi için gerekli olan ön koşulların korunması tüm insanlar için olduğu gibi mülteciler için de elzemdir.

Bu tez Suriyeli mültecilerin insan onurunu ve insanın değerini koruyarak yaşamlarını sürdürmelerinin oldukça zor olduğunu göstermektedir. Suriyeli mültecilerin Türkiye'deki hayatlarını, temeli misafirlik söylemi olan bir yapı üzerine inşa etmeleri gündelik ve kamusal alanda hak ihlalleriyle karşılaşmalarının önünü açmaktadır. Ayrıca, sosyal, ekonomik ve siyasal haklardan da statüsüzlük nedeniyle gereğince yararlanamamaktadırlar. Bu nedenle mültecilere yönelik politikaların insan hakları temeli üzerine inşa edilmesi; uluslararası ve ulusal düzeyde mültecilik konusuna yaklaşımda insan haklarının gözardı edilmemesi gerekmektedir. Bu sayede mülteciler, mülteci olmakla insan olmalarından dolayı sahip oldukları değeri kaybetmez ve insan onuru korunabilir.

Kuçuradi'nin (2016) "İnsan olan herkesin ödevi" şeklinde ifade ettiği insan hakları, tek tek bireylerin görevi olmasıyla birlikte aynı zamanda tek başına yeterli olmamaktadır. Bu noktada asıl sorumluluk ve görev devletlerindir. Devletlerin insana,

insan olmasından dolayı sahip olduğu özel yeri nedeniyle bakmamaları, insanı, yurttaş veya bir devlete tabii kişi olarak ele almaları insan onuruna ve değerine zarar vermekte, insansal olanakların geliştirilmesine engel olmaktadır. Müteci haklarının devletlerin insafına bırakılması yeni insan hakları ihlallerine neden olmaktadır. Mültecilerin yabancı veya misafir olarak değil birer insan olarak görülmeleri devletlerin görevi olduğu gibi aynı zamanda insan olanaklarının gerçekleştirilebilecek duruma getirilmesi ve tehdit altına girmemesi de devletlerin görevidir. Bu nedenle devletlerin yasama süreçlerinde ele almaları gereken en önemli ölçüt insan onuru olmalıdır. Aksi halde, özellikle mülteciler için insan haklarının ve insan onurunun korunması bu şartlar altında yetersiz kalmakta, insanın değeri yitirilmektedir.

Misafirlik yasal bir statü olmamasının yanısıra Suriyeli mültecileri tanımlamada yetersiz kalmaktadır. Misafir söylemine karşın Suriyeli mültecilere tanınan geçici koruma statüsü ise geçiciliği ve belirsizliği yaratmaktadır ve aynı zamanda günümüzde anlamını yitirmiştir. Geçicilik ve belirsizlik insan hakları ihlallerine maruz kalan veya kalma olasılıkları yüksek olan Suriyeli mültecilerin kırılganlığını daha da arttırmaktadır. Bu nedenle Suriyeli mülteciler öteki algısına, ayrımcı ve dışlayıcı söyleme maruz kalmalarının yanısıra temel hizmetlere erişimlerde de sorunlar yaşayarak yeni hak ihlalleriyle karşılaşmaktadırlar. Bu nedenle birarada yaşam geçicilik fikrinden bağımsız bir şekilde kurulmalıdır. Dokuzuncu yılını yaşayan sığınma sonrasında artık Suriyeli mülteciler politikasının yeniden gözden geçirilmesi gerekmektedir.

EK'LER

EK 1: Etik Kurul Kararı

T.C.
MALTEPE ÜNİVERSİTESİ
ETİK KURUL KARARI

Toplantı Tarihi: 10.04.2020
Toplantı Sayısı: 2020/02
Toplantı Saati: 10:30

Karar No: 2020/02-11

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü İnsan Hakları Anabilim Dalı, İnsan Hakları Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Ezgi AKBULUT tarafından gönderilen " 'Misafir'likten 'Öteki'liğe Suriyeli Mülteciler ve İnsan Hakları: Sultanbeyli Örneği" başlıklı tez önerisi ve ölçekleri 10.04.2020 tarihinde incelenerek T.C. Maltepe Üniversitesi Etik Kurulu Yönergesinin 6. maddesinde yazılı; **"Bilimsel disipline bağlılık, yaşama saygı, zarar vermeme, olası zarar ve riskler konusunda tüm ilgilileri bilgilendirme, insan ve topluma sorumluluk"** gibi ilkelere uygun olduğuna; yayına temel oluşturan araştırmanın tasarım, planlama ve yürütülme aşamalarında katkıda bulunanlara yer verilmesi, eksiksiz ve doğru kaynak gösterilmesi, gereken biçim ve doğrulukta atıflarda bulunulması kaydıyla yapılmasının etik olarak uygun olduğuna; toplantıya katılan üyelerin oybirliği ile karar verilmiştir.

Prof. Dr. Belma AKŞİT
Etik Kurul Başkanı

EK 2: Görüşme Formu

İzin ve Açıklama

Bu araştırma, Maltepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü İnsan Hakları Anabilim Dalı kapsamında yürütülen İnsan Hakları Yüksek Lisans Programı kapsamında yapılan lisansüstü tez çalışması kapsamında yapılmaktadır. "Misafir"likten "Öteki"liğe Suriyeli Mülteciler ve İnsan Hakları: Sultanbeyli Örneği" başlıklı bu tezde Sultanbeyli'de yaşayan Suriyeli mülteciler ve yerel halk arasındaki ilişkilerin anlaşılması amaçlanmaktadır. Size bazı sorularım olacak. Cevaplarınız bu araştırmanın raporlanmasında kullanılacak, bunun dışında tarafımdan saklanacaktır. Araştırmada isminiz, kişisel verileriniz kullanılmayacaktır. Eğer izniniz olursa görüşmenin ses kaydını alacağım. Araştırma sorularını sormak için izninizi rica ediyorum. Bu izni istediğiniz anda geri çekebilirsiniz. Katıldığınız için teşekkür ederim.

Ezgi Akbulut

Ses kaydı yapılmasına izin veriyor mu?

1. Evet ( ) 2. Hayır ( )

Görüşme No:
Görüşülenin Tercih Ettiği Rumuz:
Görüşme Tarihi:
Görüşme Saati ve Süresi:
Görüşmenin Yapıldığı Yer:
Görüşme reddedildi veya onam geri çekildi ise nedeni:

I – DEMOGRAFİK BİLGİLER

Cinsiyet:
Yaş:
Medeni Hali:
Doğum Yeri:
Eğitim:
Mesleği / Çalışma Durumu:
Hane Büyüklüğü / Çocuk Sayısı:
Statüsü:
Etnik Köken:
Sultanbeyli'de Yaşama Süresi:

II - GÖÇLE İLGİLİ BİLGİLER ve TÜRKİYE'YE GELİŞ

1. Türkiye'ye geliş hikâyenizi anlatabilir misiniz?
   - Türkiye'de ilk nereye geldiniz?
   - İlk geldiğiniz yerde ne kadar süre kaldınız?

2. Yaşamak için Sultanbeyli'yi tercih etme sebeplerinizi anlatabilir misiniz?
    - Suriyeli mültecilerin büyük bir çoğunluğunun aynı mahallede/semtte yaşamasının sebebi sizce nedir?
    - Bu durumdan memnun musunuz?

III – SOSYAL İLİŞKİLER

3. Sıradan bir gününüz nasıl geçer?
    - Alışverişlerinizi nereden yapıyorsunuz?
4. Komşularınız ile ilişkileriniz nasıl? Biraz bahsedebilir misiniz?
    - Genelde Suriye'den gelen komşularınızla mı görüşürsünüz?
    - Türkiye'deki yerel komşularınızla görüşür müsünüz? Birbirinize gidip gelir misiniz?
    - Çocuklarınız Türkiyeli çocuklarla birlikte oynuyor mu? Oynamıyorsa neden?
    - Çocuklarınız parkta, sokakta mı oynuyor, evde mi oynuyor?
5. Sizce Türkiye'deki insanlarla ortak kültürel noktalarınız nelerdir?
    - Kültürel açıdan benzerlikler ve ayrılıklar nelerdir?
6. Sokakta kendinizi güvende hissediyor musunuz?
    - Otobüslerde, parklarda, hastanelerde sorunlar yaşıyor musunuz? Bunları nasıl aşıyorsunuz?
    - Karşılaştığınız en büyük sorun genellikle ne oluyor?
    - Türkiye'ye geldikten sonra kılık-kıyafetinizde değişiklik oldu mu?

IV – TEMEL HİZMETLERE ERİŞİM

7. Türkiye'ye ev bulma sürecinizi anlatır mısınız?
    - Ev kiralama konusunda sıkıntılar yaşadınız mı? Ne gibi sıkıntılar yaşadınız?
8. Sağlık hizmetlerine erişimle ilgili neler yaşıyorsunuz?

9. İş bulma süreciniz ile ilgili neler yaşadınız?
    - Çalışma izniniz var mı? Varsa, çalışma izni alma sürecinizden bahsedebilir misiniz?
    - Sosyal güvenceniz var mı?
10. Eğitim imkânlarına erişimde ne tür sorunlar yaşıyorsunuz?
    - Çocuklarınızın hepsi okula gidiyorlar mı? Gitmiyorlarsa neden?
    - Okul başarıları ne durumda?
    - Sınıf arkadaşlarıyla ve öğretmenleriyle ilişkileri nasıl?

V – TÜRKİYE

11. Türkiye'de iletişim halinde olduğunuz insanlarla deneyimlerinizden biraz bahsedebilir misiniz?
    - Sizce Türkiye'deki insanlar Suriyeli mültecilere nasıl davranıyor?
    - Suriyeli mültecilerin ayrımcılığa uğradığını düşünüyor musunuz?
    - Ayrımcılığa uğradığınızı düşündüğünüz bir olay yaşadınız mı? Evet ise paylaşabilir misiniz?

12. Koşullar değişse (savaş bitse vb.) Türkiye'de yaşamaya devam eder misiniz?
    - Bugün başka bir ülkede yaşama imkânınız olsa Türkiye'den gitmek ister miydiniz?

EK 3: Görüşme Formu

İzin ve Açıklama

Bu araştırma, Maltepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü İnsan Hakları Anabilim Dalı kapsamında yürütülen İnsan Hakları Yüksek Lisans Programı kapsamında yapılan lisansüstü tez çalışması kapsamında yapılmaktadır. "Misafir"likten "Öteki"liğe Suriyeli Mülteciler ve İnsan Hakları: Sultanbeyli Örneği" başlıklı bu tezde Sultanbeyli'de yaşayan Suriyeli mülteciler ve yerel halk arasındaki ilişkilerin anlaşılması amaçlanmaktadır. Size bazı sorularım olacak. Cevaplarınız bu araştırmanın raporlanmasında kullanılacak, bunun dışında tarafımdan saklanacaktır. Araştırmada isminiz, kişisel verileriniz kullanılmayacaktır. Eğer izniniz olursa görüşmenin ses kaydını alacağım. Araştırma sorularını sormak için izninizi rica ediyorum. Bu izni istediğiniz anda geri çekebilirsiniz. Katıldığınız için teşekkür ederim.

Ezgi Akbulut

Ses kaydı yapılmasına izin veriyor mu?

1. Evet ( ) 2. Hayır ( )

Görüşme No:
Görüşülenin Tercih Ettiği Rumuz:
Görüşme Tarihi:
Görüşme Saati ve Süresi:
Görüşmenin Yapıldığı Yer:
Görüşme reddedildi veya onam geri çekildi ise nedeni:

I – DEMOGRAFİK BİLGİLER

Cinsiyet:
Yaş:
Medeni Hali:
Doğum Yeri:
Eğitim:
Mesleği / Çalışma Durumu:
Hane Büyüklüğü / Çocuk Sayısı:
Statüsü:
Etnik Köken:
Sultanbeyli'de Yaşama Süresi:

II - GÖÇLE İLGİLİ BİLGİLER ve TÜRKİYE'YE GELİŞ SÜRECİ

1. Sizce "mülteci" kimdir? "Mülteci olmak" nedir? Nasıl tanımlarsınız?

2. Bildiğiniz üzere, 2011'de Suriye'de iç savaş çıkınca Türkiye açık kapı politikası uygulayarak Suriye'den gelen insanlara sınırlarını açtı. Türkiye'nin mültecilere kapıları açması hakkında ne düşünüyorsunuz?
    - İlk tepkiniz neydi?
3. Suriyeli mültecileri nasıl tarif edersiniz?

III– SOSYAL İLİŞKİLER

4. Suriyeli mülteci komşularınızla ilişkileriniz nasıl? Biraz bahsedebilir misiniz?
    - Suriye'den gelen komşularınızla görüşür müsünüz?
    - Birbirinize gidip gelir misiniz?
    - Çocuklarınız birlikte oynar mı?
5. Sizce Suriyeli mültecilerle ortak kültürel noktalarınız nelerdir?
    - Kültürel açıdan benzerlikler ve ayrılıklar nelerdir?

IV – HAKLARA ERİŞİM

6. Kiralık bir eviniz olsa Suriyeli mültecilere verir misiniz? Vermezseniz, neden?
7. Suriyeli mültecilerin Türkiye'de sağlık hizmetine erişimleriyle ilgili ne düşünüyorsunuz?
8. Suriyeli mülteciler geçici koruma kimliği aldıktan altı ay sonra çalışma izni için başvuruda bulunabiliyorlar. Bu başvuruyu da işverenin yapması gerekiyor. Bu konuda ne düşünüyorsunuz?
    - Suriyeli bir mülteci çalışanınız var mı ya da aynı iş yerinde çalışmak ister miydiniz? İstemezseniz neden?
9. Suriyeli mülteci çocuklara Türkiye'de eğitim verilmesiyle ilgili ne düşünüyorsunuz?
10. Türkiye'deki Suriyeli mültecilere vatandaşlık verilmesiyle ilgili ne düşünüyorsunuz?

V – TÜRKİYE

11. Türkiye'de iletişim halinde olduğunuz Suriyeli mültecilerle olan deneyimlerinizden biraz bahsedebilir misiniz?
    - Sizce Türkiye'deki insanlar Suriyeli mültecilere nasıl davranıyor?
    - Suriyeli mültecilerin ayrımcılığa uğradığını düşünüyor musunuz?
    - Ayrımcılığa uğradıklarını düşündüğünüz bir olaya şahit oldunuz mu? Evet ise paylaşabilir misiniz?
12. Türkiye'nin Suriyeli mülteci politikasını nasıl değerlendiriyorsunuz?
    - Suriyeli mülteci politikası konusunda karar verici bir konumda olsaydınız nasıl bir politika yürütürdünüz?
    - Eğitim, barınma, istihdam etme, sağlık gibi alanlarda nasıl uygulamalar yürütürdünüz?

Ek 4: Onam Formu

	BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM FORMU	Doküman No	FR-088
		İlk Yayın Tarihi	20.12.2017
		Revizyon Tarihi	
		Revizyon No	
		Sayfa	2/2

10/02/2020

LÜTFEN BU DÖKÜMANI DİKKATLİCE OKUMAK İÇİN ZAMAN AYIRINIZ

Sizi Ezgi AKBULUT tarafından yürütülen "Misafir"likten "Öteki"liğe Suriyeli Mülteciler ve İnsan Hakları: Sultanbeyli Örneği " başlıklı **araştırmaya** davet ediyoruz. Bu araştırmaya katılıp katılmama kararını vermeden önce, araştırmanın neden ve nasıl yapılacağını bilmeniz gerekmektedir. Bu nedenle bu formun okunup anlaşılması büyük önem taşımaktadır. Eğer anlayamadığınız ve sizin için açık olmayan şeyler varsa, ya da daha fazla bilgi isterseniz bize sorunuz.

Bu çalışmaya katılmak tamamen **gönüllülük** esasına dayanmaktadır. Çalışmaya **katılmama** veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmadan **çıkma** hakkına sahipsiniz. **Çalışmayı yanıtlamanız, araştırmaya katılım için onam verdiğiniz** biçiminde yorumlanacaktır. Size verilen **formlardaki** soruları yanıtlarken kimsenin baskısı veya telkini altında olmayın. Bu formlardan elde edilecek bilgiler tamamen araştırma amacı ile kullanılacaktır.

1. **Araştırmayla İlgili Bilgiler:**

   - Araştırmanın Amacı; Türkiye'nin İstanbul ili Sultanbeyli ilçesinde yaşayan Suriyeli mülteciler ile yerel halk arasındaki ilişkileri anlamak ve açıklamak, sosyal hayatta ve temel hizmetlere erişimde yaşanan sorunları tespit etmektir.
   - Araştırmanın İçeriği: Bu araştırma Suriyeli mültecilerin Türkiye'ye geliş süreci, göç deneyimleri, yerel halkın göç karşısındaki refleksleri, sosyal ilişkiler, temel hizmetlere erişim ve gelecek beklentileri ile ilgili soruları içermektedir.
   - Araştırmanın Nedeni: ☐ Bilimsel araştırma ☒ Tez çalışması

2. **Çalışmaya Katılım Onayı:**

Yukarıda yer alan ve araştırmadan önce katılımcıya/gönüllüye verilmesi gereken bilgileri okudum ve katılmam istenen çalışmanın kapsamını ve amacını, gönüllü olarak üzerime düşen sorumlulukları tamamen anladım. **Çalışma hakkında yazılı ve sözlü açıklama aşağıda adı belirtilen araştırmacı tarafından yapıldı, soru sorma ve tartışma imkanı buldum ve tatmin edici yanıtlar aldım. Bana, çalışmanın muhtemel riskleri ve faydaları sözlü olarak da anlatıldı.** Bu çalışmayı istediğim zaman ve herhangi bir neden belirtmek zorunda kalmadan bırakabileceğimi ve bıraktığım takdirde herhangi bir olumsuzluk ile karşılaşmayacağımı anladım.

Hazırlayan: Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı	**Onaylayan:** Kalite Yönetim Koordinatörlüğü

Bu koşullarda söz konusu araştırmaya kendi isteğimle, hiçbir baskı ve zorlama olmaksızın katılmayı kabul ediyorum.

Katılımcının (Kendi el yazısı ile)
İmzası:

(Varsa) Velayet veya Vesayet Altında Bulunanlar İçin;

Veli veya Vasisinin (kendi el yazısı ile)

İmzası:

Not: *Bu form, iki nüsha halinde düzenlenir. Bu nüshalardan biri imza karşılığında gönüllü kişiye verilir, diğeri araştırmacı tarafından saklanır.*

KAYNAKÇA

Agamben, Giorgio (2013), *Kutsal İnsan Egemen Hayat ve Çıplak Hayatı,* çev: İsmail Türkmen. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Alpman, Polat (2019), "Mülteciliğin Dört Mevsimi: "Gel Dediler Geldim, Git Dediler Kaldım"", *Birikim: Aylık Sosyalist Kültür Dergisi*. Sayı:361, s. 6-14.

Arendt, Hannah (2016, 5. baskı), *Totalitarizmin Kaynakları 2: Emperyalizm,* çev: Bahadır Sina Şener. İstanbul: İletişim Yayınları.

Bauman, Zygmunt (1997), *Modernite ve Holocaus,* çev: Süha Sertabiboğlu. İstanbul: Sarmal Yayınevi.

Bauman, Zygmunt (2011, 2. baskı), *Postmodern Etik,* çev: Alev Türker. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Bauman, Zygmunt (2018, 18. baskı), *Sosyolojik Düşünmek.* çev: Abdullah Yılmaz. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Benhabib, Seyla, (2016, 3. baskı), *Ötekilerin Hakları: Yabancılar, Yerliler, Vatandaşlar,* çev: Berna Akkıyal. İstanbul: İletişim Yayınları.

Bourse, Michel (2009), *Melezliğe Övgü,* çev: Işık Ergüden. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Castles, Stephen ve Miller, Mark J. (2008), *Göçler Çağı Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri,* çev: Bülent Uğur Bal, İbrahim Akbulut. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Chambers, Iain (2014), *Göç, Kültür, Kimlik,* çev: İsmail Türkmen, Mehmet Beşikçi. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Çağlar, A. Deniz ve Ekinci, Yusuf ve Hülür, A. Banu (2016), *Bizim Müstakbel Hep Harap Oldu. Suriyeli Sığınmacıların Gündelik Hayatı: Antep - Kilis Çevresi.* İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Çayır, Kenan ve Ayan, Müge (2012), Gruplararası İlişkiler Bağlamında Ayrımcılık, *Ayrımcılık: Çok Boyutlu Yaklaşımlar* (s. 5-15). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Çiçekli, Bülent (2016), *Yabancılar ve Mülteci Hukuku.* Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Danış, Didem (2016), "Türk Göç Politikasında Yeni Bir Devir: Bir Dış Politika Enstrümanı Olarak Suriyeli Mülteciler", *Saha Dergis*i. Sayı:2, s. 6-11.

Dedeoğlu, Saniye ve Gökmen, Çisel Ekiz (2011), *Göç ve Sosyal Dışlanma: Türkiye'de Yabancı Göçmen Kadınlar.* Ankara: Efil Yayınevi.

Douglas, Mary (2017), *Saflık ve Tehlike: Kirlilik ve Tabu Kavramlarının Bir Çözümlemesi,* çev: Ali Ayhan. İstanbul: Metis Yayıncılık.

Erbaş, Hayriye (2019), *Gidişlerden Kaçışlara Göç ve Göçmenler: Kuram, Yöntem ve Alan Yazıları.* Ankara: Phoenix Yayınevi.

Erder, Sema (1997), *Kentsel Gerilim.* Ankara: Uğur Mumcu Araştırmacı Gazetecilik Vakfı Yayınları.

Erder, Sema. (2018), *Zorla Yerleştirmeden Yerinden Etmeye: Türkiye'de Değişen İskan Politikaları.* İstanbul: İletişim Yayınları.

Erdoğan, M. Murat (2018, 2. baskı), *Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum.* İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Fedyuk, Olena ve Zentai, Violetta (2019), Göç Çalışmalarında Görüşme: Diyaloğa ve Ortak Bilgi Üretimine Doğru Bir Adım?, Zapata-Barrero, Ricard, Evren, Yalaz (Ed.), *Avrupa Göç Çalışmalarında Nitel Araştırmalar*, çev: Funda Karapehlivan (s. 200-220). İstanbul: Göç Araştırmacıları Derneği.

Göregenli, Melek (2012), Temel Kavramlar: Önyargı, Kalıpyargı ve Ayrımcılık, Çayır, Kenan ve Ayan Ceyhan, Müge (Ed.), *Ayrımcılık: Çok Boyutlu Yaklaşımlar,* (s. 17-27). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Gültekin, Mehmet Nur. (2014), "'Kardeş'ten 'İstenmeyen Misafir'e: Suriyeli Sığınmacılar Meselesi 'Hassas Vatandaşlara' mı Havale Ediliyor?" *Birikim Dergisi*. Sayı: 305, s. 24-35.

Güngör, Feyza Şule (2018, 2. baskı), *Zenofobi Yabancı Düşmanlığına Felsefi Bir Yaklaşım.* Ankara: Maarif Mektepleri Yayınları.

Işık, Oğuz ve Pınarcıoğlu, M. Melih (2001), *Nöbetleşe Yoksulluk: Gecekondulaşma ve Kent Yoksulları: Sultanbeyli Örneği.* İstanbul: İletişim Yayınları.

Kant, Immanuel (1960), *Ebedi Barış Üzerine Felsefi Deneme,* çev: Yavuz Abadan ve Meray, Seha L. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.

King, Russell (2019), Bağlam Temelli Nitel Araştırma ve Avrupa'da Çok-sahalı Göç Araştırmaları, Zapata-Barrero, Ricard, Evren, Yalaz (Ed.), *Avrupa Göç Çalışmalarında Nitel Araştırmalar*, çev: Zuhal Karagöz (s. 40-67). İstanbul: Göç Araştırmacıları Derneği.

Kirişçi, Kemal ve Karaca, Sema (2015), Hoşgörü ve Çelişkiler: 1989, 1991 ve 2011'de Türkiye'ye Yönelen Kitlesel Mülteci Akını, Erdoğan, M. Murat ve Kaya, Ayhan (Ed.), *Türkiye'nin Göç Tarihi, 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye'ye Göçler* (s. 297-310). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Kuçuradi, İoanna (2016, 3. baskı), *İnsan Hakları: Kavramları ve Sorunları*. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları.

Kümbetoğlu, Belkıs (2018, 4. baskı), Göç Çalışmalarında "Nasıl Sorusu. Ihlamur-Öner, S. Gülfer ve Öner, Aslı Şirin (Ed.), *Küreselleşme Çağında Göç Kavramlar, Tartışmalar* (s. 49-85). İstanbul: İletişim Yayınları.

Kümbetoğlu, Belkıs (2019, 6. baskı), *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*. İstanbul: Bağlam Yayınları.

Macar, Elçin (2015), Yunanistan'dan Anadolu'ya Göç: Nüfus Mübadelesi, Erdoğan, M. Murat ve Kaya, Ayhan (Ed.), *Türkiye'nin Göç Tarihi 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye'ye Göçler* (s. 173-190). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Mayring, Philipp (2011), *Nitel Sosyal Araştırmaya Giriş*. Ankara: Bilgesu Yayıncılık.

Özden, Şenay (2018), "Misafir" Söylemi Gölgesinde Suriyeli Mülteciler, *Medyada Nefret Söylemi ve Ayrımcı Söylem 2017 Raporu* (s. 106-109). İstanbul: Hrant Dink Vakfı Yayınları.

Özer, Yeşim (2015), *Türkiye ve Fransa Örnekleriyle Uluslararası Göç ve Yabancı Düşmanlığı.* İstanbul: Derin Yayınları.

Peker, Bülent ve Sancar, Mithat (2005), *Mülteciler ve İltica Hakkı: Yaşamın Kıyısındakilere Hoşgeldin Diyebilmek.* Ankara: İnsan Hakları Derneği Yayınları.

Sert, Deniz Şenol (2018, 4. baskı), Uluslararası Göç Yazınında Bütünleyici Bir Kurama Doğru, Ihlamur-Öner, S. Gülfer ve Öner, Aslı Şirin (Ed.), *Küreselleşme Çağında Göç Kavramlar, Tartışmalar* (s. 29-48). İstanbul: İletişim Yayınları.

Simmel, Georg (2016), Yabancı, L. Ünsaldı (Ed.), *Yabancı Bir İlişki Biçimi Olarak Ötekilik*, çev: Nuri Can Akın, Kübra Eren, Ebru Arıcan, Burak Tekin, Begüm Mengü, (s. 27-34). Ankara: Heretik Yayınları.

Taştekin, Fehim (2016). *Suriye: Yıkıl Git, Diren Kal!*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Tepe, Harun (2018). *İnsan Hakları Felsefesi.* Ankara: Bilgesu Yayıncılık.

Yarcı, Selman (2019), "Bir Ötekileştirme Metaforu Olarak Misafirlik: Türkiye'de Türk ol(a)mamak" *Birikim: Aylık Sosyalist Kültür Dergisi*. Sayı:361, s. 40-46.

Tolay, Juliette (2011), Türkiye'de Mültecilere Yönelik Söylemler ve Söylemlerin Politikalara Etkisi, Çelebi, Özlen, Özçürümez, Saime ve Türkay, Şirin (Ed.), *İltica, Uluslararası Göç ve Vatansızlık: Kuram, Gözlem ve Politika*, (s. 201-213). Ankara: UNHCR – The UN Refugee Agency.

Yükseker, Deniz (2018, 4. baskı), Kürtlerin Yerinden Edilmesi ve Sosyal Dışlanma: 1990'lardaki Zorla Göçün Sonuçları. Ihlamur-Öner, S. Gülfer ve Öner, Aslı Şirin (Ed.), *Küreselleşme Çağında Göç Kavramlar, Tartışmalar* (s. 233-262). İstanbul: İletişim Yayınları.

Zapata-Barrero, Richard ve Yalaz, Evren (2019), Göç Çalışmalarında Nitel Araştırmaya Giden Yolu Açmak, Zapata-Barrero, Ricard, Evren, Yalaz (Ed.), *Avrupa Göç*

Çalışmalarında Nitel Araştırmalar, çev: Funda Karapehlivan (s. 1-9). İstanbul: Göç Araştırmacıları Derneği.

Elektronik Kaynaklar

AÇSHB (2017), Yabancı Çalışma İzinleri İstatistikleri 2017, https://ailevecalisma.gov.tr/istatistikler/calisma-hayati-istatistikleri/resmi-istatistik-programi/yabancilarin-calisma-izinleri/ 14.12.2019.

AÇSHB (2019), Yabancı Çalışma İzinleri İstatistikleri 2019, https://ailevecalisma.gov.tr/istatistikler/calisma-hayati-istatistikleri/resmi-istatistik-programi/yabancilarin-calisma-izinleri/ 14.12.2019.

Aslan, Cahit (2017), "Türkiye'nin Yeni "Öteki"leri: Suriyeliler", *Route Educational an Social Science Journal*. Sayı: 4(8), s. 335-341. http://www.ressjournal.com/Makaleler/1643712732_26%20Cahit%20ASLAN.pdf 08.09.2020.

ASPB (2015), Avrupa'da Geçici Koruma Rejimi Örnekleri, https://ailevecalisma.gov.tr/uploads/athgm/uploads/pages/indirilebilir-yayinlar/72-avrupa-da-gecici-koruma-rejimi-ornekleri-aralik-2015.pdf 28.12.2020.

BİA Haber Merkezi (2018), https://bianet.org/bianet/goc/131274-hukuki-sorumluluk-goz-ardi-ediliyor 14.12.2019

BİA Haber Ajansı (2011), https://m.bianet.org/bianet/goc/142902-turkiye-de-gocmenlere-bakis-olumsuz 12.02.2020.

BİA Haber Ajansı (2012), https://bianet.org/bianet/goc/131274-hukuki-sorumluluk-goz-ardi-ediliyor 14.12.2019.

BMMYK Türkiye Temsilciliği (1951), Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme, http://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1951-Cenevre-Sozlesmesi-1.pdf 08.09.2019.

BMMYK (2017), Desperate Journeys Report,

https://www.unhcr.org/tr/19284-unhcr-desperate-journeys-report-provides-snapshot-changing-refugee-movements-europe.html 04.09.2020.

BMMYK (2020), Global Trends 2019, https://www.unhcr.org/5ee200e37/ 04.09.2020.

Biner, Özge ve Soykan, Cavidan (2016), "Bize misafir dediler. Söyleyiniz, kimdir misafir? Var mıdır kanunda karşılığı?": Suriyeli Mültecilerin Perspektifinden Suriye'de Yaşam. https://www.academia.edu/24834583/_Bize_Misafir_Dediniz_S%C3%B6yleyiniz_kimdir_Misafir_Var_m%C4%B1d%C4%B1r_kanunda_kar%C5%9F%C4%B1l%C4

%B1%C4%9F%C4%B1_Suriyeli_M%C3%BCltecilerin_Perspektifinden_T%C3%BCrkiyede_Ya%C5%9Fam_09.09.2020.

Dinçer, Yaser Bahadır; Federici, Vittoria; Ferris, Elizabeth; Karaca, Sema; Kirişçi Kemal ve Özmenek Çarmıklı, Essa (2013), Suriyeli Mülteciler Krizi ve Türkiye: Sonu Gelmeyen Misafirlik. Ankara: Brookings Enstitüsü ve USAK. https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/06/USAKBrookings-report-final-version14November13.pdf_07.06.2019.

Ergüven, Nasıh Sarp ve Özturanlı, Beyza (2013), "Uluslararası Mülteci Hukuku ve Türkiye", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. Sayı: 62(4), s. 1007-1061. http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/1882/19732.pdf 07.06.2020.

Erdoğan, M. Murat (2014), Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum Araştırması. https://mmuraterdogan.files.wordpress.com/2014/12/hugo-rapor-tc3bcrkiyedeki-suriyeliler-toplumsal-kabul-ve-uyum-kasc4b1m-2014-04122014-tr1.pdf 05.06.2020.

Erdoğan, M. Murat, Kavukçuer, Yudum ve Çetinkaya, Tuğçe (2017), "Türkiye'de Yaşayan Suriyeli Mültecilere Yönelik Medya Algısı" https://mmuraterdogan.files.wordpress.com/2016/06/oad_c2lgwsk.pdf 05.06.2020.

Erdoğan, M. Murat (2019), "Türkiye'deki Suriyeli Mülteciler" Konrad Adenauer Stiftung. https://www.kas.de/documents/283907/7339115/T%C3%BCrkiye%27deki+Suriyeliler.pdf/acaf9d37-7035-f37c-4982-c4b18f9b9c8e?version=1.0&t=1571303334464 05.06.2020.

Erdoğan, M. Murat (2020), Suriyeliler Barometresi 2019: Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi https://www.unhcr.org/tr/wp-content/uploads/sites/14/2020/09/SB2019-TR-04092020.pdf 10.10.2020.

ESHİD Eşit Haklar için İzleme Derneği (2018), Türkiye'de Ayrımcılık Algısı,

https://www.esithaklar.org/wp-content/uploads/2019/10/T%C3%BCrkiyede-ayr%C4%B1mc%C4%B1l%C4%B1k-alg%C4%B1s%C4%B1-TR_v2.pdf 31.01.2010.

GKY (2014), https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/evraklar/mevzuat/Gecici-Koruma.pdf 13.11.2019.

Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik (2016), https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/3.5.20168375.pdf 09.12.2020.

Hrant Dink Vafkfı (2019), Medyada Nefret Söylemi ve Ayrımcı Söylem 2019 Raporu,

https://hrantdink.org/attachments/article/2664/Nefret-soylemi-ve-Ayr%C4%B1mc%C4%B1-Soylem-2019-Raporu.pdf 10.09.2019.

İHA İhlas Haber Ajansı (2014), https://www.iha.com.tr/tunceli-haberleri/basbakan-erdogan-hatayda-820702/ 08.09.2019.

IOM - Uluslararası Göç Örgütü (2004), *Uluslararası Göç Hukuku Göç Terimleri Sözlüğü* http://publications.iom.int/system/files/pdf/iml31_turkish_2ndedition.pdf 04.05.2019.

İçduygu, Ahmet (2014), "Türkiye'de Değişen Siyasal Konjonktür, Değişen Göç ve İskan Politikaları", İçduygu, Ahmet; Erder, Sema ve Gençkaya, Ömer Faruk *(Ed.) Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulus-Devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümlere* MİReKOÇ Raporları 1/2014 TÜBİTAK 1001_106K291, s. 222 – 264. İstanbul: Koç Üniversitesi Göç Araştırmalar Merkezi.

https://mirekoc.ku.edu.tr/wp-content/uploads/2017/01/Tu%CC%88rkiyenin-Uluslararas%C4%B1-Go%CC%88c%CC%A7-Politikalar%C4%B1-1923-2023_-.pdf 03.06.2019.

İzmir'de Suriyeli Mültecilerle Dayanışma Derneği (2020), Suriyeli Mültecilerin Ayrımcılık ve Nefret Söylemine Karşı Güçlendirilmesi Politika Belgesi,

https://www.sivilsayfalar.org/wp-content/uploads/2020/08/Suriyeli-M%C3%BCltecilerin-Ayr%C4%B1mc%C4%B1l%C4%B1k-ve-Nefret-S%C3%B6ylAlie-Kar%C5%9F%C4%B1-G%C3%BC%C3%A7lendirilmesi-Politika-Belgesi.pdf 09.09.2020.

Kaya, Ayhan (2020), Türkiye'de Suriyeli Göçü ve Belediye Deneyimleri: Kapsayıcı Sosyal Hizmet Uygulamaları. Ankara: SKL International AB. http://www.reslogproject.org/wp-content/uploads/2020/12/reslog_KIT_belediye_hizmetleri_TR_ONLINE_2-1.pdf 27.12.2020.

Kaya, İbrahim ve Yılmaz Eren, Essa (2015), Türkiye'deki Suriyelilerin Hukuki Durumu: Arada Kalanların Hakları ve Yükümlülükleri. İstanbul: SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı Yayınları. http://file.setav.org/Files/Pdf/20151230134459_turkiyedeki-suriyelilerin-hukuki-durumu-pdf.pdf 13.03.2019.

Kılıç, Taner (2010), Bir İnsan Hakkı Olarak İltica. https://docplayer.biz.tr/3859838-Bir-insan-hakki-olarak-iltica-av-taner-kilic-ktaner-gmx-net.html 09.09.2019.

Köker, Eser ve Doğanay, Ülkü (2010), Irkçı Değilim Ama… Yazılı Basında Irkçı-Ayrımcı Söylemler. Ankara: İHOP Türkiye İnsan Hakları Ortak Platformu. http://ihop.org.tr/wp-content/uploads/2011/02/irkci_degilim_web.pdf 13.08.2019.

Paker, Murat (2007), "Murat Paker ile Söyleşi: Öteki Korkusu" https://www.birikimdergisi.com/guncel/170/murat-paker-ile-soylesi-oteki-korkusu#.Xk53zvJuLIU 09.10.2020.

TBMM (1945), Birleşmiş Milletler Antlaşması, https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/3-30.pdf_08.09.2019

TEPAV (2020), Eurostat Algı Anketi Sonuçları, TEPAV Hesaplamaları,

https://www.tepav.org.tr/upload/files/1484569301-3.Gocmenlere_Karsi_Kotumserlik_Artiyor_Mu.pdf_09.09.2020.

TÜİK (2020), Türkiye İşsizlik Oranı istatistikleri, https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Isgucu-Istatistikleri-Eylul-2020-33793 26.12.2020

Ünal, Serdar (2014), "Türkiye'nin Beklenmedik Konukları: "Öteki" Bağlamında Yabancı Göçmen ve Mülteci Deneyimi", *Zeitschrift für die Welt der Türken: Journal of World of Turks*. Sayı: 6(3), s. 65-89. http://www.dieweltdertuerken.org/index.php/ZfWT/article/view/643/643%20 12.02.2020.

YUKK (2013), https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6458.pdf 13.11.2019.

https://www.yenisafak.com/politika/cok-oluyorsunuz!-690612 08.09.2019.

https://t24.com.tr/haber/erdogan-200-bine-yakin-suriyeli-kardesimizi-misafirediyoruz,218698 01.12.2019.

https://www.unhcr.org/syria-emergency.html 01.12.2019.

https://meclishaber.tbmm.gov.tr/develop/owa/haber_portal.aciklama?p1=130639 14.12.2020.

http://www.milliyet.com.tr/siyaset/chpli-umut-oran-ak-parti-halkin-lokmasina-goz-dikti-1601915 14.12.2019.

https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/10898.pdf 03.11.2019.

https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/22127.pdf 03.11.2019.

http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/10898.pdf 13.07.2019.

https://www.sabah.com.tr/gundem/2015/10/25/kilicdaroglu-yine-suriyelilere-saldirdi 08.12.2019.

http://www.hurriyet.com.tr/kilicdaroglundan-17-maddelik-neden-sorusu-40427089 15.12.2019.

http://www.milliyet.com.tr/siyaset/once-kandil-deki-yezidlere-bak-1787772 08.12.2019.

https://www.sabah.com.tr/egitim/2013/10/24/suriyeli-siginmaci-genclere-universiteyesinavsiz-girme-hakki 15.12.2019.

https://www.sozcu.com.tr/2016/egitim/suriyeli-universite-ogrencisi-olmak-varmis-1027614/ 15.12.2019.

http://gaziantepsabah.com/suriyeliler-secimde-oy-kullanacak.html 15.12.2019.

https://www.sozcu.com.tr/2016/ekonomi/10-suriyeli-6-turk-vatandasini-issiz-birakiyor-1099162/ 15.12.2019.

http://www.milliyet.com.tr/gundem/suriyeliler-sinir-illerinde-kira-ve-emlak-fiyatlarini-ucurdu-1846010 15.12.2019.

http://www.milliyet.com.tr/ekonomi/suriyeli-gelinler-14-bin-damadi-kapti-2620190 15.12.2019.

https://www.yenicaggazetesi.com.tr/suriyeliler-turk-gencini-oldurdu-141512h.htm 15.12.2019.

http://www.hurriyet.com.tr/universiteli-kizi-taciz-eden-suriyeliye-dayak-40507289 15.12.2019.

http://www.milliyet.com.tr/gundem/turkiyedeki-1-milyon-600-bin-civarinda-suriyeli-kalici-olacak-1965687 15.12.2019.